

Rekabet Edebilirlik Raporu

2012 - 2013

Dr. Mustafa Besim
Dr. Kamil Sertoğlu

Kıbrıs Türk Ticaret Odası
Turkish Cypriot Chamber of Commerce

İçindekiler

İçindekiler.....	3
Önsöz.....	4
Yönetici Özeti.....	6
Ekonomi Profili.....	8
I. Giriş.....	10
Küresel Riskler ve Kırılganlıklar Devam Ederken.....	10
Kuzey Kıbrıs Ekonomisi Yön Bulmaya Çalışırken.....	11
Siyasi Girdapta Kuzey Kıbrıs Ekonomisi.....	12
Rekabet Edebilirliğin Hesaplama Yöntemi Tanıtımı ve Kuzey Kıbrıs'ın Gelişim Aşamasındaki Yerinin Belirlenmesi.....	13
II. Kuzey Kıbrıs'ta Rekabet Edebilirlik.....	15
Kuzey Kıbrıs'ın Seçilmiş Ülkelerle Performans Karşılaştırması.....	18
Kuzey Kıbrıs Ekonomisinin Üç Ana Başlık Altında Rekabet Edebilirliği.....	20
Kuzey Kıbrıs'ın Oniki Başlık Altında Rekabet Edebilirliği.....	21
Kuzey Kıbrıs'ın On İki Başlık Altında İki Yıllık Karşılaştırmalı Rekabet Edebilirlik Bilançosu.....	22
Sonuç: Kuzey Kıbrıs'ın Rekabet Edebilirliğini Artırması İçin Yoğunlaşması Gereken Alanlar.....	22

III. Performans Değerlendirme Matrisi.....	24
IV. Tarım Sektöründe Dönüşüm ve Suyu Bağlı Yeni Fırsatlar.....	28
Tarım Politikalarının Evrimi: Gıda Güvencesi & Sürdürülebilirlik.....	28
Tarım Sektörünün KKTC Ekonomisi İçin Önemi.....	29
Sektörün Karşılaştığı Sorunlar.....	29
Su ve Tarım Sektöründe Dönüşüm.....	31
Su Projesi: Yeni Fırsatları Hayata Geçirmek.....	31
Yeni Bir Fırsat Penceresi: Organik Tarım.....	32
V.Ekler.....	36
I.Makroekonomik Göstergeler.....	36
II: Rekabet Edebilirlik Raporu Rakamsal Verileri için Teknik Notlar ve Kaynaklar.....	37
III. 2012-2013 Küresel Rekabet Edebilirlik Raporu'ndan Alıntılar © Dünya Ekonomik Forumu.....	39
Ülke/Ekonomi Profilleri Nasıl Yorumlanmalı.....	47

Önsöz

Sayın Okuyucu,

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde yıllardır oluşan verimsiz yapıların ve uygulamaların tamamının sorgulandığı ve sınırlı da olsa bu konuda bazı adımların atıldığı bir dönemden geçiyoruz. Geçmişe dayalı bu tür yapıların daha fazla sürdürülebilir olmadığı artık herkesin kabullendiği bir gerçektir. Buna rağmen eski alışkanlıklarımız peşimizi bırakmamakta, geleceğe dönük vizyonlarımızı tartışmakta isteksizlik devam etmektedir.

Tüm dünyayı vuran ekonomik krizin etkilerinin derinden hissedildiği bir yılı daha geride bıraktık. Bazı ülkeler krizi aşmak yolunda adımlar atmaya başlamışken, Güney komşumuz örneğinde olduğu üzere bazı ülkeler hala daha bu krizin en karanlık saatlerini yaşamaya devam etmektedir. KKTC ise en derin krizlerini 1990lı yılların sonunda ve 2000li yılların başında yaşamıştır. Annan Planı sonrası yaratılan ekonomik büyüme sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulmadığından 2007’nin 3. Çeyreğinden 2009 yılına kadar yaşanan küçülme 2010-2012 döneminde yaşanan iyileşmelerle hala daha kapatılmamıştır. Ancak dünya finans piyasalarına olan sınırlı erişimimiz gerekse anavatanımız Türkiye’nin sürekli devam eden desteği sayesinde global krizin olumsuz etkileri kendi ekonomimiz üzerinde göreceli olarak daha sınırlı olmuştur. Buna ek olarak tüm dünya krizle boğuşurken ve ekonomik algılar en karamsar noktadayken, KKTC’nin Rekabet Edebilirlik sıralamasının biraz olsun yükselmesini beklerdik. Oysa bu raporu yayınlamaya başladığımız 2009 yılından bu yana gördüğümüz en düşük sıralama olan 123’cülük bu beklentinin gerçekleşmediğine işaret etmektedir. Bunun sebeplerini ararken Raporumuzun içinde yer alan “Yönetici Görüşleri Anketi’ne” bakmak yeterlidir. Ekonomimizin temeli olan işletmelerin görüşlerine göre iş yaparken karşılaşılan en önemli üç sorun sırasıyla “politika istikrarsızlığı”, “verimsiz bürokrasi” ve “hükümet istikrarsızlığı” gelmektedir. Yani iş yaşamının son iki raporda bize bağıra çağıra anlatmaya çalıştığı şey kötü

ekonominin en önemli sebebinin kötü yönetim olduğudur. Kıbrıs Türk Ticaret Odası, “ekonomi odaklı siyaset” anlayışının yerleşmesi için uzun yıllar çaba sarfetmektedir. Oysa geldiğimiz nokta maalesef bunun tam tersi olmuş, kötü siyaset anlayışı ekonominin merkezine oturmuş, ekonomik gelişmeye ket vurur duruma gelmiştir. Öyle görülmektedir ki siyaseti istikrarlı bir raya oturtamadığımız sürece ekonomik gelişim için yapılacak bütün çabalar başarısız olacaktır.

Bu yılki Rekabet Edebilirlik Raporumuzun tematik konusunu “Tarım Sektöründe Dönüşüm ve Suya Bağlı Yeni Fırsatlar” olarak seçtik. Bir süredir Türkiye’den borularla taşınacak olan suyun üzerine çeşitli spekülasyonlar yapılmakta ama konu detaylı ve bilimsel olarak tartışılmamaktadır. Suyun gerek içinde yaşadığımız coğrafyaya, gerekse bir girdi olarak ekonomik yapıma farklı etkileri olacaktır. Adanın potansiyelini değiştirecek olması bakımından siyasette hatta Kıbrıs sorununun çözümünde yeni bir boyut olarak da önem taşımaktadır. Bu Raporla birlikte bu tartışmaları da daha bilimsel bir temelde başlatmayı hedefliyoruz. Konunun diğer bir kritik boyutu ise KKTC’de tarım sektöründe nasıl bir dönüşüm yaşanacağıdır. Tarımda coğrafi, mevsimsel ve işgücü avantajlarımızı nasıl kullanacağımız; teknolojinin bu dönüşüme nasıl bir katkı sağlayacağı ve geleneksel üretim skalamızı yeni ve katma değeri çok daha yüksek ürünlerle nasıl zenginleştireceğimiz tartışmamız gereken konulardır. Çünkü tarım sektörü bazen yanlış olarak algılandığı üzere kendi başına, ekonomiden bağımsız, sadece sektörün içindekilerini ilgilendiren bir alan değildir. Verilen teşviklerden tutun da işgücüne, lokomotif sektörlerle yaptığı katkıya, bütçe üzerindeki etkilerine kadar farklı boyutlarıyla ekonomimizi hem doğrudan hem de dolaylı yollarla etkilemektedir. Tarımsal üretimde nasıl bir vizyon oluşturmamız gerektiği, hangi ürünlere yoğunlaşacağımız, üretimde katma değerın önemi yalnızca tarımla uğraşanların değil, toplumun farklı kesimlerince tartışılması gereken konulardır. Raporun

içinde de değinildiği üzere organik tarıma ve niş ürünlere yönelmenin kısa, orta ve uzun vadede ne gibi etkilerinin olacağı geniş kesimlerce tartışılmalıdır. Ancak tarımsal üretimin ekonomiye katma değer kazandırması için su pompalamasında kullanılacak olan elektrik enerji fiyatının bugünkü fiyatların en az dörtte bir değerinde olursa mümkün olacağının da altını çizmemiz gerekmektedir. Sadece bu bile Türkiye’den kablo ile elektrik getirilme projesinin önemini bir kez daha ortaya çıkarmaktadır.

Dünyanın artık iyice küçüldüğü ve birbirini etkilediği bir çağda, global gelişmelerden ve trendlerden kendimizi soyutlayamayacağımız net olarak ortadadır. Zaten dünya ekonomileriyle kendi ekonomimizi kıyaslayan Rekabet Edebilirlik Raporlarımızın çıkış noktası da bu felsefeye dayanmaktadır. Geçmiş raporlarımızın temalarını oluşturan, rekabetçi bir ekonominin şartları, ekonomik yönetim, değişimlere ayak uyduran esnek bir ekonomik yapı ihtiyacı birbirini tamamlayan konulardır ve güncelliklerini korumaktadır. Kıbrıs Türk Ticaret Odası gündeme getirdiği konuların takipçisi olmaya ve bunların geniş kesimlerce tartışılabilmesi için toplumsal diyalog kanallarının oluşumuna katkı koymaya devam edecektir. Ekonomik aklı temel alan bir uzlaşma zemini bu ülkede yaşayan herkesin ve gelecek kuşakların yararına olacaktır.

Saygılarımla,

Dr. Günay Çerkez

Kıbrıs Türk Ticaret Odası Başkanı

Yönetici Özeti

Kuzey Kıbrıs rekabet edebilirlik raporu küresel düzlemdeki ekonomik belirsizliklerin devam ettiği bir dönemde hazırlanmıştır. Bu olumsuz küresel konjonktür yanında Kuzey Kıbrıs özelinde yaşanan ekonomik ve siyasal sorunlar, ekonominin doğru yön bulmasını zorlaştırmıştır. Kendine has yapısal sorunları Kuzey Kıbrıs'ın toparlanma sürecini geciktirmektedir. Siyaset kurumunda yaşanan sorunlar ve ekonomi ile ilgili net, güven veren, tutarlı bir duruşun sergilenememesi ekonominin doğru yön bulmasını zorlaştırmaktadır.

Küresel bağlamda 2012 yılında Euro bölgesi ve ABD ekonomilerinde umut edilen toparlanma görülememiştir. Toparlanmanın ötesinde, piyasalarda 2011 ve 2012 yıllarının ilk dönemlerinde hakim olan iyimserlik havası ortadan kalkmış ve başta AB ülkeleri olmak üzere ekonomik risklere siyasi riskler de eklenmiştir. AB ekonomisinin durgunluğa sürüklenmesindeki önemli nedenler ortak para bölgesinin iki büyük ekonomisi olan Almanya ve Fransa'nın büyüme oranlarının sıfıra yaklaşmış olması ve kriz ülkeleri İspanya, İtalya, Portekiz ve Yunanistan'da ekonomik daralmanın hız kazanmış olmasıdır.

Bu yıl beşincisi hazırlanan rekabet edebilirlik raporu dört tematik bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Kuzey Kıbrıs ekonomisinde geline son durum ve rekabet edebilirliğin hesaplanmasında kullanılan yöntem kısaca tanıtılmıştır. İkinci bölümde rekabet edebilirlik hesaplama sonuçları analiz edilerek Kuzey Kıbrıs'ın güçlü ve zayıf yanları detaylı bir şekilde incelenmiştir. Raporun üçüncü bölümünde performans değerlendirme matrisi ile rekabet edebilirliğin iyileştirilmesine yönelik icraatlar değerlendirilmektedir. Çalışmanın dördüncü kısmında "Tarım Sektöründe Dönüşüm ve Suya Bağlı Yeni Fırsatlar" konulu tema çalışması tematik çalışma olarak yer almaktadır.

Rekabet edebilirlik raporu her yıl olduğu gibi, iş çevrelerinin görüşleri yönetici görüşleri anketi aracılığıyla alınmış, yayınlanmış sosyal ve ekonomik göstergeler Dünya Ekonomik Formu'nun (WEF) geliştirdiği yöntemden de yararlanarak kullanılmış ve Kuzey Kıbrıs rekabet edebilirliği hesaplanmıştır. Yapılan hesaplama göre Kuzey Kıbrıs'ın 2012-2013 rekabet edebilirlik puanı 7 üzerinden 3,54 olarak hesaplanmıştır. Geçen yıla göre 0,04 puan gerileyen rekabet edebilirlik puanı ile Kuzey Kıbrıs Dünya sıralamasında 144 ülke içerisinde ancak 123üncü sırada yer bulmuştur.

Kuzey Kıbrıs'ta 2010 yılında başlayan ekonomik toparlamanın 2011 yılında da devam etmesine rağmen ülke puanının gerilemesinin temelinde makroekonomik göstergelerin (enflasyon, ulusal tasarruf oranı, bütçe açığı, borç stoku vd.) kötüleşmesi veya iyileşmemesinden kaynaklanmaktadır. Ekonomik belirsizlik yanında siyaset kurumunda devam eden sorunlar iş çevreleri algılamalarını olumsuz etkilemiş ve yönetici görüşleri anketinde yapılan puanlamanın düşük olmasına neden olmuştur.

Geçen yıl olduğu gibi bu yılda ilk sırayı İsviçre alırken Singapur ikinci ve Finlandiya da üçüncü sırayı almıştır. Ekonomik etkileşim içerisinde olduğu Türkiye ekonomisi çok yüksek bir başarı göstererek Dünya sıralamasında 59uncu sıradan 43üncü sıraya yükselmiştir. Bunun yanında Büyük Britanya da diğer AB ülkelerinden ayrılarak iki basamak birden yükselmiş ve 8inci sıraya yerleşmiştir. Yaşanan küresel krizle birlikte Avro bölgesindeki belli ekonomilerin borç stokundan dolayı toparlanamamaları, Güney Kıbrıs ekonomisini de zora sokarken rekabet edebilirlikte 47inci sıradan 58inci sıraya gerilemelerine neden olmuştur. Kuzey Kıbrıs'ın ekonomik etkileşim içerisinde olduğu ekonomilerle rekabet edebilirliği karşılaştırıldığında durumunun kötü olduğu ve bölgesel olarak rekabet avantajı olmadığı ortaya çıkmaktadır.

Rekabet edebilirlik çalışmasında öne çıkan en dikkat çekici hususlar içerisinde işletmelerin iş yaparken karşılaştıkları en problemleri faktörler olarak politika istikrarsızlığı, verimsiz devlet bürokrasisi ve hükümet istikrarsızlığıdır. Bu da ekonomiyi yönetenlerin bırakın ekonomiyi geliştirmek için tutarlı ve istikrarlı politikalar geliştirerek adımlar atmasını, siyaset kaynaklı sorunlar nedeniyle, işletmeler ve vatandaşların günlük işlerini yerine getirmek için başvurdukları Devletlerinden en temel hizmetleri bile alamadıklarını göstermektedir. Halbuki siyaset kurumu küresel bağlamda var olan ekonomideki dezavantajlı durumun yarattığı ağır bedelleri asgariye indirmek ve Kuzey Kıbrıs ekonomisi iç dinamiklerini en etkin şekilde kullanılmasını sağlamak için güven veren ve tutarlı bir anlayış içerisinde olmalıydı.

Ekonomi yönetimi, yönetim anlayışını benimseyerek ve tüketici refahını esas alarak hareket etmeli, politika ve icraatlarını bu esaslara göre yerine getirilmelidir. Bunlara ilaveten işletmelerin daha iyi şartlarda iş yapabilmelerini sağlamak ve etkin bir kamu yönetimi için çalışılmalı; kamuyu etkin ve sorumlu kılarak vatandaşa daha uygun şartlarda hizmet sunmak için uğraş verilmelidir. Bunun için kamuda

başta şeffaflık ve teknoloji teşvik edilmeli ve üretken bir yapının nasıl oluşturulması gerektiği üzerinde durulmalıdır. Toplum nezdinde kamu ile ilgili olan kötü imajın düzeltilmesi için siyasi irade icraatlarla ilgili şeffaf ve hesap verebilir bir yapıya bürünmeye başlamalıdır. Bütün bunların olabilmesi için politika kurumunun net duruş ve sonuç alıcı adımlar atması gerekmektedir.

Rekabet edebilirliğin hesaplanmasında kullanılan toplam 12 bölümden 9unda kısmi iyileşme olmasına rağmen, makroekonomik istikrar, altyapı ve teknolojik hazırlık bölümlerinde gerçekleşen yüksek oranlı düşüş, ülke puanının artmasına engel olmuş ve hatta 0,04 puan gerilemeyle sonuçlanmıştır. Kuzey Kıbrıs'ın rekabet edebilirlik bölümleri genel olarak değerlendirildiğinde sağlık ve ilk öğretim ve teknolojik hazırlık dışında kalan tüm bölümlerin Dünya sıralamasında en alt sıralarda olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu da Kuzey Kıbrıs'ın rekabet edebilirliğini iyileştirmesi için yapması gereken birçok işin olduğunu göstermektedir.

Çalışmanın ikinci bölüm sonunda gerçekleştirilen performans değerlendirme matrisinde, rekabet edebilirliğin iyileştirilmesine yönelik ciddi icraatların yerine getirilmediği ortaya çıkmaktadır. Gerek küresel gerekse yerel değişimlere karşı etkin çözümlerin üretilmemesi ve tutarlı politikaların uygulanmaması Kuzey Kıbrıs rekabet edebilirliğinin Dünya listesi sonlarında olmaya devam edeceğini göstermektedir.

Gelinen aşamada siyaset kurumunun ekonomi odaklı bir anlayışı benimseyerek politikalarını ona göre geliştirmesi gerekmektedir. Rekabet edebilirlik raporunda yer alan bölüm ve bileşenler, politika üretenler için önemli bir rehber niteliği taşımaktadır. Rekabet edebilirlik raporu incelendiğinde KKTC ekonomisinin rekabet gücünü artırması için odaklanması gerek başlıca alanlar aşağıdaki gibidir:

- Siyaset kurumunun sebep olduğu olumsuz algılamaları giderebilmesi ve toplum nezdinde güveni yeniden inşa edebilmesi için tutarlı politikalar üretmeli ve bu politikalara ters düşmeyecek icraatlar gerçekleştirmesi;
- Geliştirilen politika ve hazırlanan programların sahiplenilmesi;
- Ekonominin etkinliğini artırmanın yolu olan piyasa koşullarını sağlamak için hukuk nosyonunun göz ardı edilmemesi;
- Etkinlik odaklı büyüme aşamasında olan KKTC ekonomisinin rekabet edebilirliğini artırmak için ürün piyasası etkinliğini gerekli yasal ve kurumsal düzenlemelerin ivedilikle sağlanması;
- Kuzey Kıbrıs ekonomisinin en temel sorunu olan piyasa sığılığı sorunsalı ile ilgili uluslararası ürün piyasa erişimini kolaylaştıracak adımların atılması;
- İşletmelerin gelişmesini ve kurumsallaşmasını sağlamak için gereken yasal ve kurumsal düzenlemelerle desteklenmesi gerekmektedir.

Söz konusu alanlarda atılması gereken adımların pek çoğu ve bu adımların siyasi dayanağı 2013-2015 ekonomik programında da yer almaktadır. Burada yapılması gereken

ülkenin önceliklerini de dikkate alarak bu uygulamaları hayata geçirmektedir.

Bu yılki rekabet edebilirlik raporunda tematik çalışma altında "Tarım Sektöründe Dönüşüm ve Suya Bağlı Yeni Fırsatlar" konusu incelenmektedir. Tarım sektörü geleneksel olarak Kıbrıslı Türklerin en önemli ekonomik faaliyetlerinin başında gelmektedir. Ayrıca sektör, gelecekte olası herhangi bir anlaşma ve Kuzey Kıbrıs ekonomisinin dünyaya entegre olması durumunda da ihracat potansiyeline ve rekabet gücüne sahip sınırlı alanlardan bir tanesi olacaktır. Detaylı incelendiği zaman sektörün günümüzde pek çok yapısal ve konjonktürel sorunla gelişimini sürdürmeye çalıştığı görülmektedir. Bu sorunların en hayati olanları da 'strateji & politika eksikliği', 'ölçek sorunu', 'hatalı destekleme politikaları', 'düşük rekabet gücü', 'dış ticarete uygun altyapı eksikliği', 'yanlış uzmanlaşma', 'sektördeki yüksek girdi maliyetleri' olarak karşımıza çıkmaktadır.

Toplumların gelişimine bakıldığı zaman tarihte yaşanan bazı içsel veya dışsal şokların, sorunların aşılmasında ve köklü bir dönüşüm yaşanmasında önemli bir rol oynayabildiği görülmektedir. Bu şoklar olumsuz olabileceği gibi olumlu da olabilmektedir. Konu Kuzey Kıbrıs özelinde ele alındığı zaman; günümüzde, mevcut ekonomik düzenin tarihte görülmediği kadar tıkanmış olması olumsuz bir şok olarak düşünülebilir. Aynı bağlamda, 2014'te gelmesi planlanan suyu da olumlu bir şok olarak ele alabiliriz. Ancak, gelecek olan suyu mevcut sistemin sürdürülmesinde kullanmak, bir kısmı yukarıda bahsedilen pek çok sorunu çözmeyeceği gibi, mevcut sorunların bazılarını daha da ağırlaştırabilecektir. Zira, gelmesi olası su mevcut sistemde, devletin satın almak zorunda kalıp pazarlayamayacağı (veya yüksek ihracat sübvansiyonları ile pazarlayabileceği) üretim ve görev zararı artışı anlamına da gelebilecektir.

Dolayısıyla gelecek olan suyu etkin, verimli ve doğru alanlarda kullanmak tarımsal dönüşümün sağlanmasında kilit bir öneme sahiptir. Bu dönüşüm planlanırken de sadece içsel sorunlarımıza geçici sorunlar üretmek yerine olası bir dünya ticaretine entegrasyon durumunda, rekabet gücümüzü artırma, dış pazarlara erişim, artan rekabetten kazançlı çıkmak için yüksek katma değerli ürünler üretmek gibi unsurları da ekonomik refahımızı artırmak için hesaba katmak zorundayız. Dönüşüm ve yeni fırsatlar bu bağlamda ele alındığı zaman 'niş ürünler' ve 'organik tarım' karşımıza önemli bir potansiyel olarak çıkmaktadır.

Doç. Dr. Mustafa Besim

Doğu Akdeniz Üniversitesi- İşletme ve Ekonomi Fakültesi

Yrd. Doç. Dr. Kamil Sertoğlu

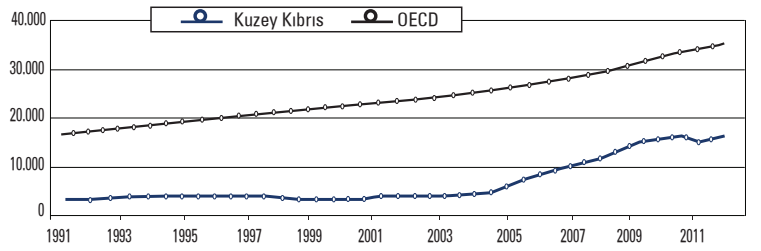
Doğu Akdeniz Üniversitesi- İşletme ve Ekonomi Fakültesi

Kuzey Kıbrıs

Ana Göstergeler, 2011

Toplam Nüfus (bin).....	292
Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) (milyon \$).....	3.624
Kişi Başına Düşen GSYİH (cari fiyatlarla, \$).....	14.012
GSYİH (SPG), dünya toplamındaki payı (%).....	0,0058

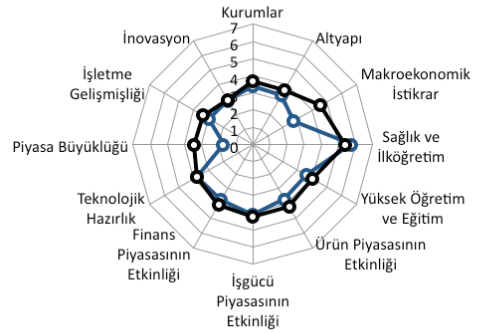
Kişi Başına Düşen GSYİH (\$), 1990-2011

Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi

	Sıralama (144 üzerinden)	Puan (1-7)
Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi (GCI) 2012-2013.....	123	3,54
GCI 2011-2012 (142 üzerinden).....	118	3,58
GCI 2010-2011 (140 üzerinden).....	117	3,51
Temel Gereksinimler (%40).....	115	3,80
Bölüm 1: Kurumlar.....	110	3,38
Bölüm 2: Altyapı.....	96	3,32
Bölüm 3: Makroekonomik istikrar.....	142	2,74
Bölüm 4: Sağlık ve ilköğretim.....	66	5,76
Etkinlik Artırıcılar (%50).....	118	3,44
Bölüm 5: Yüksek öğretim ve eğitim.....	100	3,59
Bölüm 6: Ürün piyasasının etkinliği.....	130	3,69
Bölüm 7: İşgücü piyasasının etkinliği.....	96	4,11
Bölüm 8: Finans piyasasının gelişmişliği.....	97	3,74
Bölüm 9: Teknolojik hazırlık.....	74	3,79
Bölüm 10: Piyasa büyüklüğü.....	139	1,74
İnovasyon ve Gelişmişlik Faktörleri (%10).....	124	2,96
Bölüm 11: İşletme gelişmişliği.....	141	2,97
Bölüm 12: İnovasyon.....	98	2,95

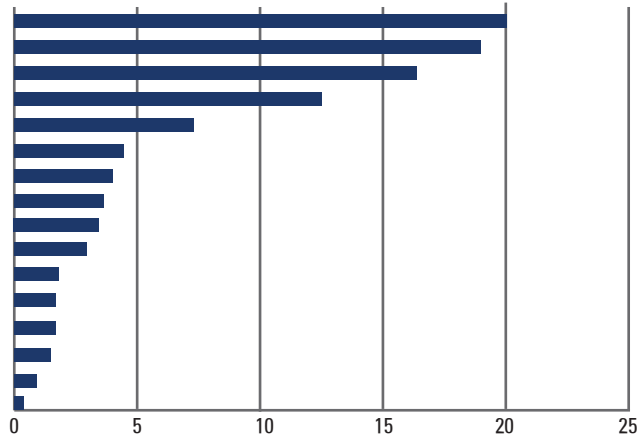
Gelişim Aşaması

* Not: Radar grafik, Kuzey Kıbrıs'ın da aralarında bulunduğu Etkinlik Odaklı gelişim aşamasındaki ekonomiler kullanılarak oluşturulmuştur. Etkinlik Odaklı gelişim aşamasındaki ekonomiler: Arnavutluk, Ermenistan, Bosna Hersek, Bulgaristan, Cape Verde, Çin, Kolombiya, Kosta Rika, Dominik Cumhuriyeti, Ekvador, El Salvador, Gürcistan, Guatemala, Endonezya, Jamaika, Ürdün, Makedonya, Mauritius, Karadağ, Fas, Namibya, Panama, Paraguay, Peru, Romanya, Sırbistan, Güney Afrika, Suriname, Swaziland, Timor-Leste ve Ukrayna

İş yaparken karşılaşılan en problemli faktörler

Politika istikrarsızlığı.....	20,01
Verimsiz devlet bürokrasisi.....	18,97
Hükümet istikrarsızlığı/darbeler.....	16,29
Finansmana erişim.....	12,28
Yetersiz altyapı kaynakları.....	6,62
Kısıtlayıcı işgücü düzenlemeleri.....	4,32
Vergi oranları.....	3,94
Eğitimli işgücünün yetersizliği.....	3,79
Yenilik için yetersiz kapasite.....	3,50
Enflasyon.....	2,98
Rüşvet.....	1,71
Vergi düzenlemelerindeki karmaşıklık.....	1,64
Ulusal işgücündeki iş ahlakının zayıflığı.....	1,64
Yabancı para düzenlemeleri.....	1,19
Yetersiz kamu sağlık hizmetleri.....	0,82
Suç ve hırsızlık.....	0,30

Katılımcı yanıtlarının yüzde oranı

Not: Yönetici Görüşleri Anketine katılanlara, 16 faktörlük listeden iş yaparken karşılaşılan en problemli beş faktörü seçmeleri ve daha sonra bunları 1 (en problemli) ile 5 arasında değişen bir değerlendirme ölçeğine göre puanlamaları istendi. Katılımcıların her bir faktöre vermiş olduğu puanlama 16 soruya vermiş oldukları toplam puanlamaya oranlanmıştır.

Detaylı Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi

GÖSTERGE

DEĞER SIRA/144

Bölüm 1: Kurumlar

1.01 Mülkiyet hakları.....	3,54.....	112
1.02 Fikri mülkiyet hakları.....	2,03.....	139
1.03 Kamufonlarının aktarılması.....	2,35.....	126
1.04 Kamuoyunun siyasilere güveni.....	1,84.....	128
1.05 Düzensiz ödemeler ve rüşvet.....	3,15.....	114
1.06 Yargının bağımsızlığı.....	4,07.....	57
1.07 Hükümet yetkililerinin kararlarında adam kayırma.....	2,22.....	135
1.08 Kamu harcamalarının israfı.....	2,08.....	135
1.09 Devlet düzenlemelerinin yarattığı yük.....	3,10.....	92
1.10 Uyuşmazlıkların çözümünde yasal çerçevenin etkinliği.....	2,71.....	127
1.11 Düzenlemelerin çözümünde yasal çerçevenin etkinliği.....	2,69.....	110
1.12 Hükümetin politika oluşturmadaki şeffaflığı.....	3,18.....	137
1.13 İş performansının geliştirilmesine yönelik hükümet hizmetleri.....	2,20.....	135
1.14 Terörizmin işletme maliyeti.....	6,49.....	6
1.15 Suç ve şiddetin işletme maliyeti.....	5,79.....	20
1.16 Organize suçlar.....	5,79.....	41
1.17 Polis hizmetlerinin güvenilirliği.....	4,93.....	45
1.18 Firmaların iş ahlakı.....	3,41.....	115
1.19 Finansal denetim ve raporlama standartlarının gücü.....	3,20.....	138
1.20 Kurumsal yönetim etkinliği.....	3,20.....	143
1.21 Azınlık hissedarlarının çıkarlarının korunması.....	2,90.....	142
1.22 Yatırımcının korunması endeksi, 0-10 (en iyisi)*.....	3,33.....	125

Bölüm 2: Altyapı

2.01 Genel altyapının kalitesi.....	3,20.....	119
2.02 Yolların kalitesi.....	3,35.....	89
2.03 Demiryollarının kalitesi.....	n/a.....	n/a
2.04 Limanların kalitesi.....	3,69.....	96
2.05 Hava yolu taşımacılığının kalitesi.....	3,73.....	109
2.06 Mevcut koltuk kilometre/hafta, milyon*.....	42,79.....	103
2.07 Elektrik hizmetlerinin kalitesi.....	2,20.....	128
2.08 Cep telefonu abone sayısı 100 kişiye düşen*.....	183,20.....	5
2.09 Sabit Telefon hatları 100 kişiye düşen*.....	35,90.....	34

Bölüm 3: Makroekonomik İstikrar

3.01 Devlet bütçe dengesi, GSYİH yüzdesi*.....	-9,20.....	139
3.02 Ulusal tasarruf oranı, GSYİH yüzdesi*.....	11,20.....	120
3.03 Enflasyon, yıllık % değişim*.....	14,72.....	134
3.04 Genel devlet borcu, GSYİH yüzdesi*.....	141,4.....	142
3.06 Ülke kredi derecelendirmenote, 0-100 (en iyisi)*.....	n/a.....	n/a

Bölüm 4: Sağlık ve İlköğretim

4.01 Sıtmanın işletmeye etkisi.....	6,91.....	72
4.02 Sıtma vakası 100,000 kişiye düşen*.....	0,30.....	76
4.03 Veremin işletmeye etkisi.....	6,90.....	1
4.04 Verem vakası, 100,000 kişiye düşen*.....	13,60.....	34
4.05 HIV/AIDS'in işletmeye etkisi.....	6,55.....	4
4.06 HIV'in yaygınlığı, yetişkin nüfusa yüzdesi*.....	0,012.....	1
4.07 Bebek ölüm oranı, 1000 canlı doğumda*.....	12,30.....	61
4.08 Ortalama ömür uzunluğu, yıllık*.....	74,6.....	56
4.09 İlköğretim kalitesi.....	2,70.....	123
4.10 İlköğretime kayıt, net yüzdelik*.....	100,00.....	1

Bölüm 5: Yüksek Öğretim ve Eğitim

5.01 Orta öğretime kayıt, brüt yüzdelik*.....	94,8.....	53
5.02 Yüksek öğretime kayıt, brüt yüzdelik*.....	78,00.....	12
5.03 Eğitim sisteminin kalitesi.....	2,67.....	128
5.04 Matematik ve fen bilimleri eğitiminin kalitesi.....	2,98.....	118
5.05 Yöneticilik ve işletme okullarının kalitesi.....	3,02.....	131
5.06 Okullarda internet erişimi.....	4,14.....	72
5.07 Araştırma ve eğitim hizmetleri.....	2,64.....	139
5.08 Çalışanlara eğitim verilmesi.....	2,17.....	145

Bölüm 6: Ürün Piyasasının Etkinliği

6.01 Yerli piyasadaki rekabet yoğunluğu.....	4,10.....	116
6.02 Firma faaliyetlerinin egemenliği.....	3,54.....	83
6.03 Anti-tekel politikasının etkinliği.....	2,60.....	143
6.04 Vergilendirmenin etkinliği ve yaygınlığı.....	3,04.....	111
6.05 Toplam vergi oranı, kazanç yüzdesi*.....	45,70.....	98

6.06 Şirket kurmak için gereken prosedür sayısı*.....	14,00.....	134
6.07 Şirket kurmak için gerekli gün sayısı*.....	20,00.....	86
6.08 Tarım politikasının maliyetleri.....	3,09.....	129
6.09 Ticaretin karşısındaki engeller.....	2,85.....	143
6.10 Ticaret ağırlıklı tarife oranı, vergi yüzdesi*.....	0,98.....	6
6.11 Yabancı mülkiyetin yaygınlığı.....	2,23.....	144
6.12 Doğrudan yabancı yatırımı düzenleyen kuralların etkisi.....	3,05.....	139
6.13 Gümrük prosedürlerinin yükü.....	2,62.....	140
6.14 GSYİH'ya göre ithalat*.....	48,2.....	64
6.15 Tüketici odaklı olma derecesi.....	4,44.....	93
6.16 Müşteri gelişmişliği.....	3,24.....	88

Bölüm 7: İşgücü Piyasasının Etkinliği

7.01 İşçi işveren ilişkilerinde işbirliği.....	3,91.....	108
7.02 Ücretlerin belirlenmesinde esneklik.....	5,46.....	26
7.03 İşe alma ve işten çıkarma.....	5,51.....	4
7.04 İşten çıkarma maliyetleri, hafta tutarında maaş*.....	12,00.....	49
7.05 Maaş ve üretkenlik.....	3,70.....	86
7.06 Profesyonel yönetime güven.....	3,30.....	135
7.07 Beyin göçü.....	2,28.....	131
7.08 Kadınların işgücü piyasasına katılımı, erkek katılma oranı*.....	0,58.....	120

Bölüm 8: Finans Piyasasının Gelişmişliği

8.01 Finansal hizmetlerin mevcudiyeti.....	2,99.....	138
8.02 Finansal hizmetlerin fiyat uygunluğu.....	3,06.....	135
8.03 Yerel sermaye piyasası aracılığı ile borçlanma.....	n/a.....	n/a
8.04 Banka kredilerine erişiminin kolaylık derecesi.....	2,30.....	110
8.05 Risk sermayesinin mevcudiyeti.....	n/a.....	n/a
8.06 Bankaların sağlamlığı.....	4,40.....	115
8.07 Menkul kıymetler borsasının düzenlenmeleri.....	n/a.....	n/a
8.08 Yasal haklar endeksi, 0-10 (en iyisi)*.....	7,00.....	43

Bölüm 9: Teknolojik Hazırlık

9.01 En son teknolojilerin bulunabilmesi.....	4,90.....	74
9.02 Firma düzeyinde teknoloji kullanımı.....	4,60.....	83
9.03 Doğrudan yabancı yatırım ve teknoloji transferi.....	3,61.....	133
9.04 İnternet kullanıcıları (%).....	65,00.....	42
9.05 Geniş bant internet kullanıcıları, 100 kişiye düşen*.....	23,00.....	28
9.06 Uluslararası internet bant genişliği, kişi başına düşen kb/s*.....	101,70.....	15
9.07 Mobil geniş bant kullanıcıları/100 kişiye düşen*.....	4,2.....	81

Bölüm 10: Piyasa Büyüklüğü

10.01 Yerel piyasa büyüklüğü endeksi, 1-7 (en iyisi)*.....	1,59.....	139
10.02 Yabancı piyasa büyüklüğü endeksi, 1-7 (en iyisi)*.....	2,17.....	138

Bölüm 11: İşletme Gelişmişliği

11.01 Yerel tedarikçi sayısı.....	3,41.....	141
11.02 Yerel tedarikçi kalitesi.....	3,09.....	142
11.03 Küme sektörlerinin gelişmişlik durumu.....	2,64.....	135
11.04 Rekabet avantajının niteliği.....	3,30.....	83
11.05 Değer zinciri arzı.....	3,10.....	109
11.06 Uluslararası dağıtım ve pazarlamanın kontrolü.....	3,16.....	133
11.07 Üretim süreçlerinin gelişmişliği.....	2,39.....	138
11.08 Pazarlamacılığın boyutları.....	2,93.....	128
11.09 Yetki verme ve aktarma konusundaki isteklilik.....	2,81.....	137

Bölüm 12: İnovasyon

12.01 İnovasyon kapasitesi.....	2,90.....	90
12.02 Bilimsel araştırma kurumlarının kalitesi.....	2,73.....	121
12.03 Firmaların araştırma ve geliştirme harcamaları.....	2,60.....	118
12.04 Araştırmada özel sektör ve üniversitelerin işbirliği.....	3,44.....	84
12.05 Devletin ileri derecede teknoloji ürünleri satın alması.....	2,85.....	124
12.06 Bilim adamları ve mühendislerin bulunurluğu.....	3,62.....	99
12.07 PCT patent başvuruları, milyon nüfus*.....	n/a.....	n/a

* Yönetici Görüşleri Anketi'nden elde edilmeyen veri (ham veri)

Not1: Bu yılki sıralama değerinin (123'ün) altında olan göstergeler rekabet avantajı olarak kabul edilmiş ve sıralamaları renklendirilmiştir. Yıldız (*) ile açıklanmayan veriler 1 ile 7 arasında bir ölçekte hazırlanmıştır. Daha fazla bilgi ve açıklama için Ekteki "Ekonomi Profili Nasıl Yorumlanmalı" bölümüne bakınız.

Not2: Yönetici Görüşleri Anketi örnekleminin oluşturulmasında GSYİH'nın son beş yıllık ortalaması alınarak sektörel ağırlıklar hesaplanmıştır. Belirlenen sektör ağırlıkları ile birlikte işletmelerin bölgesel dağılımı da dikkate alınarak örneklem oluşturulmuştur. Buna göre örneklem dağılımı:

Tarım: %5, Taşocakçılığı: %1, İmalat sanayi: %10, Elektrik-su: %2, İnşaat: %10, Toptan ve perakende ticaret: %39, Otelcilik ve lokantacılık: %10, Ulaştırma-haberleşme: %3, Mali müesseseler: %4, Serbest meslek ve hizmetler: %16 olarak belirlenmiştir.

GİRİŞ

Küresel Riskler ve Kırılganlıklar Devam Ederken

Kuzey Kıbrıs Ekonomisi Yön Bulmaya Çalışırken

Siyasi Girdapta Kuzey Kıbrıs Ekonomisi

*Rekabet Edebilirliliğin Hesaplama Yöntemi Tanıtımı
ve Kuzey Kıbrıs'ın Gelişim Aşamasındaki Yerin Belirlenmesi*

Küresel Riskler ve Kırılganlıklar Devam Ederken

2012 yılı küresel ekonomide toparlanma çalışmalarının devam ettiği bir yıl olmuştur. Ancak, başta parasal politikalar olmak üzere tüm politika limitleri zorlanmasına rağmen özellikle Euro bölgesi ve ABD ekonomilerinde umut edilen toparlanma görülemedi. Toparlanmanın ötesinde, piyasalarda 2011 ve 2012 yıllarının ilk dönemlerinde hakim olan iyimserlik havası ortadan kalkmış ve başta AB ülkeleri olmak üzere ekonomik risklere siyasi riskler de eklenmiştir. AB ekonomisinin durgunluğa sürüklenmesindeki önemli nedenler ortak para bölgesinin iki büyük ekonomisi olan Almanya ve Fransa'nın büyüme oranlarının sıfıra yaklaşmış olması ve kriz ülkeleri İspanya, İtalya, Portekiz ve Yunanistan'da ekonomik daralmanın hız kazanmış olmasıdır.

Ülke ekonomilerinin durgunluğa girmesinin en önemli sonuçlarından olan işsizlik oranlarına bakıldığında ise ortaya daha da karamsar bir görüntü çıkmaktadır. İşsizlik oranları İspanya ve Yunanistan gibi ülkelerde yüzde 25'i aşarken; aynı ülkelerde genç işsizlik oranı yüzde 55'i dahi aşmıştır. İşsizlikteki kötü rakamlar, AB'nin geneli için de geçerlidir. 2012 yılında sadece ortak para bölgesinde işsizler rakamındaki artışın 2.2 milyonu aştığı belirtilmektedir. Benzer gelişmeler değişen boyutlarda ABD ve Japonya ekonomileri için de geçerlidir.

Gelişmiş ekonomilerdeki karamsarlığı körükleyen bir diğer unsur da 2013 yılında ekonomik toparlanma ile ilgili beklentilerin iyi olmamasıdır. İktisadi göstergelerin pek çoğunun işaret ettiği nokta, 2013 yılının başta AB ekonomisi olmak üzere gelişmiş ekonomiler için kayıp bir yıl olacağıdır. Söz konusu olumsuz beklentiler AB milli gelirinde yüzde 0.9'a varan oranlarda küçülme beklerken AB Komisyonu ekonomik küçülmenin yüzde 0.1 ile sınırlı kalacağını tahmin etmektedir. Tüm bunların ötesinde IMF gibi kuruluşlar, yaptıkları açıklamalarda dünya ekonomisinde 2018 yılından önce toparlanma beklenmemesi gerektiğini, diğer bir deyişle **günümüz kriz koşullarının ağırlaşarak daha uzun yıllar devam edeceğine dikkat çekmektedir**. Aslında Euro bölgesindeki derin krize ve ABD ve Japonya ekonomilerindeki ağır borç stokuna, Çin ekonomisindeki yavaşlama da eklendiği zaman karamsar senaryolara katılmamak daha da zorlaşmaktadır.

Ekonomilerin zorlandığı dönemlerde süreci gerek sosyal gerekse ekonomik anlamda en düşük maliyetle atlatmaları ve en kısa sürede ekonomik canlanma sürecine girmeleri ülkelerin rekabet edebilirlikleriyle doğrudan bağlantılıdır. Günümüzde krizin en az maliyetle atlatıldığı ülkelere bakıldığında zaman da rekabet gücü yüksek ekonomiler karşımıza çıkmaktadır. Diğer taraftan rekabet gücü düşük olan ekonomilerin ağır borç stoku altında yıllardır derinleşen yapısal sorunlarını çözmeleri oldukça uzun zamanlı

olacaktır. Geçen zaman ise sosyal ve ekonomik maliyetlerin artması, siyasi istikrarsızlık ve sisteme olan güvenin azalması anlamına gelmektedir.

Kuzey Kıbrıs Ekonomisi Yön Bulmaya Çalışırken

Kuzey Kıbrıs ekonomisi de küresel ekonomik gelişmelerden payını kaçınılmaz olarak almaktadır. Küresel ekonomideki sıkıntılara ilaveten ülke kendine öz sıkıntılarla da baş etmeye çalışmakta ve küçük ekonomisi yön bulmaya çalışmaktadır. Ancak, **ekonomik anlamda tüm yapısal ve konjonktürel sıkıntılara rağmen ülkeyi yönetenlerin önceliği 2012 yılında da ekonomi olamamıştır.** Oysaki tarihte görülmedik ölçüde tıkanan sistem Kuzey Kıbrıs ekonomisinin rekabet gücünü artırarak ekonomik sorunlarını aşmaya her zamankinden daha fazla zorlamaktadır. Tüm bu zorunlulukların ve atılamayan adımların neticesinde 2012 yılını sadece siyasi anlamda değil iktisadi anlamda da kayıp bir yıl olarak görmek kaçınılmaz olmaktadır.

Kuzey Kıbrıs rekabet edebilirlik raporu küresel düzlemdeki ekonomik belirsizliklerin devam ettiği bir dönemde hazırlanmıştır. Bu olumsuz küresel konjonktür yanında Kuzey Kıbrıs özelinde yaşanan ekonomik ve siyasal sorunlar, ekonominin doğru yön bulmasını zorlaştırmıştır. Kendine has yapısal sorunlar; ürün piyasasındaki aksaklıklar, bürokrasi ve verimsiz kamu yönetimi, dışa açıklık, işgücü yapısı, kamu gücünün etkin kullanılamaması ve en önemlisi ekonomi yönetimindeki yetersiz yapı, Kuzey Kıbrıs'ın toparlanma sürecini geciktirmektedir. Siyaset kurumunda yaşanan sorunlar ve ekonomi ile ilgili net, güven veren, tutarlı bir duruşun sergilenememesi ekonominin doğru yön (vizyon) bulmasını zorlaştırmaktadır. Bu tespit yönetici görüşleri anketine de yansımış işletmeler **iş yaparken en problemli faktörler olarak politika istikrarsızlığı, verimsiz devlet bürokrasisi ve hükümet istikrarsızlığını ilk üç sıraya yerleştirmişlerdir.** Ekonomideki toparlanmanın gecikmesine ek olarak siyaset kurumu içerisindeki sorunun aşılamaması işletme beklentilerine olumsuz yansımış ve algılamalar geçen seneye oranla daha da kötüleşmiştir.

KKTC ekonomisinin 2011 yılında revize edilmiş büyüme oranı ile yüzde 3,3 büyüdüğü tahmin edilmektedir. Makro bazda bu olumlu gerçekleşme yanında başta ithalatta yüzde 8,7 oranında artış ve bütçe gelirlerinde de buna benzer bir oranda, yüzde 8,9 artış yaşanmıştır. Özellikle 2011 yaz sonu yaşanan dövizdeki değer artışı ithalattan alınan vergilerde (KDV, FIF vd.) önemli artışlara neden olurken, o yılın enflasyonunun iki haneli (yüzde 14,7) olmasına önemli ölçüde neden olmuştur. Bu gelişme ekonomide fiyat artışlarına neden olurken, işletmelerin ciroları olumsuz etkilenmiş ve bu da 2011 kurumlar vergilerinin 2010'a göre yüzde 2,2 daha az olmasına neden olmuştur. Bütçe cari harcamalarında

var olan katılık ve bunun getirdiği artışlar, 2011 yılında yaşanan bütçe gelir artışlarının bütçe dengesine fazlaca olumlu etki yapmasını engellemiştir.

Özellikle yapısal sorun olan bütçe açıklarının disiplin altına alınmasına yönelik uygulamada olan mali protokol çerçevesinde, Türkiye Cumhuriyetinden sağlanan kredilerde nispeten azalma olmuştur. Fakat **bütçe açığı sorununun, katı harcama kalemlerinden dolayı, gereğince halledilememesi, hükümetin yerel finans sektörüne yönelmesine neden olmuş** ve 2010-2011 döneminde toplam iç borç stoku faizleriyle birlikte 3 milyar TL'den 3 milyar 590 milyon TL'ye yükselmiştir. Bu verilerle kamu kesimi, finans sektöründeki mevcut kaynaklarını yüzde 30'u aşan oranda kullanmaktadır. İç borç stokunun GSMH'ya oranı yüzde 53'den yüzde 59'a yükselmiş ve bu da makro ekonomik istikrar anlamında ekonomiyi daha kırılgan ve riskli bir hale getirmiştir.

KKTC ekonomisinin genel tasarruf dengesi 2007 yılında GSMH'nın yüzde 17,7'si iken bu oran 2011 yılında 2010'a göre yüzde 1'lik bir iyileşme gösterse bile ancak yüzde 11,2 seviyesine gelebilmiştir. Emek piyasasında da sosyal güvenlik sistemi aktif/pasif karşılama oranı 2,6'dan 2,52'ye gerilerken sigortalı sayısında artış olmasına rağmen, emekliliğe çıkan sayı gerisinde kalması, ekonominin büyümesine rağmen yeterli istihdamı yaratmadığını göstermektedir. Bu tespit çalışma izinlilerin sayısındaki 34 binlik rakamın 32 bine gerilemesi ile teyit edilmektedir.

2012 yılı sonu itibarıyla KKTC ekonomisinin kesinleşmeyen rakamlara göre yüzde 2 civarında büyümesi beklenmektedir. Bu pozitif büyüme oranı gerek Güney Kıbrıs gerekse çoğu AB üyesi ekonomilerle karşılaştırıldığında nispeten iyi bir durumdur. Ancak **bu artışın özellikle vatandaşın satın alma gücüne olumlu yansımaması ve nihai hedef olan refah artış etkisi yaratmaması dikkat çekici ve düşündürücüdür.** Bu bağlamda rekabet edebilirlik çalışması refah etkisinin nasıl başarılabileceğini gösteren rehber niteliğinde bir çalışmadır. Zira rekabet edebilirlik çalışması, ülke ekonomisinin mikro ve makro rekabet edebilirlik temellerinden oluşan, statik ve dinamik olguları dikkate alarak gerçekleştirilen çok kapsamlı bir çalışmadır.

Bunun yanında rekabet edebilirlik, ülke kurumları, geliştirilen politikalar ve ekonomideki verimliliği belirleyen faktörler serisinden oluşur. Refahın sağlanması için verimlilik esas olduğuna göre verimlilik esaslarına dayalı yapılan bu kapsamlı çalışmanın, KKTC'de sürdürülebilir ve tabana yayılacak şekilde refahın nasıl yaratılacağı konusunda önemli tespitleri söz konusudur.

Siyasi Girdapta Kuzey Kıbrıs Ekonomisi

2010 ve 2011'in ilk yarısındaki kısmi küresel toparlanmanın ardından özellikle gelişmiş ekonomilerdeki finans kriziyle ilgili tatmin edici olmayan gelişmeler yanında bazı ülkelerdeki borç stokunun ekonomik toparlanmayı zorlaştıracaklarını işaret etmektedir. Bu zorlukların erken zamanda aşılması yönünde Batı demokrasilerinde hükümetler çözümler üretmek için hızlı hareket etmeye çalışmakta, yaşananlara ve gelişmelere karşı yeni tedbirler almaya devam etmektedirler. Bunun yanında, piyasaların etkin çalışması ve ekonomideki paydaşların doğru kararlar verebilmesi için en temel gereksinim olan siyasi istikrarı sağlamak adına iktidarların değişmesine varacak adımlar dahi atılmaktadır. Özetle toplumlara refahı sağlamanın kaynağı olan ekonomik gelişim için siyaset kurumları ekonomi odaklı bir siyaset gütmektedirler.

Tüm bu olgulara rağmen bu anlayış Kuzey Kıbrıs'ta bir türlü benimsenememiştir. Özellikle son dönemlerde yaşanan ekonomik krizle birlikte siyasetin her zamankinden daha fazla ekonomi odaklı olması gerekirken, ekonomi siyasilerin güdümünde ve geri planda olma durumundan kurtulamamıştır. Siyasetin girdabında olan ekonomide aktörlerin, yaratılan belirsizlik nedeniyle doğru kararlar üretmeleri, işletmelerin girişim, yatırım ve ekonomide atılım sağlamak adına adım atmalarını engellenmiştir. Ekonomideki kaynak sahiplerinin güven ortamını bulamamaları ve adeta siyasi girdapta iş yapmaya çalışmaları Kuzey Kıbrıs ekonomisinin toparlanma sürecini geciktirmekte ve gelecek için güçlü ekonomik temellerin yaratılmasına engel olmaktadır. Bu tespit bu raporun hazırlanması için gerçekleştirilen yönetici görüşleri anketine birebir yansımış ve son zamanlarda **siyaset kurumunda yaşananlar iş çevreleri algılamalarının önemli ölçüde bozulmasına neden olmuştur**. Bugün gelinen aşamada siyaset kurumu ekonominin önünü açmak yerine, kendi içerisinde yaşadığı sorunlardan dolayı ekonominin işlevselliğini Siyaset

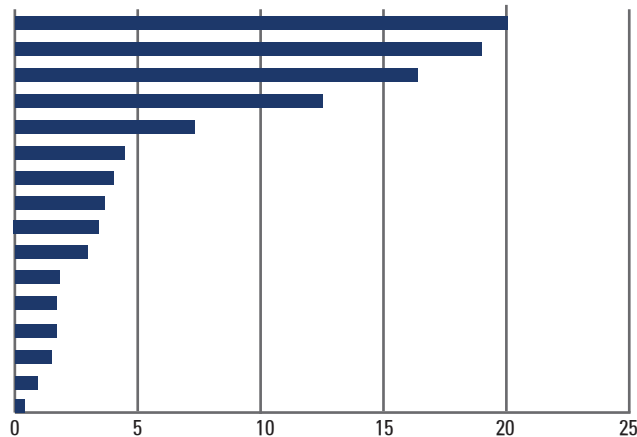
olumsuz etkilemektedir. Aşağıdaki şekilden de görüleceği üzere işletmelerin iş yaparken karşılaştığı en önemli problemlerin başında politika istikrarsızlığı, verimsiz devlet bürokrasisi ve hükümet istikrarsızlığı gelmektedir.

kurumu kaynaklı bu üç problem, normal şartlarda işletmeler için olması gereken finansmana erişim, vergi, işgücü yetersizliği gibi sorunlardan daha problemli sorunlar haline gelmişlerdir. Geçen yıla kıyasla, özellikle ilk üç sırada yer almaya devam eden politika istikrarsızlığı ve hükümet istikrarsızlığına bu yıl verimsiz devlet bürokrasisinin de eklenmesi siyaset kurumunun iyiye gitmek ve sorunları çözmek yerine daha da kötüleştiğini göstermektedir. İşletmelerin ve vatandaşların günlük işlerini yerine getirmek için başvurdukları devletlerinden en temel hizmetleri bile alamamaları da kaçınılmaz olarak ilave yük ve maliyet getirmektedir.

Halbuki siyaset kurumu küresel bağlamda var olan ekonomideki dezavantajlı durumun yarattığı ağır bedelleri asgariye indirmek ve Kuzey Kıbrıs ekonomisi iç dinamiklerini en etkin şekilde kullanılmasını sağlamak için güven veren ve tutarlı bir anlayış içerisinde olmalıdır. Bunun için belirli bir vizyon ve buna erişmek için tutarlı politikalar oluşturulmalıdır. Ekonomi yönetimi, yönetim anlayışını benimseyerek ve tüketici refahını esas alarak hareket etmeli, politika ve icraatlarını bu esaslara göre yerine getirilmelidir. Bunlara ilaveten işletmelerin daha iyi şartlarda iş yapabilmelerini sağlamak ve etkin bir kamu yönetimi için çalışılmalı; kamuyu etkin ve sorumlu kılarak vatandaşlara daha uygun şartlarda hizmet sunmak için uğraş verilmelidir. Bunun için kamuda başta şeffaflık ve teknoloji teşvik edilmeli ve üretken bir yapının nasıl oluşturulması gerektiği üzerinde durulmalıdır. Toplum nezdinde kamu ile ilgili olan kötü imajın düzeltilmesi için icraatlarla ilgili şeffaf ve hesap verebilir bir yapıya bürünmeye başlamalıdır. Bütün bunların olabilmesi için politika kurumunun net duruş ve sonuç alıcı adımlar atması gerekmektedir...

İş yaparken karşılaşılan en problemli faktörler

Politika istikrarsızlığı.....	20,01
Verimsiz devlet bürokrasisi.....	18,97
Hükümet istikrarsızlığı/darbeler.....	16,29
Finansmana erişim.....	12,28
Yetersiz altyapı kaynakları.....	6,62
Kısıtlayıcı işgücü düzenlemeleri.....	4,32
Vergi oranları.....	3,94
Eğitilmiş işgücünün yetersizliği.....	3,79
Yenilik için yetersiz kapasite.....	3,50
Enflasyon.....	2,98
Rüşvet.....	1,71
Vergi düzenlemelerindeki karmaşıklık.....	1,64
Ulusal işgücündeki iş ahlakının zayıflığı.....	1,64
Yabancı para düzenlemeleri.....	1,19
Yetersiz kamu sağlık hizmetleri.....	0,82
Suç ve hırsızlık.....	0,30

Katılımcı yanıtlarının yüzde oranı

Tüm bunların olabilmesi için de ülkede siyaset kurumunun adalet, hesap verebilirlik, şeffaflık, kurumsallaşma, üretkenlik, politikalarda sürdürülebilirlik, programları sahiplenme vs. gibi konuları ele alış şeklini değiştirip içselleştirmesi gerekmektedir. **Bunlar yapılmadığı zaman rekabet kurulu örneğinde olduğu gibi, geçirilen yasalar ve oluşturulan kurullar işlevsellik kazanmaz, ekonomideki aktörlerin işleyiş şekli etik ve hukuki değerlerden uzaklaşır, siyaset kurumuna ve demokrasiye olan güven azalır ve çözülmesi gereken sorunlar çözülmeden günlük hayatın normalleri olarak hayatımızda yer almaya başlarlar. Tüm bunlara bağlı olarak bahsedilen unsurlar, kulağa hoş gelen güzel temenniler olmanın ötesine geçemediği zaman ise siyaset kurumu, toplumun sorunlarını çözmek için var olan bir mekanizma olmaktan çıkar ve Kuzey Kıbrıs örneğinde olduğu gibi sorunların kaynağı olmaya başlar. Bu süreçte gerekli adımlar atılmadan geçen zaman ise ülke ekonomisi için kayıp bir yıl olarak tarih sayfalarında yer almaya başlar.**

Rekabet Edebilirliğin Hesaplama Yöntemi Tanıtımı ve Kuzey Kıbrıs'ın Gelişim Aşamasındaki Yerin Belirlenmesi

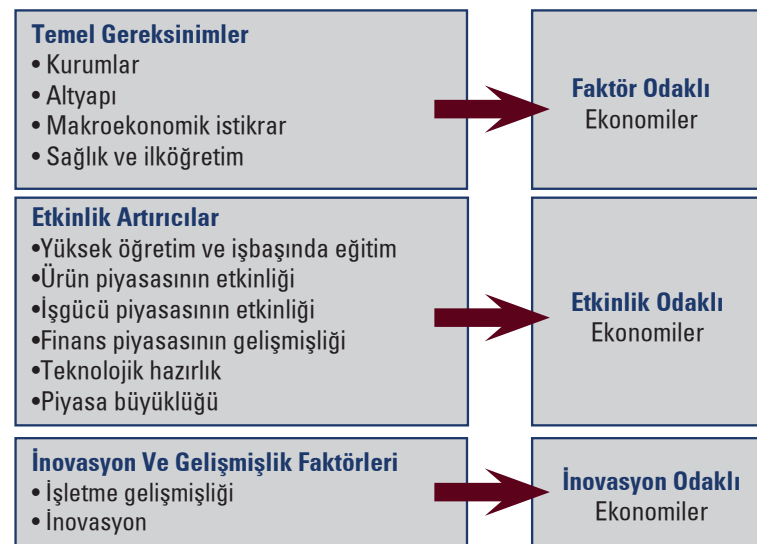
Bir ülkenin rekabet edebilirliğini ölçebilmek için çok sayıda gösterge ve bileşenin bir bütünlük içerisinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Ülkelerin rekabet edebilirliğinin hesaplanmasında kullanılan kapsamlı ve sofistike yöntemin temel dayanağı, ekonomilerinde bulunan kurumların, geliştirilen politikaların ve emek, sermaye gibi üretim faktörlerinin ne derece verimli olduklarıyla ilgilidir. Bu temel anlayışla Dünya Ekonomik Formu (WEF), geliştirdiği endeksele 12 değişik bölüm altında rekabet edebilirliği ölçmeye çalışmaktadır. Şekil 1'de görüldüğü üzere rekabet edebilirliğin dayandığı 12 bölüm, her biri farklı kalkınma

(gelişim) aşamasında olacak şekilde üç ana başlık altında düzenlenmiştir. Burada esasen murat edilen, ülkenin verimliliğini belirleyen etmenleri (bölümleri) ortaya koyup, ülkenin rekabet avantajı (güçlü) olduğu alanları ve dezavantajlı (zayıf) olduğu alanları belirlemek ve politika üreticilere yol göstermektir.

WEF'nin yıllar içerisinde gelişim ve değişimlere göre güncellediği endeks ve bunu oluşturan 12 başlık verimliliğin nedenlerini daha etkin bir biçimde ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede bir ülkede bulunan faktörler (zenginlikler), doğal kaynaklar, ülkenin konumu iyi değerlendirilir ve rekabetçi yaklaşımla verimli bir şekilde kullanılırsa bu durum ülkeye refah getirecektir. Ülkenin verimlilik temellerini oluştururken mikro ekonomik rekabet bileşenleri olan; iş ortamının kalitesi, kümelerin bulunduğu aşama ve şirket operasyonlarının ve stratejilerinin gelişmişlik seviyesi rekabet edebilirliğin belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Mikro olgular yanında işletmelerin etkin ve verimli üretimi başarabilmeleri için makro unsurları oluşturan politik kurumlar, altyapı, makro ekonomik istikrar ve sağlık-öğretim gibi temel gereksinimlerin de yeterli ve güncel olmaları gerekmektedir.

Ölçüm yapılmadan önce ülkeler gelişim aşamalarına göre sınıflandırılmakta ve ülke ağırlıkları belirlenerek hesaplamalar buna göre yapılmaktadır. Bunun nedeni 145 ekonominin tümünün de aynı kalkınma aşamasında olmamasından kaynaklanmaktadır. Ülkelerin gelişim aşamalarını belirlemek için iki kriter kullanılmaktadır. Bunların birincisi, kişi başı gayri safi yurtiçi hasıla düzeyidir. İkincisi ise ülke ekonomilerin ne ölçüde faktör odaklı olduğunu ölçmeye yönelik oluşturulmuş değişkendir.¹ Bu iki kriterin değerlendirilmesi sonucunda ekonomiler faktör odaklı, etkinlik odaklı ve inovasyon odaklı olmak üzere üç

Şekil 1: Rekabet Edebilirliğin 12 Bölümü

¹ Bu ikinci kriterde ülkenin toplam mal ve hizmet ihracatında, doğal kaynak ihracat payının ne olduğu dikkate alınır. Bu payın yüzde 70'den fazla olması durumunda ekonominin büyük ölçüde faktör odaklı olduğuna karar verilir.

ana başlık altında sınıflandırılırlar. Bunun yanında, iki gelişim aşaması arasında yer alan ekonomiler geçiş aşamasında olarak sınıflandırılacaklardır.

Bir ekonominin puanlaması Rekabet Edebilirliğin 12 bölümü ile ilgili geliştirilen ve iş çevrelerine dağıtılan 130 sorudan oluşan 'Yönetici Görüşleri Anketi'ne verilen cevaplar kullanılarak yapılmaktadır. Bunun yanında, ilgili ekonomide yayınlanmış ekonomik ve sosyal istatistiklerden de yararlanarak hesaplamalar tamamlanmaktadır. Her bölüm ve içerisinde yer alan sorular kendi başlık konusuna göre ayrı ayrı puanlanmakta ve ardından genel ülke puanına ulaşılmaktadır. GCI rakamları 1 ile 7 arasında değişmektedir. 1 en düşük rekabet düzeyini, 7 ise en yüksek rekabet düzeyini ifade etmektedir. Bu standart hesaplama yöntemi sonucunda, ülkelerin diğer ülkelere göre rekabet edebilirlik durumu karşılaştırmalı olarak kolayca belirlenebilmektedir. Kullanılan yöntem ile ilgili detaylı bilgi EK3'te sunulmuştur.

Yukarıda özetlenen WEF'in geliştirdiği bu yöntem, her yıl yapılan güncelleme ve düzeltmeler de dikkate alınarak Kuzey Kıbrıs'ın rekabet edebilirliği hesaplamak için kullanılmaktadır. Kuzey Kıbrıs ekonomisinin 2012-2013 rekabet edebilirliğinin hesaplanması için birinci adım olarak gelişim aşaması

belirlenmiş ve aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

2011 yılı istatistiklerine göre kişi başına geliri 14 bin Amerikan doları civarında olan bir ekonominin, gelir kriterine göre etkinlik odaklı aşama ile inovasyon odaklı aşama arasındaki geçiş ekonomileri olan Hırvatistan ve Türkiye gibi ülkelerle birlikte yer alması gerekirdi. Ancak, birincil veri kaynağı olarak iş çevrelerinin anket sonuçlarından oluşturulan göstergeler ve bunun yanında diğer ikincil veri kaynağı olarak istatistikler incelendiğinde, Kuzey Kıbrıs ekonomisinin ancak etkinlik odaklı gelişim aşamasında olabileceğine karar verilmiştir. Özellikle geçiş döneminde olan diğer ekonomilerin istatistikleriyle Kuzey Kıbrıs ekonomisinin istatistikleri karşılaştırıldığında, Kuzey Kıbrıs göstergelerinin diğer ekonomilerden oldukça uzakta olduğu gözlemlenmiştir. Bu gerçeklerden yola çıkarak, Kuzey Kıbrıs ekonomisi 2'nci gelişim aşamasında, diğer bir deyişle etkinlik odaklı aşamada yer almasına karar verilmiştir. Benzer ayarlamayı 2011 yılı itibarı ile kişi başı geliri 47 bin Amerikan dolarını geçen Kuveyt ve 20 bin Amerika doları üzerinde geliriyle Suudi Arabistan örneklerinde de gözlemlemek mümkündür. Bu iki ülke, WEF'in belirlediği kriterlere göre ancak 1. geçiş dönemi olan faktör odaklı ekonomi ile etkinlik odaklı ekonomiler arasında yer alabilmişlerdir.

Tablo 1: Gelişim Aşamalarına Göre Bazı Ekonomiler

Gelişim Aşamaları	1 Faktör Odaklı	1-2 Geçiş	2 Etkinlik Odaklı	2-3 Geçiş	3 İnovasyon Odaklı
Ekonomiler	Bangladeş Hindistan Kenya Pakistan Tanzanya	Azerbaycan Mısır Kuveyt Suudi Arabistan	Bosna Hersek Bulgaristan Kuzey Kıbrıs Makedonya Sırbistan	Arjantin Hırvatistan Meksika Polonya Türkiye	Birleşik Krallık Güney Kıbrıs İsviçre Malta Singapur

Buna göre, Kuzey Kıbrıs'ın rekabet edebilirlik hesaplamalarında temel gereksinimler başlığındaki bölümlerin toplamına ağırlık olarak yüzde 40, etkinlik başlığı altında yer alan bölümlerin toplamına yüzde 50 ve son olarak da inovasyon başlığı altındaki başlıklara da toplam yüzde 10 puan verilecektir.

Bu ağırlıklarla Kuzey Kıbrıs ekonomisinin rekabet edebilirliğini artırması için faktör piyasalarının etkinliğini iyileştirme yönünde yoğunlaşması ve firma bazında üretim aşamalarını daha etkin

kılması öncelikleri arasında olmalıdır. Bunun için kilit faktörler arasında, yüksek öğretimin sektöre yönelik beşeri kaynak yetiştirmesi, mal ve hizmet piyasalarında etkinliğin yani rekabetin sağlanması, emek piyasasında esnekliğin olması ve finansal piyasaların ekonomiye daha etkin kaynak sağlayıcı olması bulunmaktadır. Bunun ötesinde, ölçek sorununun aşılması ve üretimde teknolojilerin daha yaygın ve güncel olması, Kuzey Kıbrıs ekonomisinin rekabet edebilirliğini önemli ölçüde arttırabilecektir.

¹ Bu ikinci kriterde ülkenin toplam mal ve hizmet ihracatında, doğal kaynak ihracat payının ne olduğu dikkate alınır. Bu payın yüzde 70'den fazla olması durumunda ekonominin büyük ölçüde faktör odaklı olduğuna karar verilir.

Kuzey Kıbrıs'ta Rekabet Edebilirlik

Küresel Rekabet Edebilirlik ve Kuzey Kıbrıs'ın Konumu

Seçilmiş Ekonomilerle Performans Karşılaştırma

Kuzey Kıbrıs Ekonomisinin Üç Ana Başlık Altında Rekabet Edilebilirlik Bilançosu

Kuzey Kıbrıs'ın On İki Başlık Altında Yıllık Karşılaştırmalı Rekabet Edebilirliği

Sonuç: Kuzey Kıbrıs'ın Rekabet Edebilirliğini Artırması İçin Yoğunlaşması Gereken Alanlar

Küresel Rekabet Edebilirlik ve Kuzey Kıbrıs'ın Konumu

Her yıl olduğu gibi bu yıl da Dünya Ekonomik Formu (WEF) yıllık Küresel Rekabet Edebilirlik raporunu 2012-2013 dönemi için hazırlamıştır. Bu yıl hazırlanan raporda, Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksindeki (GCI) toplam ülke sayısı 142'den 144 yükselmiş, böylece son dört yılda endeksin kapsadığı ülke sayısı 135'den 144'e yükselmiştir.² WEF'in belirlediği yöntem çerçevesinde, Kuzey Kıbrıs'ın 2012-2013 rekabet edebilirliği, 2011 yılı yayınlanmış sosyal ve ekonomik göstergeler yanında 2012 yılında işletmelere yönelik gerçekleştirilen yönetici görüşleri anketi sonuçları kullanarak hesaplanmıştır. Özellikle yönetici görüşleri anketinin 2012 yılı sonuna doğru yapılmış olması, iş dünyasının ekonominin gidişatı konusundaki görüşleri ve algılamaları güncel bir şekilde rapora yansımıştır.

Belirtilen yöntemle yapılan hesaplamalar sonucunda Kuzey Kıbrıs ekonomisinin rekabet edebilirlik puanı 7 üzerinden 3,54 olarak hesaplanmıştır. Bu puan ile Kuzey Kıbrıs 144 ülke içerisinde ancak 123'üncü sırayı alabilmiştir. Geçen yıla göre 0,04 puan gerileyen Kuzey Kıbrıs GCI sıralamasında 5 sıra birden gerilemiştir (Tablo 2, Şekil 2).

Tablo 2: Kuzey Kıbrıs'ın Rekabet Edebilirlik Endeksindeki Performansı

	Puan(1-7)	Sıralama
KRE 2012-2013	3,54	123/144
KRE 2011-2012	3,58	118/142
KRE 2010-2011	3,51	117/140
KRE 2009-2010	3,65	99/134
KRE 2008-2009	3,43	117/135

Geçen yıllarda olduğu gibi bu yılda da Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksindeki ilk on sırayı çoğunlukla Avrupa ülkeleri almıştır. Bunların başında son dört yıldır birinci sırada olan İsviçre, Finlandiya, İsveç, Hollanda, Almanya ve Birleşik Krallık vardır. Sıralamada ikinciliği geçen yılda olduğu gibi devam ettiren şehir ülke Singapur ve diğer iki Asya ülkesi Hong Kong SAR ve Japonya yer almaktadır. Amerika Birleşik Devletleri geçen yılki yerini koruyarak 7nci sırayı almıştır (Tablo3).

İsviçre'nin birinci sırada yer almaya devam etmesi genelde bütün başlıklarda iyi gitmesi sonucu gerçekleşirken ülkenin en güçlü olduğu alanlar inovasyon ve işgücü piyasasındaki etkinliktir. Bunun yanında işletmelerin gelişmişliği yanında dikkat çeken en belirgin üstünlüğü üniversiteler iş dünyası işbirliği ile yapılan yüksek orandaki araştırma ve geliştirme (R&D) sonucu kolaylıkla pazar bulan ürünlerin üretilmesidir.

²WEF raporuna Gabon, Gine, Liberya, Şeyssel Adaları, Sierra Leone ve Libya dahil edilirken, Beliz, Angola, Tunus ve Suriye veri eksikliği ve güvenlik sorunları nedeniyle endeks dışı kalmışlardır.

Singapur 5,67'lik ülke puanı ile ikinci sırada yerini korumaya devam etmesinin temelinde 12 bölümden oluşan rekabet edebilirlik endeksinin 7 bölümünde ilk üç sırada olması yatmaktadır. Son 5 yıldır kamu ve özel kurumları dünyanın en iyi kurumları olarak yer almaya devam ederken, ürün piyasası etkinliğinde birinci, finans piyasalarının gelişmişliği ve birinci sınıf altyapısıyla ikinci sırada yerini almaktadır. Özellikle eğitime verdikleri önem sayesinde dünyada yaşanan gelişmelere karşı uygun nitelikte bireyler yetiştirmektedirler.

Bu yıl GCI sıralamasında üçüncü sırayı İsveç'ten daha iyi performans gösteren Finlandiya almıştır. Finlandiya eğitim ve sağlık konularında dünya birinciliğini elinde tutarken etkin çalışan ve şeffaf olan kamu sektörü özel sektörün gelişimine önemli imkanlar sağlayarak işletme gelişmişliğinin dünyada üçüncü olmasını sağlamışlardır. İlk üç ülke dışında özellikle ABD'de belli konularda endişeler artarak devam etmesi yanında iş dünyasının kamu ve özel kurumlara karşı eleştirel olması ile politikacılara olan güvenin önceki yıllara nispeten azalması ülkenin iki basamak birden gerileyerek 2012-2013 rekabet edebilirlik sıralamasında yedinci sırada yer almasına neden olmuştur. Almanya altıncı sırada yerini korurken Hong Kong Japonya'ya göre daha iyi performans göstererek ilk ona girmeyi başarmıştır. Birleşik Krallıkta finans piyasasının diğer AB ülkelerine göre daha hızlı toparlanması yanında işgücü piyasasındaki etkinlik ve büyük pazarı ülkenin daha üst sıralarda, sekizinci sırada yer almasına yardımcı olmuştur (Tablo 3).

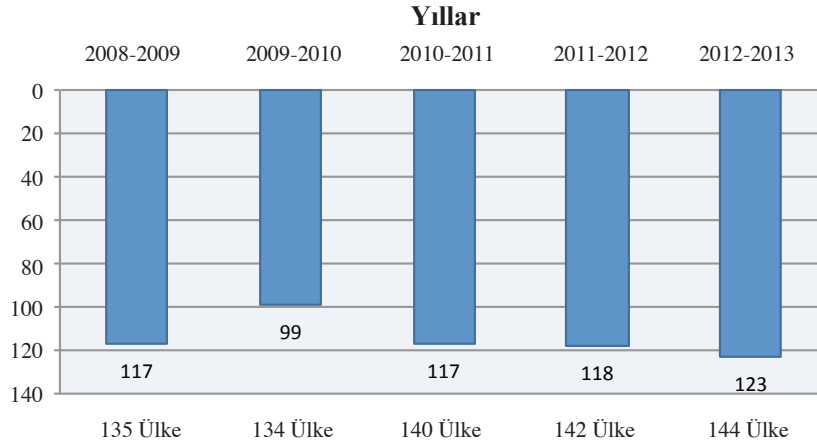
Avrupa Birliği küresel krizin yarattığı zorlukları nispeten kolaylasa da, belli ülkelerdeki borç stoku euronun sorgulanır olmasını devam ettirmektedir. Bu durum bölgede belli sayıda ekonomide ikinci resesyon yaşanmasına neden olmakta, artan enflasyonla ilişkide bulunduğu diğer dünya ekonomilerine yansıyabilecek muhtemel etkileri endişe edicidir. Bunlar yaşanmış olmasına rağmen, AB'nin GCI sıralamasında ilk ona giren altı ülkesi bulunmakta, dünya çapında rekabet edebilirliği en yüksek bölge olmaya devam etmektedir.

Dünya ekonomisinin önemli sürükleyici motorları durumunda olan yükselen piyasa ekonomilerinden Çin ve Hindistan daralan dışsatımlarıyla birlikte 3'er basamak gerilemiştir. Bunun yanında Çin'in finans piyasasındaki gelişmişlik sorunu ile piyasa etkinliği sorunları rekabet edebilirliğini iyileştirmesini engellemektedir. Diğer taraftan Hindistan'da özellikle iş çevreleri alt yapı

eksikliğinin verimliliklerini etkilediğini belirtirken, kamudaki yolsuzluklar ve verimsiz bürokrasi en önemli sorunları arasındadır. Brezilya ve Meksika ise dinamik iç piyasaları ve iyileşen makroekonomik göstergeleriyle dünya sıralamasında yükselerek sırasıyla 48inci ve 53üncü sırada yerlerini almışlardır. **Gelişen ekonomilerde en dikkat çeken ülke son yılda Türkiye olmuştur.** Türkiye bir yılda dünya sıralamasında 16 sıra birden yükselerek 43üncü sırada yerini almıştır. Ekonominin 2011 yılında yüzde 8,4 büyümesi, finans sektörünün yaşanan krize karşı güçlü duruşu ve işletmelere daha fazla finansman sağlayabilmesi, ekonomide rekabetin artması yanında kurumsallaşmanın iyileşmesinin ülke puanına önemli pozitif etkileri olmuştur. Bunlar yanında insan kaynaklarındaki eksikliği, sağlık ve kamu yönetimindeki etkinlik ile şeffaflık konularındaki durumu rekabet edebilirliğini artırması için üzerinde yoğunlaşması gereken konular olarak öne çıkmaktadır.

Kuzey Kıbrıs'ta 2010 yılında başlayan ekonomik toparlanma 2011 yılında da devam etmesine rağmen ülke puanı 3,58'den 3,54'e gerilemiştir. **Bunun temel nedenleri içerisinde 2011 yılında yaşanan yüzde 14'lük enflasyon, ülke tasarruf oranının yüzde 11'lere gerilemesi, bütçe açığının yüksek oranda devam etmesi yanında borç stokunun artması gibi makro ekonomik istikrarı gösteren verilerin kötüleşmesidir.** Aslında bu kötüleşme geçen yıl raporunda yönetici görüşleri anketine yansımış, yalnız 2010 makro verileri 2009'a göre daha iyi olmaları nedeniyle ülke puanı toplamda artmıştı. Bu yıl bu olumsuzluklar rakamlara yansımış ve iş çevrelerinde devam eden kötü algılamalarıyla birlikte ülke puanının gerilemesine neden olmuştur.

Şekil 2: Kuzey Kıbrıs'ın GCI Sıralamasındaki Gelişimi (2008-2013)

Kuzey Kıbrıs ekonomisi 3,54'lük puanla CRI sıralamasında 144 ülke arasında ancak 123'üncü olabilmektedir. Bu sıra Kuzey Kıbrıs'ın diğer ülkelere göre rekabet gücünün çok gerilerde olmaya devam ettiğini göstermektedir. CRI sıralamasına göre Kuzey Kıbrıs ekonomisi Uganda, Nepal ve Pakistan gibi kişi başı geliri birkaç bin ABD doları olan hayat kalitesi ve yaşam standartlarının nispeten çok daha kötü olduğu ülkeler arasında yer almaktadır.

Kuzey Kıbrıs'ın kişi başı gelir gerçekleri dikkate alındığında, Kuzey Kıbrıs'ın bu derece kötü durumda olmadığı ve gelirinin, altyapısının, eğitim ve sağlık sisteminin bahse konu ekonomilerden çok daha iyi durumda olduğu rahatlıkla söylenebilir. **Makro ekonomik gösterge olarak Kuzey Kıbrıs'ın en zayıf olduğu alan piyasanın sığ ve büyük olamaması yanında mali disiplini anlatan bütçe açıkları ve borç stokudur.** Uluslararası mal, hizmet ve finans piyasalarına erişim sorunu zaten bilinen bir sorundur. Gerek siyasi ve gerekse iç düzenleme ve standartları sağlamamamızdan kaynaklanan bu sorun ekonomimizin gelişimi önünde önemli bir engel olarak durmaya devam etmektedir.

KKTC'nin diğer bir dezavantajlı durumu rekabet edebilirlik çalışmasında daha net bir şekilde ortaya çıkmaktadır: yardıma dayalı bir ekonomik yapıya sahip olması... Bu da aslında rakamlara kötü yansımakta (142. sırada) fakat gerçekte TC'den sağlanan finansman sayesinde bütçe açıkları karşılanmaktadır. Dış yardım ve kredilerin yıllık ekonomik faaliyetlerin yaklaşık yüzde 15 civarında olması ve Devlet bütçesinin yüzde 30-35'ine tekabül etmesi, ülkede yaratılan ekonomik aktiviteye, katma değere ve

nihayetinde kişi başı gelirin belirlenmesine önemli etki yapmaktadır. **Bu durum bir bakıma belli göstergelerin suni (kişi başı gelir) ve ekonomimiz gerçeklerini (yaratılan toplam katma değer) tam olarak yansıtmamasına neden olmaktadır.** Rekabet edebilirlik çalışması ekonomilerin gerçek anlamda katma değer kapasitesini ölçmektedir. Kuzey Kıbrıs'ın katma değer üretimi düşük fakat kişi başı geliri yüksek bir ekonomiye sahip olması sıralamada neden alt sıralarda yer aldığını açıklamaktadır.

Bunun ötesinde genel anlamda özellikle son zamanlarda siyaset kurumunda yaşanan sorunlar, yönetici görüşleri anketine olumsuz olarak yansımaktadır. İş çevrelerinin ekonominin toparlanmasındaki gecikme yanında siyaset kurumunun sorunlara etkin çözümler getirememesi algılamaları olumsuz etkilemiş ve ülke puanının artmasına yardımcı olmamıştır.

Tablo 3: Küresel Rekabet Edebilirlık Endeksi 2012-2013 Sıralaması ve 2011-2012 Karşılaştırması

Ülke/Ekonomi	GCI 2012-2013 Sıralama	GCI 2012-2013 Skor	GCI 2011-2012 Sıralama	Ülke/Ekonomi	GCI 2012-2013 Sıralama	GCI 2012-2013 Skor	GCI 2011-2012 Sıralama
İsviçre	1	5,72	1	Karadag	72	4,14	60
Singapur	2	5,67	2	Ukrayna	73	4,14	82
Finlandiya	3	5,55	4	Uruguay	74	4,13	63
İsveç	4	5,53	3	Vietnam	75	4,11	65
Hollanda	5	5,50	7	Seyseller	76	4,10	n/a
Almanya	6	5,48	6	Gürcistan	77	4,07	88
ABD	7	5,47	5	Romanya	78	4,07	77
Birleşik Krallık	8	5,45	10	Botsvana	79	4,06	80
Hong Kong	9	5,41	11	Makedonya	80	4,04	79
Japonya	10	5,40	9	Hırvatistan	81	4,04	76
Katar	11	5,38	14	Ermenistan	82	4,02	92
Danimarka	12	5,29	8	Guatemala	83	4,01	84
Tayvan	13	5,28	13	Trinidad ve Tobago	84	4,01	81
Kanada	14	5,27	12	Kamboçya	85	4,01	97
Norveç	15	5,27	16	Ekvador	86	3,94	101
Avusturya	16	5,22	19	Moldovya	87	3,94	93
Belçika	17	5,21	15	Bosna Hersek	88	3,93	100
Suudi Arabistan	18	5,19	17	Arnavutluk	89	3,91	78
Kore, Cum	19	5,12	24	Honduras	90	3,88	86
Avustralya	20	5,12	20	Lübnan	91	3,88	89
Fransa	21	5,11	18	Namibya	92	3,88	83
Lüksemburg	22	5,09	23	Mogolistan	93	3,87	96
Yeni Zelanda	23	5,09	25	Arjantin	94	3,87	85
Birleşik Arap Emirl	24	5,07	27	Sırbistan	95	3,87	95
Malezya	25	5,06	21	Yunanistan	96	3,86	90
İsrail	26	5,02	22	Jamaika	97	3,84	107
İrlanda	27	4,91	29	Gambia	98	3,83	99
Brunei	28	4,87	28	Gabon	99	3,82	n/a
Çin	29	4,83	26	Tacikistan	100	3,80	105
İzlanda	30	4,74	30	El Salvador	101	3,80	91
Porto Riko	31	4,67	35	Zambia	102	3,80	113
Umman	32	4,65	32	Gana	103	3,79	114
Sili	33	4,65	31	Bolivya	104	3,78	103
Estonya	34	4,64	33	Domınik Cum.	105	3,77	110
Bahreyn	35	4,63	37	Kenya	106	3,75	102
İspanya	36	4,60	36	Mısır	107	3,73	94
Kuveyt	37	4,56	34	Nikaragua	108	3,73	115
Tayland	38	4,52	39	Guyana	109	3,73	109
Çek Cumh.	39	4,51	38	Cezayir	110	3,72	87
Panama	40	4,49	49	Liberya	111	3,71	n/a
Polonya	41	4,46	41	Kamerun	112	3,69	116
İtalya	42	4,46	43	Libya	113	3,68	n/a
Türkiye	43	4,45	59	Surinam	114	3,68	112
Barbados	44	4,42	42	Nijerya	115	3,67	117
Litvanya	45	4,41	44	Paraguay	116	3,67	122
Azerbaycan	46	4,41	55	Senegal	117	3,66	111
Malta	47	4,41	51	Bangladeş	118	3,65	108
Brezilya	48	4,40	53	Benin	119	3,61	104
Portekiz	49	4,40	45	Tanzanya	120	3,60	120
Endonezya	50	4,40	46	Etiyopya	121	3,55	106
Kazakistan	51	4,38	72	Cape Verde Belize	122	3,55	119
Güney Afrika	52	4,37	50	Kuzey Kıbrıs	123	3,54	118
Meksika	53	4,36	58	Uganda	123	3,54	118
Mauritus	54	4,35	54	Pakistan	124	3,52	118
Letonya	55	4,35	64	Nepal	125	3,49	125
Slovenya	56	4,34	57	Venezuela	126	3,46	124
Kosta Rika	57	4,34	61	Kırgızistan	127	3,44	126
Güney Kıbrıs	58	4,32	47	Mali	128	3,43	128
Hindistan	59	4,32	56	Malavi	129	3,38	117
Macaristan	60	4,30	48	Madagaskar	130	3,38	130
Peru	61	4,28	67	Fildişi Sahili	131	3,36	129
Bulgaristan	62	4,27	74	Zimbabve	132	3,34	132
Ruanda	63	4,24	70	Burkina Faso	133	3,34	136
Ürdün	64	4,23	71	Moritanya	134	3,32	137
Filipinler	65	4,23	75	Svaziland	135	3,28	134
İran	66	4,22	62	Timor-Leste	136	3,27	131
Rusya	67	4,20	66	Lesoto	137	3,19	135
Sri Lanka	68	4,19	52	Mozambik	138	3,17	133
Kolombiya	69	4,18	68	Çad	139	3,05	142
Fas	70	4,15	73	Yemen	140	2,97	138
Slovakya	71	4,14	69	Gine	141	2,90	n/a
				Haiti	142	2,90	141
				Sierra Leone	143	2,82	n/a
				Burundi	144	2,78	140

Seçilmiş Ekonomilerle Performans Karşılaştırma

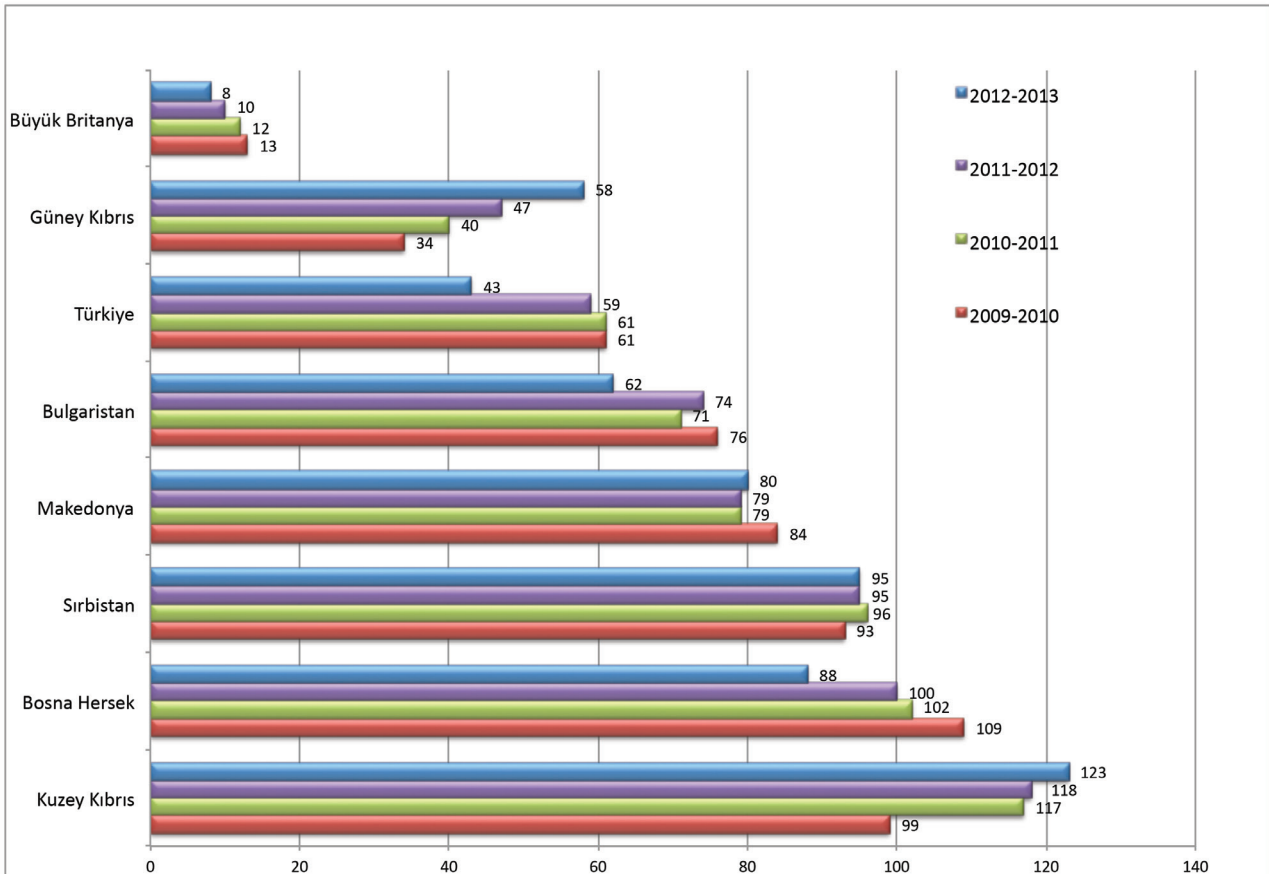
Kuzey Kıbrıs ekonomisinin rekabet edebilirlik durumunu daha iyi belirlemek için benzer gelişme aşamasında (etkinlik odaklı) olan Bosna Hersek, Makedonya ve Sırbistan ile karşılaştırılmıştır. Bunun yanında Kuzey Kıbrıs ekonomisinin en büyük ticaret ortağı durumundaki Türkiye ve ekonomik etkileşim içerisinde olan Büyük Britanya ve Güney Kıbrıs ile de karşılaştırma yapılmıştır. Bu değerlendirme Kuzey Kıbrıs ekonomisinin belli bir süreç içerisinde nasıl geliştiği ve etkileşim içerisinde olduğu ekonomilere göre karşılaştırma imkanı olacaktır.

Son dört yıllık dönemde en belirgin gelişmeyi 61inci sıradan 43üncü sıraya yükselen Türkiye göstermiştir. Yaşanan küresel krizi kısa sürede atlatan ve büyüme sürecine giren Türkiye, mali disiplin, bankacılık sektörünün güçlü olması ve dinamik iç piyasasıyla bu süreçte diğer ekonomilere göre üstünlük göstererek önemli gelişim göstermiştir. Bunun yanında Kuzey Kıbrıs ile aynı gelişim aşamasında olan Bosna Hersek 2009-2010 yılında 109uncu sırada iken, son dört yılda istikrarlı bir gelişme göstererek 88inci sıraya yükselmiştir. Bunun yanında Sırbistan ve Makedonya'da pek belirgin bir değişim olmamıştır. Şekil 3.'den de takip edileceği üzere son dört yıllık dönemde en fazla gerileme gösteren Güney Kıbrıs ekonomisi olmuştur. Güney Kıbrıs

sırada yer bulmuştur. Başta finans sektöründe yaşanan kriz yanında dışsatımını gerçekleştirdiği AB ülkelerindeki toparlanmanın gecikmesi ekonomisini derinden etkilemiş ve bu durumun belli bir süre daha devam edeceği beklenmektedir. Diğer AB üyesi ve Kuzey Kıbrıs'ın iyi bir pazarı durumunda olan Büyük Britanya, krizden etkilenmiş olmasına rağmen, Euro bölgesindeki çoğu ekonomiden farklılaşarak kendi para politikasını etkin kullanma yoluyla başta finans sektörünün erken toparlanmasını başardı. Buna ilaveten emek piyasasındaki etkinlik ve büyük iç pazar avantajını kullanarak son dört yıldır sıralamada istikrarlı bir yükselme göstererek 8inci sırada yerini almıştır.

Kuzey Kıbrıs'ın rekabet edebilirliği karşılaştırılan ülkelere göre çok daha kötü durumdadır. Özellikle ekonomik etkileşim içerisinde olduğu Türkiye ve Güney Kıbrıs ile rekabet etmesi zor olacaktır. Özetle etkinlik odaklı gelişim aşamasında olan ve gelişimi ancak mal ve hizmet kapasitesini geliştirmede olduğu düşünülürse Kuzey Kıbrıs'ın bölgesel olarak da rekabet avantajı olmadığı ortaya çıkmaktadır. Bu noktada ekonomi yönetimi geliştireceği politikalarla etkinlik artırıcılar; yüksek öğrenim-işbaşında eğitim, ürün piyasası, işgücü piyasası ve finans piyasaları üzerinde yoğunlaşması yerinde olacaktır. Bu sayede Kuzey Kıbrıs ekonomisinin bölgesel rekabet gücü yakalama imkanı doğacaktır.

Şekil 3. Seçilmiş Ekonomilere göre Kuzey Kıbrıs'ın Rekabet Edebilirliliği

Kuzey Kıbrıs Ekonomisinin Üç Ana Başlık Altında Rekabet Edebilirlik Bilançosu

Raporun bu kısmında rekabet edebilirlik endeksinin hesaplamasında kullanılan ve ülkelerin gelişim aşamalarına göre ayrıştırıldıkları üç ana başlık değerlendirilecektir. Bu değerlendirmeye göre Kuzey Kıbrıs temel gereksinimler ana başlığında 115'inci, etkinlik artırıcılar açısından 118'inci ve inovasyon ve gelişmişlik faktörleri açısından 124'üncü sıradadır. Şekil 4'ten de takip edileceği üzere, bu sıralamalar aslında Kuzey Kıbrıs genel ülke sıralamasını özetler durumdadır. Etkinlik odaklı gelişim aşamasında olan Kuzey Kıbrıs'ın 118inci sırada olması, rekabet edebilirliğinin düşük olmasının en önemli göstergesidir. İşgücü piyasası, teknolojik hazırlık ve finans piyasasının etkinliği diğer artırıcılara göre daha iyi konumda olan Kuzey Kıbrıs'ın özellikle ürün piyasasında 130uncu ve piyasa büyüklüğünde 139uncu sırada olması, etkinlik artırıcılar başlığını alt sıralarda yer almasına neden olmuştur. Temel gereksinimler ana başlığının geçen yıla göre 7 sıra birden gerilemesi, KKTC ekonomisinin gelişimi için en temel ihtiyaçlar olan altyapı ve kurumların yeterli olmadığını göstermektedir. Altyapı yatırımlarının tümü Türkiye Cumhuriyeti Devletince finanse edildiği düşünülürse, konu yardımların etkin, doğru alanlara ve ekonomik gelişimin ihtiyaçlara göre kullanılmadığını ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında gelişmekte olan bir ekonomi olarak Kuzey Kıbrıs'ın yatırım bütçesinin GSMH'nin yüzde 5'i üzerinde olması gerekmektedir.

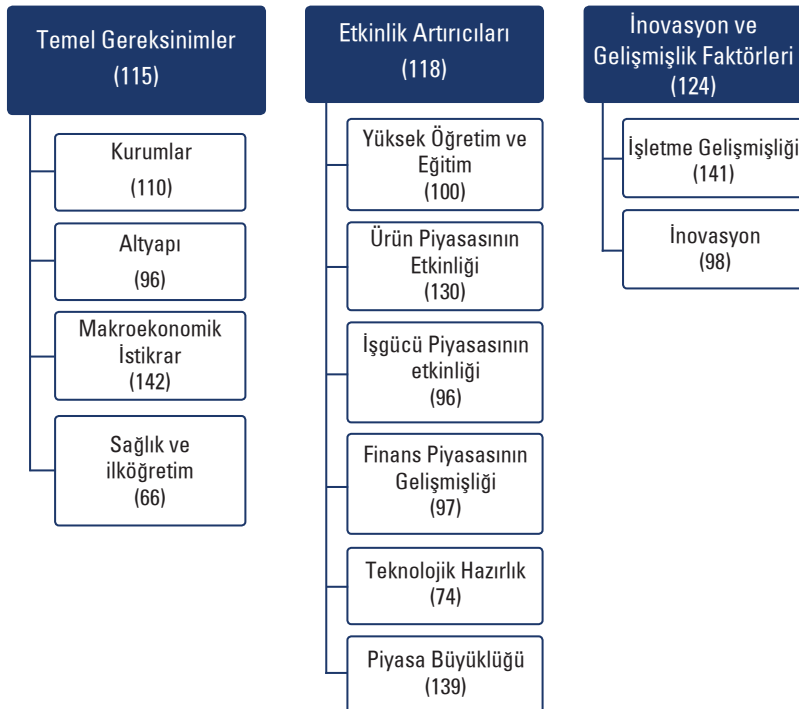
Kurumların 110uncu gibi çok düşük bir sırada yer alması, kamunun etkin çalışmadığını ve işletmelere iş yaparken destek olma yerine yaratılan bürokratik engeller

nedeniyle maliyet oluşturdıklarını göstermektedir. Temel gereksinimler başlığının bu derece kötüleşmesi, ülkedeki sosyal politikaların da yeterli olmadığını göstermektedir

KKTC ekonomisinin en önemli sorunu olan makro ekonomik istikrar sorunu 2011 yılı enflasyon oranının yüksek olması (yüzde 14) yanında ulusal tasarrufun yüzde 11,4'e gerilemesi ve ortan borç stoku ile daha da kötüleşmiş ve 144 ülke içerisinde sondan ikinci sırada yerini almıştır. Yatırım ikliminin zayıf, işletmeler için iş yapmanın zor olduğunu gösteren bu sıralama ile özel sektörün gelişip kurumsallaşması zor olacaktır. Ekonomik gelişimini özel sektörün kurumlaşmasında olduğunu kabul eden Kuzey Kıbrıs'ın, bütün enerji ve kaynaklarını bu temel ihtiyaçları sağlamaya ve iş yapmak isteyenlere bu imkanları sunmaya yönlendirmesi gerekmektedir.

İnovasyon ana başlığı geçen yıla göre 8 basamak birden ilerleme göstermiştir. Bu gelişimin temelinde inovasyonla ilgili işletmelerin algılamalarının geçen yıla göre daha iyi olmasıdır. Burada özellikle özel sektörün araştırma ve üniversitelerle işbirliğinin daha yoğun olması yanında işletmelerin bilim adamı ve mühendislerle daha kolay erişmelerinden kaynaklanmaktadır. Konu ana başlık altında yer alan işletme gelişmişliğinde 1 basamaklık bir gerileme olmuştur. Kuzey Kıbrıs'ta işletmelerin gelişmişliğinin bu derece kötü olması özellikle özel sektörün gelişim için büyük bir engel teşkil etmektedir. Üç ana başlık önceki yıllarla kıyaslanacak olursa, temel gereksinim başlığı sondört yılda 88inci sıradan 115incisıraya, etkinlik artırıcılar 108inci sıradan 118inci sıraya, inovasyon ve gelişmişlik de 102nci sıradan 132nci sıraya gerilemişlerdir.

Şekil 4. Üç ana Başlık Altında Rekabet Edebilirlik

Bu üç ana başlık Kuzey Kıbrıs rekabet edebilirliğin son dört yılda sürekli olarak gerilediğini göstermektedir. Bu gerileme ile birlikte ana başlıkların birbirlerine ülke puanı rotasında yakınsadıkları da görülmektedir.

Kuzey Kıbrıs'ın On İki Başlık Altında Yıllık Karşılaştırmalı Rekabet Edebilirliği

2011 yılındaki ekonomik göstergelerin 2010 yılına nispeten daha iyi olmaması, bunun yanında son iki yıldır devam eden gerek küresel gerekse yerel ekonomik belirsizlik, işletmelerin algılamalarını da olumsuz etkilemiş ve bunun sonucunda ülke puanı 3,58'den 3,54'e gerilemiştir. Aşağıdaki tablodan da görüleceği üzere, Kuzey Kıbrıs'ın 12 bölüm altında rekabet edebilirliği son üç yıl için değerlendirildiğinde istikrarlı bir gelişim gözlemlemek mümkün değildir. Bunun yanında 12 başlık son iki yıl bazında incelenecek olursa, ülke puanı olarak 9 başlıkta iyileşme 3 başlıkta da gerileme söz konusudur. Yalnız iyileşmelerin düşük oranda, fakat başta makro ekonomik göstergeler olmak üzere, teknolojik gelişim ve altyapı bölümlerindeki yüksek oranlı gerileme ülke puanının toplamda gerilemesine neden olmuştur (Tablo 4).

Sırasıyla değerlendirilecek olursa, Temel Gereksinimleri oluşturan; kurumlar, altyapı, makroekonomik istikrar, sağlık ve ilköğretim bölümlerinde dikkat çeken en önemli gelişme makroekonomik istikrar bölümündeki yüzde 23'lük gerilemedir. Kuzey Kıbrıs'ın bu bölümü yıllar itibarıyla değerlendirildiğinde çok iyi performans göstermediği ortaya çıkmaktadır. Dünya sıralamasında 144 ülke içerisinde ancak 142inci sırayı alabilen Kuzey Kıbrıs, başta bütçe açıkları, borç stoku, enflasyon ve ulusal tasarruf gibi ekonominin istikrarını belirleyen göstergelerin kötü durumda olduğu ortaya çıkmaktadır. Temel gereksinimler ana başlığı altında gerileyen diğer bir bölüm de altyapıdır. Bu bölümde yer alan cep telefonu, sabit telefon hatları gibi göstergeler dünya sıralamasında iyi durumda olmasına rağmen, işletmeler genel altyapı, yolların durumu ve limanların kalitesine düşük puan vererek 2012-2013 yılında konu bölümün yüzde 4 gerilemesine neden olmuşlardır. Bu da aslında işletmelere göre altyapı yatırımlarının yeterince yapılmadığı, iş yapabilirliğin temel gereksinimi olan bu yatırımların gelişen ve değişen ekonomik şartlar için yetersiz kaldığı anlamına gelmektedir. Sağlık ve ilköğretim geçen yıla göre az da olsa iyileşme göstermiş, geçen yıl yüzde 7 kadar gerileyen kurumlar başlığı bu yıl yüzde 3 kadar toparlanmıştır.

Kuzey Kıbrıs ekonomisinin rekabet edebilirliğini artırması için en önemli bölümleri oluşturan Etkinlik Artırıcılar ana başlığı altında yer alan 6 bölümün teknolojik hazırlık bölümü hariç tümünde iyileşme olması önemli bir gelişme olarak not alınmalıdır. Yüksek öğretim ve iş başında eğitim başlığı altında yer alan eğitim kurumlarına kayıtlı ve internete erişim gibi konularda Kuzey Kıbrıs dünya sıralamasında iyi durumda iken, işletmeler eğitim sisteminin kalitesini, yöneticilik ve işletme okulların kalitesini yetersiz bulmaktadırlar. Özellikle küçük ada ekonomilerin gelişimi için insan kaynakları diğer orta ve büyük ekonomilere nispeten daha önemlidir. Bu bağlamda eğitim sistemine yalnızca sayısal rakam olarak değil verilen eğitimin kalitesi üzerinde yoğunlaşmalı, kaliteyi ölçmek adına gerekli standart ve kriterlerin geliştirilerek uygulanması gerekmektedir.

Ürün piyasası etkinliği başlığı bir önceki yıla göre yüzde 3'lük bir artışla 3,69'a yükselmiş ve bu puanla da Dünya sıralamasında ancak 130uncu sırada yer bulabilmiştir. Bu bölüm Kuzey Kıbrıs ekonomisinin makroekonomik istikrar, işletme gelişmişliği ve piyasa büyüklüğü bölümlerinden sonra en kötü durumda olan bölümdür. Aslında bu başlık Kuzey Kıbrıs ekonomisinin neden rekabet edebilirliğinin Dünya sıralamasında en alt sıralarda yer aldığını özetler niteliktedir. Ekonomide var olan mal ve hizmet piyasasının etkin olmaması ekonomide rekabetin olmadığı, anti-tekel politikalarının etkin uygulanmadığı, ticaretin önünde engeller olduğu, gümrük prosedürlerinin maliyetli olduğu anlamına gelmektedir. Böyle bir durumda, olgunlaşamayan piyasa koşulları ekonomide kaynakların etkin kullanımını mümkün kılamayacaktır. Bu durum başta fiyatların uygun seviyelerde olmasını engellemektedir. Bunun yanında rekabetin olmadığı piyasalarda kalite de gelişmeyecektir. Bütün bunlar tüketici refahına olumsuz yansımaktadır. Halbuki Kuzey Kıbrıs, kendi iç dinamiklerini devreye sokarak gerekli yasal ve kurumsal düzenlemelerle ülkede rekabetin sağlanması için adımlar atabilir. Bunun için sığ olan piyasanın daha rekabetçi olabilmesi için ticaret rejimini gözden geçirerek ülkeye mal akımını kolaylaştırmalıdır. Buna paralel olarak tekel uygulamalarını engellemek ve rekabetin korunması için kurulan Rekabet Kurulunu işlevsel hale getirmesi gerekmektedir. Dışa açıklığı artırmak ve özellikle hizmetlerde dış satımı artırmak için turizmde etkin teşvik sisteminin uygulanması ve yüksek öğrenimde de uluslararası akreditasyon ve denkliklere önem vererek kalitenin artırılması gerekmektedir.

Tablo 4: 12 Bölüm Altında Rekabet Edebilirlik Bilançosu

	2010-2011 PUAN	2011- 2012 PUAN	2012- 2013 PUAN	1 YILLIK DEĞİŞİM (%)	GELİŞME (↑) GERİLEME (↓)	2010-2011 SIRALAMA /140	2010-2011 SIRALAMA /142	2010-2011 SIRALAMA /145	SIRALAMAD A DEĞİŞİM	SIRALAMADA GELİŞME (↑) GERİLEME (↓)
Bölüm 1: Kurumlar	3.55	3.29	3.38	3%	↑	89	115	110	5	↑
Bölüm 2: Altyapı	3.07	3.46	3.32	-4%	↓	98	93	96	-3	↓
Bölüm 3: Makroekonomik istikrar	3.56	3.58	2.74	-23%	↓	125	139	142	-3	↓
Bölüm 4: Sağlık ve ilköğretim	5.61	5.70	5.76	1%	↑	73	68	66	2	↑
Bölüm 5: Yüksek öğretim ve işbaşında eğitim	3.73	3.38	3.59	6%	↑	90	108	100	8	↑
Bölüm 6: Ürün piyasasının etkinliği	3.83	3.57	3.69	3%	↑	105	131	130	1	↑
Bölüm 7: İşgücü piyasası etkinliği	3.95	3.86	4.11	6%	↑	110	118	96	22	↑
Bölüm 8: Finans piyasasının gelişmişliği	3.37	3.58	3.74	4%	↑	116	108	97	11	↑
Bölüm 9: Teknolojik hazırlık	3.23	4.45	3.79	-15%	↓	94	40	74	-34	↓
Bölüm 10: Piyasa büyüklüğü	1.52	1.55	1.74	12%	↑	135	139	139	0	↔
Bölüm 11: İşletme gelişmişliği	3.37	2.79	2.97	6%	↑	106	140	141	-1	↓
Bölüm 12: İnovasyon	2.58	2.68	2.95	10%	↑	120	115	98	17	↑
		Gerileme								
		Gelişme								

Finans piyasalarının gelişmişliği bölümünde geçen yıla oranla yüzde 4'lük bir artış gözlemlenirken, bu artış Kuzey Kıbrıs'ı dünya sıralamalarında 97'inci sıraya yükseltmiştir. İşletmeler için iş yaparken karşılaşılan en önemli sorunlardan 4'üncüsü olan finansmana erişim, finansal hizmetlerin mevcudiyeti ve konu hizmet fiyatlarının uygun olmamasından kaynaklanmaktadır.

Rekabet edebilirliğin hesaplanması için kullanılan 12 bölümden biri olan teknolojik hazırlık bölümü geçen yıla göre yüzde 15 oranında gerilemiş ve Dünya sıralamasında 74üncü sırada yer almıştır. Diğer bölümlere göre iyi bir durumda olan teknolojik hazırlık başlığının bu yıl gerilemesine işletmelerin teknoloji bulma, teknoloji kullanımı gibi sorulara geçen seneye göre daha düşük puan vermelerinden kaynaklanmaktadır. Bunun yanında konu bölümün ölçümü için bu yıl eklenen “mobil geniş bant kullanıcıları” göstergesinin diğer göstergelere göre puanının düşük olması toplamda bölüm puanının gerilemesine neden olmuştur.

Rekabet edebilirlik çalışmasında Kuzey Kıbrıs için öne çıkan en büyük ikinci sorun işletmelerin gelişmişliğidir. Geçen yıla göre yüzde 6'lık bir artış sağlansa bile, Kuzey Kıbrıs Dünya sıralamasında 144 ülke içerisinde 141inci sıradadır. Tamamen yönetici görüşleri anketi verilerine dayanılarak hazırlanan bu bölümde işletme yöneticileri

aslında kendileri ile ilgili olan bu bölüme çok düşük puanlar vermişlerdir. Yetki verme veya aktarma konusunda isteksiz, üretim süreçlerinin gelişmemiş, pazarlama boyutlarının zayıf, kümeleşmenin gelişmemiş, tedarikçi sayısının az ve kalitesinin düşük olduğunu düşünen işletmeler ülkedeki rekabet edebilirliğinin düşük olmasına büyük ölçüde neden olmaktadırlar. Kuzey Kıbrıs'ın gelişimi özel sektörün büyümesiyle başarılabileceği düşünülürse, işletmelerin bunu sağlayabilecek gelişmişlikte olmaları gerekecektir. Bunun için işletmelerin kurumsallaşma, etkin çalışma ve gelişmeleri için gereken eksikliklerin belirlenmesi ve bu yönde Hükümetlerle işbirliği içerisinde gerekli mali ve yönetsel düzenlemelere gidilmesi gerekmektedir.

Sonuç: Kuzey Kıbrıs'ın Rekabet Edebilirliğini Artırması İçin Yoğunlaşması Gereken Alanlar

KKTC ekonomisi için 5 yıldan beri rekabet edebilirlik çalışması yapılmaktadır. Yapılan tespitler KKTC ekonomisinin rekabet edebilirliğini artırmasına yönelik etkin ve sonuç alıcı önlemler ve tedbirler alınmadığı yönündedir. Ekonomi yönetimi tarafından yapısal sorunlara çözümler getirilmemesi ülkede kaynakların etkin ve verimli kullanılmamasını sağlayacaktır.

Ekonomi yönetimlerinin özel sektörün gelişimi için, yatırım ikliminin iyileşmesine, iş yapabilirliğin kolaylaşmasına yönelik adımlar atmaması ve bu yönde net tavır koymaması ekonominin gelişmesini engellemektedir. Bu bağlamda siyaset kurumunun ekonomi odaklı bir anlayışı benimseyerek politikalarını ona göre geliştirmesi gerekmektedir. Rekabet edebililik raporunda yer alan bölüm ve bileşenler, politika üretenler için önemli bir rehber niteliği taşımaktadır. Rekabet edebilirlik raporu incelendiğinde KKTC ekonomisinin rekabet gücünü artırması için odaklanması gerek başlıca alanlar aşağıdaki gibidir:

- Siyaset kurumunun sebep olduğu olumsuz algılamaları giderebilmesi ve toplum nezdinde güveni yeniden inşa edebilmesi için tutarlı politikalar üretmeli ve bu politikalara ters düşmeyecek icraatlar gerçekleştirmesi;
- Geliştirilen politika ve hazırlanan programların sahiplenilmesi;
- Ekonominin etkinliğini artırmanın yolu olan piyasa koşullarını sağlamak için hukuk nosyonunun göz ardı edilmemesi;
- Etkinlik odaklı büyüme aşamasında olan KKTC ekonomisinin rekabet edebilirliğini artırmak için başta ürün piyasası etkinliğini gerekli yasal ve kurumsal düzenlemelerin ivedilikle sağlanması;
- Kuzey Kıbrıs ekonomisinin en temel sorunu olan piyasa sığılığı sorunsalı ile ilgili uluslararası ürün piyasa erişimini kolaylaştıracak adımların atılması;
- İşletmelerin gelişmesini ve kurumsallaşmasını sağlamak için gereken kümeleşme, tedarikçi sayısının artırılması, üretimin geliştirilmesi ve pazarlamanın daha iyi boyut kazanması yönünde yasal ve kurumsal düzenlemelerle desteklenmesi gerekmektedir.

Söz konusu alanlarda atılması gereken adımların pek çoğu ve bu adımların siyasi dayanağı 2013-2015 ekonomik programında da yer almaktadır. Burada yapılması gereken ülkenin önceliklerini de dikkate alarak bu uygulamaları hayata geçirmektir.

BÖLÜM III

Performans Değerlendirme Matrisi

Kuzey Kıbrıs Rekabet Edebilirlik Raporunun bu yıl beşincisi yapılmıştır. Rapor içerisinde ayrı bir bölüm olarak bu yıl da hazırlanmış olan performans değerlendirme matrisi bu dönemde gerçekleşen gelişmeleri izlemeye ve performans ölçmeye çalışmıştır. Bu çerçevede aşağıdaki tabloda geçmiş yıllarda yapılan gruplandırmalar kullanılarak ne gibi önlemlerin alındığı ve ne yönde ilerlemelerin ortaya çıktığını özetleyen bir değerlendirme matrisi hazırlanmıştır.

Performans değerlendirme matrisi incelendiğinde, ekonomideki zayıf noktalara dikkat çekmekte olan Rekabet edebilirlik raporlarına rağmen, hükümetin bir önceki rapordan bugüne kadar zayıf unsurların giderilmesine yönelik ciddi icraatlar ve adımlar istenilen düzeyde atmadığı görülmektedir. Matriste yer alan birçok konuda bir ilerleme veya icraat sağlanmamıştır.

Performans değerlendirme matrisi, belirlenmiş olan başlık ve önerilerde bu yıl ve bir önceki yıldaki ilerlemelerin karşılaştırılması verilmiştir. Aşağıdaki matrise bakıldığında hükümetin 2012 yılı performansı 2011 yılının da gerisine düşmüştür. Birçok başlıkta geçen sene olduğu gibi adım atılmazken, önceki yıllarda yasal altyapısı hazırlanmış birtakım konulara 2012 yılında da işlevsellik kazandırılmamıştır. Oysa ülke ekonomisinin rekabet edebilirliğinde iyileşme, matriste yer almış olan konularda ilerleme sağlanması halinde mümkün olabilecektir.

Genel konular ve fiziki altyapının geliştirilmesi başlıklarında kamu reformu taslağının hazırlanması ve Ercan Havalimanı'nın işletme devri dışında gerçekleşen bir icraat olmamıştır. Ancak; kayıt dışılığın azaltılması, ekonomi yönetiminde kurumsallaşma vs. gibi pek çok konuda da icraat yerine temenniler ortaya konulmuştur. Bu bölümde dikkat çeken en önemli olumsuzluklar ise kamuda artan verimsizlik ve yerel yönetimlerin mali disiplinsizliklerini kontrol altına alma konularında atılmayan adımlar olmuştur. Bunun yanında yıllardan beridir devam eden istatistiki altyapı sorunu ile ilgili herhangi bir adım atılmamıştır.

Kamuoyundaki tüm baskılara rağmen sağlıklı bir piyasa ekonomisinin işleyişi için gerekli olan Rekabet Kurulu 2010 yılında atanmış olmasına rağmen, 2012 yılında da işlevsel olamamıştır. Bunun yanında vergi politikaları, sistemi ve oranlarına yönelik bir gelişme de olmamıştır.

Ayrıca, dış ticaret aşamasında var olan ve bürokratik maliyet yaratan lisanslama, ön izin, ithalat/ihracat izni gibi süreç ve uygulamaların basitleştirilmesine yönelik adımlar da tüm sıkıntılara rağmen atılmamıştır.

Matriste göze çarpan olumlu icraatlar konusunda Ekonomi ve Enerji Bakanlığı KOBİGEM bünyesinde yürütülen TC finansmanlı faiz destekli kredi programları göze çarpmaktadır. Oldukça yüksek sayıda işletmenin bankalar üzerinden kullanılan kredilerden faydalanmış olması, programda finansmanın tabana yayılma bağlamında başarıyla uygulandığını göstermektedir. Aynı şekilde sanayi, tarım ve turizm alanlarında benzer bir sistemle uygulanan hibe programları da ülkemizde TC finansmanın kullanılmasında yeni uygulamalar olmasına rağmen başarıyla uygulanmıştır.

Ülke ekonomisinde yaşanan çıkmazın en önemli yansıma alanlarından biri olan finans piyasalarında önceki dönemde hayata geçirilen “tahsili gecikmiş alacaklarla ilgili yasal düzenleme” sistemde kalıcı çözümler üretmek yerine kısmi bir iyileşme sağlamıştı. Bu noktada yapılması gereken sorunu hukuksal süreç, icra, tebliğ, tapu vs. gibi tüm yönleri ile ele alıp günümüz ihtiyaçlarına cevap verecek ve sistemdeki tıkanıklığın aşılmasına yardımcı olacak hukuki ve teknik düzenlemelerin acilen hayata geçirilmesidir. Maliye Bakanlığı ve ilgili diğer kurumlar bünyesinde başlatılan yasa çalışmaları olumlu bir gelişme olmakla birlikte, sürecin hızlandırılması ekonominin içinde bulunduğu sistemik açmazlara olumlu katkı yapacaktır.

Tablo 5: Performans Değerlendirme Matrisi

Ana Başlık	Öneri	Gerçekleşme 2011	Gerçekleşme 2012	Uygulama 2011	Uygulama 2012
Genel Konular	1) Diyalog platformu oluşturulması 2) Makroekonomi yönetiminde kurumsallaşma 3) Makro ekonomi Politikaların Geliştirilmesi 4) AB uyum süreçlerinin hızlandırılması 5) Bürokraside devamlılığın sağlanması ve adam kayırmacılığa son verilmesi 6) Kayıtdışılığın azaltılması 7) Kamunun etkin kılınması 8) Yerel Yönetimlerin idari, mali ve denetim yönünden yeniden yapılandırılması 9) İstatistikî altyapının oluşturulması	x x x x x x x x x	Δ Δ x x x Δ Δ x x		(1) 2013-2015 Ekonomik programının oluşturulmasında katılımcı bir yaklaşım belirlendi ancak programın sonlandırılmasında bu yaklaşım terk edildi (2) 2013-2015 Ekonomik programında Ekonomik Koordinasyon Kurulu'nun yeniden yapılandırılacağı ve Reel Sektör Danışma Kurulu'nun oluşturulacağı belirtildi (5) Siyasi istikrarsızlık nedeniyle kamuda bürokrasi ve verimsizlik daha da arttı (6) Kayıt Dışı Ekonomi ile Mücadele Eylem Planının hazırlanıp uygulamaya konulması ekonomik programa dahil edildi (7) Kamu reformu taslağı hazırlandı (8) Sorunlar ağılaşarak devam etti (9) Güncel ve güvenilir istatistiklerin eksikliği doğru politikaların geliştirilmesinde önemli bir engel teşkil etmeye devam etmektedir
Fiziki altyapı geliştirilmesine yönelik öneriler	1) Liman ve havalimanlarının teknik ve hizmet yönüyle geliştirilmesi 2) Kamu-Özel ortaklıklı yap-işlet-devret modelleri 3) Haberleşme alanında yeni teknolojilere imkan tanınması	x x x	Δ x Δ		(1) Ercan Havalimanı'nın teknik ve hizmet yönüyle gelişmesi amacıyla işletme devri gerçekleştirildi. Ancak, sözleşmenin detayları ile ilgili kamuoyu tatmin edici bir şekilde bilgilendirilmedi (3) Bilgi Teknolojileri ve Haberleşme Kurulunun oluşumu olumlu. Ancak, piyasada rekabeti artıracak ve yeni teknolojileri piyasaya çekecek yasal düzenlemelerde eksiklikler devam etmektedir
Mal ve hizmet piyasa etkinliğini artırıcı öneriler	1) Enerji Etkinliği 2) Rekabet yasası ile bağımsız ve kurumsal yürütme 3) Sübvansiyonların yapılandırılması 4) Vergi politikaları, sistemi ve oranlarının düzenlenmesi 5) Kamu tekellerinin rekabete açılması 6) Şirket kurmanın kolaylaştırılması 7) İflas süreci ve maliyeti 8) KOBİ politikalarının geliştirilmesi 9) Dış ticaret rejimi	x x x x x x x x x	x x x x x Δ x √ x	(1) Birim maliyeti, Çevre kirliliği, yeni yatırımlara elektrik tedariki zorlukları (2) Rekabet Kurulu atandı fakat alt düzenlemeler tamamlanmadı, kurul işlevsel kılınmadı (4) Yasaların güncellenmesi, Şirket sermayelerinin güçlendirilmesine yönelik politikaların olmayışı (6) Şirket kurmak için gerekli gün sayısı 35 den 29'a indirildi (7) Piyasadan çıkışı kolaylaştıracak lyleştirme yapılmadı (8) Girişimciligi teşvik edecek politikalar geliştirilmedi (9) Lisanslama ve diğer izin süreç ve uygulamalarının etkin olmay	(1) Yönetimsel sorunlar, çevresel dışsallıklar ve birim maliyetlerle ilgili sıkıntılar artarak devam etti (2) Kamuoyundaki tüm baskılara rağmen Rekabet Kurulu halen işlevsel kılınmadı (4) Piyasada pahalılık yaratan vergi uygulamaları devam etmektedir (6) Şirket kurmak için gereken gün sayısı 20'ye indirildi ve prosedür sayısı azaltılmıştır (8) Ekonomi Bakanlığı-KOBİGEM Bünyesinde hazırlanmaya başlanan KOBİ Strateji Belgesine bağlı olarak çeşitli destek politikaları uygulandı (9) İthalattaki yasaklayıcı uygulamalar devam etmektedir. Gümrük otomasyonu gerçekleştirilmemiştir. Gümrük kapılarında yolcu beraberli getirilmesine izin verilen eşyaların etkin kontrolü sağlanamamaktadır

Ana Başlık	Öneri	Gerçekleşme 2011	Gerçekleşme 2012	Uygulama 2011	Uygulama 2012
İşgücü Piyasaları etkinliğini artırıcı öneriler	1) Sosyal güvenlik 2) Yerel işgücünün emek piyasasına katılımının artırılması 3) İşgücünün işbaşı eğitimine yönelik teşvikler 4) Meslek edindirme kursları konusunda üniversitelerle işbirliği 5) Kamu çalışma saatleri	✓ ✓ x ✓ x	x x Δ x	(1) İşgücü piyasasına girenler için tek tip çalışıyor (3) Değişik alanlarda meslek edindirme kursları üniversitelerle birlikte düzenlenmekte	(2) Uygulama çeşitli nedenlerle aksadı (5) Kamu çalışma saatlerinin gerçekçi, uygulanabilir, özel sektörü destekleyecek şekilde düzenlenmesi sağlanmamıştır
Finans piyasalarında krediye erişim imkanları	1) Bankaların risk algılamasını düşürücü düzenlemeler 2) Sorunlu kredilerin yapılandırılması 3) İcra iflas sisteminin yapılandırılması ve yargı sürecinin hızlandırılması 4) Kamunun bankacılık sisteminden kaynak kullanımına sınırlama getirmek 5) Düşük Faizli Kredi Programları 6) Hibe programları 7) Alternatif finansman araçlarının geliştirilmesi	x ✓ x Δ x x ✓	Δ Δ x x ✓ ✓ x	(1) Kredi fonu oluşturuldu fakat işlevlik kazandırılmadı Bankacılık yasası güncellenmedi Merkez Bankası bağımsızlığı yasaya rağmen sağlanamadı (2) Gerekli düzenleme yasalaştı (4) Kamu Finansman Borç Yönetimi yasası yasalaştı (7) Finansal kiralama ve faktöring düzenlemeleri yapılmış olmasına rağmen işlevlik kazandırılmadı Banko altı finansman araçlarının etkinliği arttı	(1) Finans piyasalarını ilgilendiren çeşitli konularda yasal çalışmalar başlatıldı. (2) Soruna bütünlüklü bir çözüm (mahkemeler, icra, iflas, tebliğ, tapu...) getirilemediğinden sıkıntılar devam etmektedir (4) Kamu borç stoku sektörde çok ciddi risk yaratmaya başladı (5) Ekonomi Bakanlığı-KOBİGEM bünyesinde yürütülen faiz farkı destek programları bünyesinde 2000'den fazla projeye kredi kullanılmıştır (6) Sanayi, Tarım ve Turizm alanlarında proje bazlı hibe programları gerçekleştirilmiştir. (7) Banko altı finansman araçları ülkede, iktisadi, finansal ve sosyal dengeleri de riske etmeye başlamıştır.
Teknoloji kullanımını özendirici tedbirler	1) Teknoloji kullanım ve üretim teşviki 2) Bilişim konusunda mevzuat ve denetim 3) Bilişim kaynaklı eğitim geliştirme	x x x	Δ Δ Δ		(1) Hibe programları (2) Mevzuatın hazırlanması için bilişim strateji çalışmaları başlatılmıştır

Anahtar: ✓ İcraat Var x İcraat Yok Δ Kısmi İcraat

Tarım Sektöründe Dönüşüm ve Suya Bağlı Yeni Fırsatlar

*Tarım Politikalarının Evrimi: Gıda
Güvencesi & Sürdürülebilirlik*

*Tarım sektörünün KKTC Ekonomisi
İçin Önemi*

Sektörün Karşılaştığı Sorunlar

*Su Projesi: Yeni Fırsatları Hayata
Geçirmek*

*Yeni Bir Fırsat Penceresi: Organik
Tarım*

Tarım Politikalarının Evrimi: Gıda Güvencesi & Sürdürülebilirlik

İnsanoğlunun en eski üretim faaliyetlerinden birisi olan tarım sektörü ülke ekonomilerindeki stratejik alanlardan bir tanesidir. Sektör; her ne kadar sanayi devrimi ile birlikte milli gelir ve istihdamdaki payı bakımından gelişmiş ülkelerde birincil sektör olmaktan çıkmışsa da günümüzde sosyo-ekonomik anlamda oldukça önemli işlevleri yerine getirmektedir.

Devletler, **tarım politikalarını oluştururken geleneksel olarak hedefledikleri en temel unsur tarımsal üretimi artırmaktır**. Üretim artışını sağlamanın en temel öğelerinden biri de üretici gelirlerini garanti altına almaktır. Bu yaklaşımın kökenlerine inildiği zaman İkinci dünya savaşı sonrasındaki koşullara kadar gidilmektedir.

Üretim teknolojisi ve politika anlamında yıllarca devam eden üretimi artırma çabaları 1990'lara gelindiğinde değişen dengelerle birlikte farklı boyutlar kazanır. Özellikle ABD ve Avrupa Topluluğu'nda hükümetlerinin sorunu artık açlık olmaktan çıkmış, aksine, aşırı tarımsal üretim ve buna bağlı maliyetler sorun olmaya başlamıştı.

Böylece tarım politikalarını oluştururken devletler üretim artışı dışındaki yeni politika hedeflerini de tartışmaya başlamışlardır. Bu yeni unsurların en önemlisi ise 'gıda güvencesi' olarak da literatüre giren üretilen ürünlerin kalitesi ve üretimde kullanılan girdilerin insan sağlığı açısından etkileşimidir. Özellikle tüketiciler açısından dikkate alınan bu unsurun nedeni ise tarımsal üretimde verimi artırmak ve yabancı mikroorganizmalarla mücadele etmek amacıyla kullanılan pek çok girdinin insan sağlığı üzerindeki olumsuz etkilerinin ortaya çıkmaya başlamasıdır. Üretim boyutunun ötesinde, tüketicilerin sağlığını tehdit eden bir diğer unsur, gıdaların raf ömrünü; dolayısıyla pazarlama sürelerini ve potansiyellerini ve/veya kıvamlarını artırıcı sentetik ve kimyasal katkı maddelerinin kullanılması olmuştur. Özellikle işlenmiş gıda ürünlerinde yoğun olarak karşılaşılan bu durum sonucu, insan sağlığının uzun dönemde pek çok sıkıntıyla karşı karşıya kalabileceği ortaya çıkmıştır.

Böylece 1990'larla birlikte, insan ve tüm canlıların sağlığını koruma maksadıyla, **tarımda tarladan sofraya kadar tüm üretim, işleme ve pazarlama sürecinin devletler tarafından kontrol altına alınması tarım politikalarını belirleyen ikinci bir boyut olarak ortaya çıkmıştır**.

21inci yüzyıla birlikte ise tarım politikalarının oluşumuna **yenı bir boyut eklenmeye başlanmıştır: doğal kaynaklar ve çevrenin sürdürülebilirliği**. Artık tarım politikaları belirlenirken seçilen hedeflerin ülkenin doğal kaynakları ve çevre ile de uyumlu olması zorunluluğunu gerek siyasetçiler gerekse de ilgili teknik bürokratlar hissetmektedirler. Zaten başta su olmak üzere doğal kaynakların elverişliliği de bu politikalara zorunlu olarak etki etmektedir.

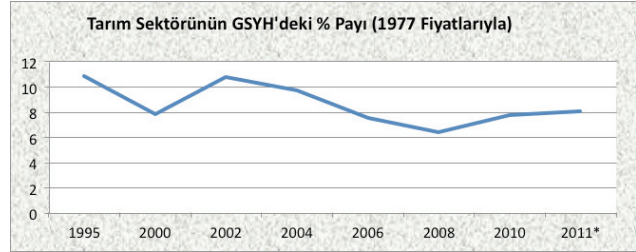
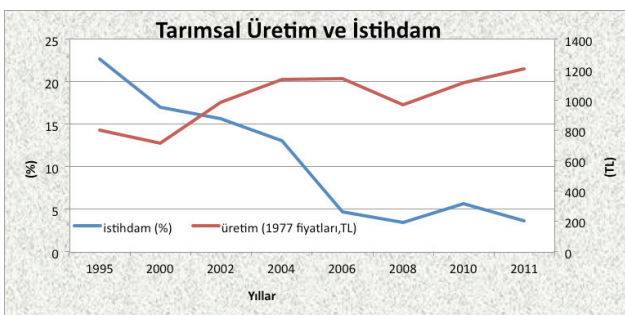
Geçen yüzyılın son döneminde kendisini iyice hissettiren küresel ısınma olgusu klasik ekonomik doktrinlerinin pek farkına varmadığı çevre olgusunun da ortaya çıkmasına yardımcı olmuştur. Ekonomi literatüründe gerek merkezi planlamayı savunan solcu iktisatçılar, gerek serbest piyasayı savunan liberaller gerekse de devlet müdahalesinin ekonomide gerekli olduğunu düşünen keynesçi iktisatçıların hiçbirini analizlerinde çevre olgusunu hesaba tam anlamıyla katmamışlardı. Tütünün ortak kaygısı ekonomik büyümeyi sağlamaktı. Fakat bu kutsanmış "büyüme" olgusunun özellikle çevreye olan yan etkileri özellikle günümüzde göz ardı edilemeyecek boyutlara ulaşmıştır. Bu bağlamda tarımsal üretim de çevrenin ve doğal kaynakların yıpranmasında önemli bir role sahip olmaktadır.

Tüm bunların neticesinde günümüz modern devletlerinde tarım politikaları belirlenirken; 1970'lerdeki ana etken olan üretici gelirinin korunması unsuruna ek olarak ilgili devlet kurumları tarladan sofraya üretilen ürünlerin kalitesini ve doğal kaynakların sürdürülebilirliğini de dikkate almakta ve politika önceliklerini belirlemektedirler.

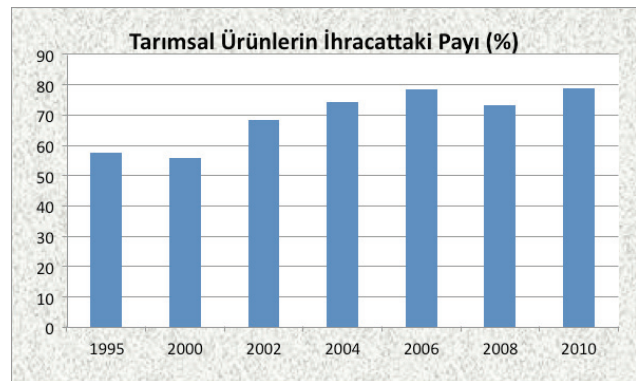
Tarım Sektörü'nün Kuzey Kıbrıs için Önemi

Tarım sektörü geleneksel olarak Kıbrıslı Türklerin en önemli ekonomik faaliyetlerinin başında gelmektedir. Gerek Kıbrıs Cumhuriyeti döneminde gerekse de 1974 sonrası dönemin ilk yıllarında tarım sektörü milli gelir ve istihdam içerisinde yadsınamaz bir öneme sahipti.

Tarım sektörünün önemi bugün de oldukça açık bir şekilde göze çarpmakta ve ülkenin sahip olduğu sınırlı ihracat potansiyelinin ana damarını işlenmiş ve ham tarımsal ürünler teşkil etmektedir.

herhangi bir anlaşma ve Kuzey Kıbrıs ekonomisinin dünyaya entegre olması durumunda da ihracat potansiyeline ve rekabet gücüne sahip sınırlı alanlardan bir tanesi olacaktır. Tarımsal üretimin içeriğine bakıldığında zaman karşımıza benzer çevre ve iklimsel koşullara sahip Akdeniz ülkelerinden farklı bir yapı çıkmaktadır. Öncelikle hayvancılık sektörünün tarımsal milli gelir içerisindeki payı benzer ülkelerden çok daha yüksek bir paya sahiptir. Aynı şekilde meyve-sebze sektörünün payı da benzerlerinden daha azdır. Bu ve benzeri unsurların başlıca nedeni ise ülkenin karşı karşıya bulunduğu ekonomik izolasyonlar ve dışa açıklık oranı düşük bir ekonomik yapı nedeni ile sektörün rekabet ortamından uzak kalmasıdır. Bu durum sektörde potansiyelin tam olarak realize edilememesine ve yanlış ürünlerde uzmanlaşma gibi sonuçlar doğurabilmektedir. Sektör yıllarca, uluslararası rekabetin koşullarını ve zorlamalarını hissetmeden öncelikle iç piyasaya ve en önemli ihracat potansiyeline sahip olduğu niş ürünü olan hellime yönelik bir yapıda üretim yapmıştır.

Kuzey Kıbrıs tarım sektörünün genel bir sosyo-ekonomik resmi çekildiği zaman sektörde karşılaşılan başlıca yapısal ve konjektürel sorunlar şöyle özetlenebilmektedir.

• **Sektörel Strateji & Politika Eksikliği:** Öncelikle, tarım politikaları irdelendiği zaman sektörün en önemli sıkıntılarının başında tüm paydaşların katılımıyla belirlenmiş sürdürülebilir bir tarım stratejisinin eksikliği artık tüm taraflar tarafından kabul edilen ana problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Uzun vadeli stratejilerin ötesinde, günümüzde devletin dönemsel olarak belirlediği kısa vadeli politikalarını dahi sürdürmekte zorlandığı görülmektedir. Tüm bu olumsuzlukların, üreticilerin kısa vadeli üretim-yatırım planlamalarını dahi yapamamalarına ve sektörde borç-alacak dengesinin bozulmasına neden olduğu görülmektedir;

• **Ölçek Sorunu:** Tarımsal işletmelerin ortalama işletme büyüklüğü gerek AB ortalamalarının gerekse de Güney Kıbrıs ortalamalarının oldukça altındadır; bu durumun nedenlerinden bir tanesi de üreticilerin bir bölümünün tarımı ikinci bir iş olarak yürütmesidir. Kırsal kesimde gelir çeşitlenmesi iyi bir olgu olabilir ancak, Kuzey Kıbrıs özelinde bu çeşitlenmenin ana kaynağı kamu istihdamıdır. Bu olgu ise işletmelerin rantabl ölçeklere geçmesinin veya teknolojik yatırımlar yapmalarının önünde önemli bir engel teşkil etmektedir;

• **Yanlış Destekleme Politikaları:** Üreticiye sağlanan toplam destekler görece olarak AB, OECD ve ABD gibi ülkelerin altındadır. Ancak, Kuzey Kıbrıs tarım sektöründe sorun desteklerin boyutu olmaktan öte desteklerin verilmiş şeklidir. Tarıma çeşitli kuruluşlar üzerinden farklı destekler sağlanmasına rağmen, fiyat desteği hâlâ en önemli destek olmaya devam etmektedir; ancak çeşitli kurumlar tarafından gerçekleştirilen müdahale alımları sırasında erkencilik gibi avantajları teşvik edecek fiyat farklılaştırmaları pek uygulanmamaktadır. Tüm bunların ötesinde destekleme sistemleri çiftçiye desteklemekten çok fiyatları desteklemekte, bu durum ise iç piyasada fiyatların yüksek olmasına neden olmaktadır.

İç fiyatların yüksekliği ekonominin lokomotifleri olan hizmet sektörünün rekabet gücünü olumsuz etkilemektedir;

• **Katma Değer Yaratamama:** Ürün işleme olanakları sektörün potansiyelini yansıtmaktan oldukça uzaktır. Bu durum tarımın özellikle hizmet sektörü gibi alanlarda tamamlayıcılık özelliklerini tam olarak realize edememesine ve ekonomiye potansiyelini yansıtacak katma değer yaratamamasına neden olmaktadır;

• **Sektördeki Yetersiz Örgütlenme:** Tüm bunların ötesinde, belirtilmesi gereken bir diğer önemli unsur, tarım kesimindeki eksik ve yetersiz örgütlenmedir. AB ve diğer gelişmiş ülkelerde tarıma sağlanan fiyat desteği azaltılırken; üreticiler, gerek gelirlerini sürdürebilmek, gerekse de pazarlama imkânlarını artırmak için çeşitli birlik ve kooperatif çatıları altında birleşmişlerdir. Diğer bir deyişle devlet sektörden elini ve fiyat desteğini çekerken, devletin yerini kabzımallar değil üretici birlikleri almaktadır. Zaten gelişmiş ülkelerde yönetimler de verdikleri desteklerle bunu desteklemektedirler. (Örneğin AB Bütçesinden sağlanan bir desteğe göre herhangi bir kooperatif yıllık pazarladığı ürünlerin toplam değerinin (cirosunun) belli bir yüzdeliği kadar AB'den destek almaktadır ve bu destek

vergiden muaftır. Ancak bu noktada AB'nin önemli bir şartı mevcuttur; birliğin hissedarları üreticiler olabilmekte ancak birlik yönetiminde kesinlikle çiftçiler yer alamamaktadır). Birlikler de üreticiler için gerek paketleme, gerek taşıma, gerekse de pazarlama alanında çok büyük işlevler yerine getirmektedirler;

• **Düşük Rekabet Gücü:** Hayvancılık ve bitkisel üretimde (ölçek sorununa bağlı olarak) verimlilik, mekanizasyon ve altyapı sorunu hâkimdir; bu durum ise uluslararası piyasalara entegrasyon durumunda ana sektörlerin rekabet etmekte zorlanacağı anlamına gelmektedir. Rekabet gücünü etkileyen bir diğer önemli unsur ise girdi maliyetlerinin görece yüksekliği ve büyük ölçüde dışa bağımlı olmasıdır. Girdilerdeki mevcut sorunlara ek olarak su kaynaklarının kısıtlı olması ve su kalitesinin kötüleşmesi sorunu son dönemlerde kendini iyice hissettirmeye başlamıştır;

• **Vizyon Eksikliği:** Tarım politikaları belirleyen temel motifler günümüz dünyasının çok yönlü taleplerini karşılamaktan uzak ve sadece üretici gelirini hedefleyen bir yapıda ele alınmaktadır. Bunun dışında tüketicilerin gıda güvenliğini sağlayacak ve tarladan sofraya üretimin her aşamasını denetleyip kontrol edecek bir sistem gerek teknik gerekse de hukuksal altyapı anlamında mevcut bulunmamaktadır. Bu eksiklik devletin destek ödemelerinde dahi kendini göstermekte; çiftçi, çiftlik veya hayvan kayıt sistemi tam olarak kurulamadığı için alternatif destekleme modellerine geçişte sıkıntılar yaşanmaktadır;

• **Dış Ticarete Uygun Altyapı Eksikliği:** Uluslararası ticarete entegre olmamanın bir sonucu olarak, günümüz dış ticaretinin gerekliliği olan denetim altyapısı, uluslararası akredite laboratuvarlar, pazarlama standartları, çiftçi veya hayvan kayıtsistemi vs. gibi mekanizmalar geliştirilememiştir. Ayrıca ihracatta ürün çeşitlenmesi potansiyelimiz olmasına rağmen gerçekleştirilememiş ve sınırlı sayıda tarımsal ürün çeşidinde dış ticaret yapılmaktadır;

• **Yanlış Uzmanlaşma:** Kapalı ekonomik yapı ve dış rekabetin yeteri kadar olmamasının sonucu tarımsal üretim deseninde kısmen yanlış uzmanlaşma görülmektedir. Örneğin, ihracat potansiyeline sahip taze meyve-sebze sektörünün üretim veya ihracat içindeki payı olması gerekenin altında, hayvancılık sektörünün ve özellikle büyükbaş hayvancılığın payı olması gerekenden fazladır. Unutulmamalıdır ki; dış rekabet mevcut olsa idi yüksek olasılıkla bazı alt sektörlerde sektör ve üreticiler daha kârlı farklı alanlara kaymak zorunda kalacaklardı.

Görüldüğü üzere, KKTC ekonomisine uygulanan izolasyonlar ülke ekonomisi için olumsuz pek çok yapısal sorunu da beraberinde getirmiştir. Bu sorunların en önemlisi kapalı bir ekonomik yapı içerisinde dünya ile rekabet etmemenin getirdiği esnek ve dinamik olmaktan uzak bir ekonomik yapı ve buna bağlı olarak gerçek ekonomik potansiyelimizi hayata geçirememektir. Ancak tüm bunların ötesinde **ticari anlamda izole olmanın en önemli etkilerinden bir tanesi de uluslararası ticaretinin gerektirdiği kuralları uygulamak için gerekli teknik ve hukuksal altyapıyı ve buna bağlı devlet örgütlenmesini oluşturamamamız olmuştur.**

Günümüzde sorunlar daha da ağırlaşarak ve çeşitlenerek karşımıza çıkmaktadır. Bu durum ise zaten sınırlı olan dolaylı ihracat yollarında sektörün ihracatını olumsuz etkilemektedir. Hayvansal hastalıklar ve hayvan kayıt sistemimizin olmaması nedeniyle hayvansal ürünlerin yeşil hat tüzüğüne dâhil olmaması veya Türkiye Cumhuriyeti'nin DTÖ veya AB kuralları gereği geliştirdiği mevzuatlara bağlı olarak Mersin üzerinden yapılan ihracatta yaşanan sıkıntılar günümüzde karşımıza çıkan ve zaten kısıtlı olan ihracatımızı olumsuz etkileyen sorunlara birer örnektir.

Su ve Tarım Sektöründe Dönüşüm

Tarıma uygun iklimi, toprakları, nitelikli tarımsal işgücü, esnek üretim yapısı, önemli dış pazarlara yakınlığı, uluslararası ticarete erkencilik avantajına sahip olması vs. gibi temel özellikler tarım sektörünü KKTC Ekonomisi içerisinde günümüzde önemli bir yere koymaktadır. Gelecekte Kuzey Kıbrıs Ekonomisinin **dünya piyasalarına olası bir entegrasyonu durumunda da tarım sektörü yüksek dış rekabet gücüne ve ihracat potansiyeline sahip sınırlı sektörlerden bir tanesi olacaktır.** İhracat potansiyelinin ötesinde, ülkede mevcut yüksek eğitim sektörü ve yeni turizm yatırımları düşünüldüğü zaman sadece iç piyasanın taleplerini karşılamak dahi önemli bir ekonomik aktivitenin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Eğitim ve turizm gibi hizmet sektörlerinin temel gıda ihtiyaçlarının iç piyasadan uygun fiyat ve kalitede tedarikinin sağlanması ise bu sektörlerin rekabet güçleri ile doğrudan bağlantılıdır.

Toplumların gelişimine bakıldığı zaman tarihte yaşanan bazı içsel veya dışsal şokların, sorunların aşılmasında ve dönüşümde önemli bir rol oynayabildiği görülmektedir. Bu şoklar olumsuz olabileceği gibi olumlu da olabilmektedir. Konu Kuzey Kıbrıs özelinde ele alındığı zaman hem olumlu hem de olumsuz şokların yaşandığını/yaşanabileceği görülmektedir. Günümüzde, mevcut ekonomik düzenin tarihte görülmediği kadar tıkanması ve sistemin sorunlara

çözüm üretememesi olumsuz bir şok olarak düşünülebilir. Aynı bağlamda, 2014'te gelmesi planlanan suyu da olumlu bir şok olarak ele alabiliriz. Su, şok olarak nitelenebilecek kadar önemlidir. Bunun nedeni suyun günümüzde üretimde karşılaşılan en önemli problemleri ve kıt girdi olmasıdır. Buna ilaveten su, küresel ısınma ve azalan yağışlar nedeniyle, aynı coğrafyada üretim yaptığımız ve ilerde rekabet içinde olunması mümkün ülkelerde de en önemli sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

2014'te gelmesi planlanan suyun kullanımı (dağılımı) ile ilgili henüz net bir strateji belirlenmemiştir. Ancak, gelecek olan suyun önemli bir bölümünün tarım sektörünün kullanımında olacağı düşünülürse; tarımsal üretimde yeni bir dönemin başlayacağını söylemek iddialı olmayacaktır. Bu koşullar altında, suyun getireceği fırsatları hayata geçirmek ve buna bağlı olarak tarım sektöründe dönüşümü sağlamak başlayacağını söylemek iddialı olmayacaktır. Bu koşullar altında, suyun getireceği fırsatları hayata geçirmek ve buna bağlı olarak tarım sektöründe dönüşümü sağlamak ülke ekonomisinin günümüzde ve gelecekte elde edeceği faydaları maksimize etmek için zaruret arz eden bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Unutulmamalıdır ki, **gelecek olan suyu mevcut sistemin sürdürülmesinde kullanmak, yukarıda bahsedilen pek çok sorunu çözmeyeceği gibi, mevcut sorunların bazılarını daha da ağırlaştırabilecektir.** Ağırlaştırabilir çünkü gelmesi olası su mevcut sistemde, devletin satın almak zorunda kalıp pazarlayamayacağı (veya yüksek ihracat sübvansiyonları ile pazarlayabileceği) üretim ve görev zararı artışı anlamına da gelebilir.

Suyun Yaratacağı Fırsatları Hayata Geçirebilmek

Tarımda yaşanılması kaçınılmaz hale gelen yeniden yapılanma; günümüzde ve gelecekte dış pazarlara erişim, ihracat potansiyelimiz ve dış rekabet gücümüzü artırma anlamında pek çok olumlu sonuç doğuracaktır. Ancak yapılması gereken pek çok uygulama, iç piyasanın ve yerli tüketicilerin taleplerini karşılama anlamında da elzem olarak karşımıza çıkmaktadır. Mevcut koşullarda yaşanması gerekli dönüşüm ve suyun yaratacağı fırsatları hayata geçirebilmek için gerekli olan yaklaşım ve uygulamaların en önemli başlıkları şunlardır:

- **Fiyat Desteği Yerine Üretici Desteğine Geçiş:** Öncelikle tarım sektörüne desteğin şekli fiyat desteği yerine üretimle bağlantılı üretici desteğine dönüşmelidir. Devletin müdahale kurumları müdahale alımlarını sürdürebilir ancak bu alımlar

görev zararı teşkil etmeden yani ürün fiyatlarının serbest piyasada belirlenmesine imkân tanıyacak şekilde olmalıdır;

• **Eksiksiz ve Sürdürülebilir Bir Kayıt Sisteminin Kurulması:**

Devletin pahalılık yaratmayan ve gerçek üreticiyi destekleyen alternatif destekleme sistemlerine geçişi için gerekli çiftçi, hayvan, işletme vs. kayıt sistemi hayata geçirilmeli ve sistemin sürdürülebilirliği için gerekli yasal düzenlemeler siyasilerin müdahalesine fırsat yaratmayacak bir şekilde uygulamaya konmalıdır;

• **Tarladan Sofraya Denetim Altyapısı:** Tarım bakanlığının yapısı ve işlevleri sadece üretici desteklemekle sınırlı kalmamalı, tüm dünyada olduğu gibi ürün kalitesini “tarladan sofraya” denetleyecek bir sistem kurulmalıdır. Kurulacak sistemin dış piyasalarda geçerliliği olması için gerekli gıda kontrol altyapısı, akreditasyonlar vs. oldukça dikkatli planlanmalıdır;

• **Doğal Kaynakların Sürdürülebilirliği:** Bakanlık, tarım sektörüne yön verme işlevini yerine getirirken mevcut doğal kaynakların sürdürülebilirliğini ve fırsat maliyetini de hesaba katmalıdır;

• **İthalat Rejiminin Yeniden Kurgulanması:** Tarımsal ürünlerin iç piyasadaki fiyatlarının ekonominin lokomotifi olan hizmet sektörünün rekabet gücünü de doğrudan etkilediği unutulmadan, ithalat rejimi tekrardan düşünülmeli ancak bu durum kalitesiz (sağlıksız) ithalatın önünü açma anlamına gelmemelidir. Bunun için de ithalat şeffaf ve AB normlarındaki kurallara bağlanmalı ve siyasilerin izin sistemine dayanan ithalat rejimi terk edilmelidir;

• **Üretim Planlaması:** Dış piyasalardaki en önemli ihraç ürünümüz olan hellim ile ilgili AB nezdinde devam eden hukuksal süreçler düşünüldükten süt üretimimizin önceden planlanması yapılmalı ve ilgili destekler ona göre kurgulanmalıdır;

• **İhtiyaçlara Yönelik Kota Sistemi:** Süt üretiminin uzun vadeli planlanabilmesi için; tarımın sosyo-ekonomik önemi de dikkate alınarak, kota sistemi geliştirilmelidir. Kota sisteminin amacı sektörde aşırı büyük az sayıdaki üretici yerine kendi öz koşullarımıza uygun orta büyüklükteki verimli işletmelerin çoğalmasını sağlamak olmalıdır;

• **Tarımsal Katma Değer Yaratma:** Tarım sektörüne sağlanan destekler bazı alanlarda tarımsal ürün işleme kapasitesini geliştirecek şekilde de düşünülmeli ve iç piyasadaki arz fazlası ürünlerin işlenerek tüm yıl talebe cevap vermesi

sağlanmalıdır. Bu yapılırken üretim kapasitemiz ve ürün işleme teknolojilerinin rantabl çalışma ölçekleri de dikkate alınmalıdır;

• **Müdahale Kurumlarının Yeniden Yapılanması:** Devletin müdahale kurumlarının işleyişi yeniden kurgulanmalıdır. Bu noktada amaç mevcut tek fiyat sistemi terk edilerek, sektörün erkencilik avantajını realize etmesine olanak tanıyacak esnek fiyatlandırma sisteminin hayata geçirilmesi olmalıdır.

Tüm bunların hayata geçirilmesi için gerekli tarım stratejisi tüm paydaşların katılımıyla belirlenmeli ve bu strateji dünyadaki değişen koşullar dikkate alınarak ilgili şuralarla sıklıkla yenilenmelidir;

Yeni Bir Fırsat Penceresi: Organik Tarım

Tarım sektöründe ihracat potansiyelimizi artırmak için ele alınması gerekli yeni politika önerilerini ve yaklaşımları hayata geçirmek gerek iç piyasanın güncel taleplerine cevap verebilmek, gerekse de uluslararası ticaretten elde edeceğimiz faydaların maksimize edilmesi için oldukça önemlidir. Ancak unutulmaması gerekir ki, tüm avantajlarımıza ve suyun getireceği fırsatlara rağmen tarım sektörünün ölçek sorunu vardır. Ölçeğin dışında toprak gibi doğal kaynaklarımız da oldukça sınırlı ve emek faktörümüz de görece olarak pahalıdır.

Bu ve benzeri kısıtlamaların ifade ettiği de üretimimizin dünya ölçeğinde görece olarak sembolik sayılabilecek kadar küçük olmasıdır. Uluslararası piyasalarda küçük olmak avantaj ve dezavantajları da beraberinde getirir. Dezavantajların en önemli başlıklarından bir tanesi de yüksek birim maliyetidir. KKTC gibi küçük ölçekli ekonomilerde birim maliyetlerin yüksek olması da dış ticaretten elde edilebilecek kazançları sınırlayan en önemli kısıtlardan bir tanesidir. Dolayısıyla, KKTC özelinde düşünüldüğü zaman tarımsal ürünlerde dış ticarete rekabet avantajına sahip olabilmek için başlıca iki unsur karşımıza çıkmaktadır: **erkencilik avantajı ve niş ürünler üretebilmek**. Erkencilik oldukça önemli ancak sınırlı bir avantajdır. Önemlidir çünkü ürünü piyasanın en uygun zamanında çıkarabilmek mümkündür; sınırlıdır çünkü büyük üreticiler piyasaya arz etmeye başladıkları zaman sizin ihracatınız durma noktasına gelebilir. Dünya ile entegre ve KKTC ile benzer özelliklere sahip açık ekonomilerin tecrübelerine bakıldığında zaman büyük üretici ülkeler arza başladıkları zaman küçük ekonomiler ihracatın azalmasının ötesinde iç piyasada dahi sıkıntı yaşayabilmektedirler. Dolayısıyla, niş ürünler üretilip pazarlayabilmek ihracat

gelirlerini maksimize etmek ve ihracatın sürdürülebilirliği açısından oldukça önem arz etmektedir.

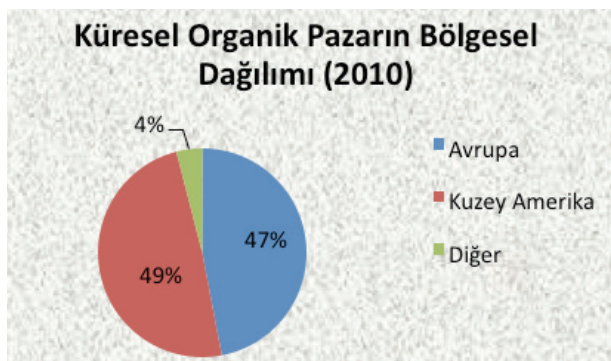
Kuzey Kıbrıs bağlamında niş ürünleri düşündüğümüz zaman öncelikle karşımıza hellim çıkmaktadır. Ancak sadece hellime odaklanmak tarım sektörünün potansiyelini gerçek anlamda realize etmemek demektir. İklim ve toprak koşullarımız daha pek çok meyve sebze türünde de niş ürünler üretebilirsek kazanç elde edebileceğimizi göstermektedir. Bu ürünlerin başında da günümüzde en hızla gelişen dış ticaret pazarlarından olan organik ürünler gelmektedir.

Neden Organik Tarımsal Üretim?

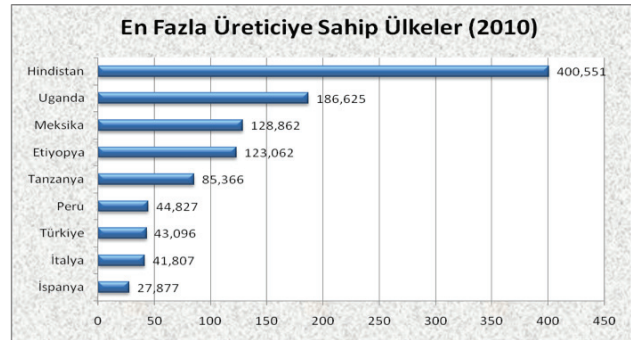
Gelişmiş veya gelişmekte olan pek çok ülke giderek daha yoğun bir şekilde organik tarımsal üretime geçmeye çalışmaktadır. Bu süreçte ülkeler her geçen gün daha yoğun bir şekilde destek vermektedirler. Ancak organik tarıma sağlanan desteklerin şekli ve yoğunluğu ülkeden ülkeye farklılıklar arz etse de esas amaç sürdürülebilir bir tarım sektörünün ve modelinin oluşturulmasıdır. Sağlanan desteğin arkasında organik tarımın gerek sosyal, gerek ekonomik, gerekse çevre ve sağlık anlamda ülkeler için sağladığı avantajlar yer almaktadır. Bu avantajlara kısaca bakıldığı zaman, başlıca şu unsurlar karşımıza çıkmaktadır.

Ekonomik Avantajlar

Uluslararası pazarlarda gelişmekte olan ülkeler için mevcut olan sınırlı fırsatlar içinde tarımın yadsınamayacak bir önemi vardır. Ancak, pek çok gelişmekte olan ülke için temel tarımsal ürünlerde gelişmiş ülkelere ihracat olanakları entansif tarımın rekabet gücünden dolayı oldukça sınırlıdır. Diğer bir deyişle gelişmekte olan ülkeler et, süt veya tahıllar gibi temel ürünlerde AB veya ABD pazarına pek girememekte, bu şansı ancak muz gibi gelişmiş ülkelerin üretemeyeceği bazı meyve ve sebzelerde yakalayabilmektedirler. Günümüz koşulları altında organik tarım, gelişmekte olan ülkeler için özellikle yüksek alım gücüne sahip AB, Kuzey Amerika veya Japonya pazarlarının sağladığı ekonomik fırsatlar sebebiyle önemli bir imkân sunmaktadır.

Özellikle son yıllarda gelişmiş ülke tüketicilerinin organik ürünlerin faydaları konusunda bilinçlenip talebi artırmaları sonucu dünyadaki pek çok ülke bu pazarları hedefleyen stratejiler geliştirmeye başlamışlardır. Uluslararası ticaretin liberalleşmesi ile birlikte pek çok gelişmekte olan ülke, bugüne kadar gelişmiş ülkelerle yaptıkları tercihli ticaret anlaşmaları ve bunun sonucunda elde ettikleri avantajları yitirme durumuyla karşı karşıya kalmaya başlamışlardır. Bu noktada pek çok ülke organik tarımı, tercihli ticaret anlaşmalarının etkisini yitirmesiyle karşılaşacakları gelir kaybını bertaraf etmekte bir fırsat olarak görmektedir. Ayrıca, organik tarım, ürün çeşitliliği ve katma değer yaratımı anlamında da yeni fırsatlar sunmaktadır.

Uluslararası pazarlarda yarattığı fırsatlar ve ihracat potansiyelinin ötesinde, organik tarımın sağladığı bir diğer önemli avantaj, özellikle gelişmekte olan ülkeler için gıda güvenliği ve kendi kendine yeterlilik hedeflerine ulaşmadaki rolüdür. Gelişmekte olan ülkeler günümüzde başta kimyasal gübreler ve ilaçlar olmak üzere pek çok girdide dışa bağımlıdır. Girdi bağımlılığının ötesinde, pek çok gelişmekte olan ülke özellikle başta tahıllar olmak üzere temel tarımsal ürünlerde de dışa bağımlı bir haldedirler. Organik ürünlerin ve yerel gıda çeşitlerinin artması ile birlikte ithal girdiler ve ürünler ikame edilmeye başlanmakta ve bunun sonucunda dışa bağımlılık azalabilmektedir. Bu azalmanın ülkelerin cari açıklarına olumlu bir katkı yaptığı da aşîkârdır.

Organik Tarım, Sağlık & Çevre

Günümüz dünyasında; sanayi üretiminin dışında tarımsal üretim de küresel ısınmaya katkıda bulunmaktadır. Üreticiler verimi artırmak için basta kimyevi gübreler olmak üzere pek çok çevreye zararlı kimyasal girdiler kullanmaktadırlar. Tüm bunların ötesinde, küresel ısınmanın etkisiyle artan sıcaklıklar ve ılgınlaşan kış mevsimleri, tarımda verimi etkileyen unsurlardan olan zararlı böceklerin yaşama şansını artırıp, onların daha kolay üremesine ve daha geniş coğrafi alanları etkilemelerine sebep olmaktadır. Bu durum bir kısır döngüyü de beraberinde getirmektedir. Artan zararlı böceklerle mücadele etmek için daha fazla tarımsal ilaç

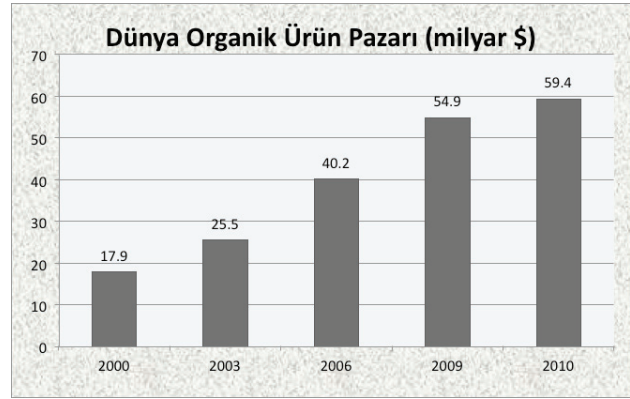
kullanımı gerekmekte, bu kullanım da zararlı böceklerin çoğalmasına yol açan küresel ısınmanın artmasına sebep olmaktadır. Ancak, organik tarımsal üretim ile üreticilerin ve tüketicilerin çevre bilinci arttıkça tarımın sebep olduğu toprak kaybı, toprak kirlenmesi ve yeraltı su kaynaklarının kirlenmesi gibi sorunların önüne daha fazla geçilecektir.

Tarımsal üretimde verim artışı ve zararlılarla mücadele gibi çeşitli amaçlarla kullanılan kimyasal girdilerin çevreye olduğu kadar başta insan olmak üzere tüm canlılara olumsuz etkileri olmaktadır. Özellikle FAO ve WHO yaptıkları ortak çalışmalarla, üretimde zararlıların kontrolü amacıyla kullanılan pestisitlerin maksimum seviyelerini tespit etmeye çalışmaktadırlar. Ancak, yapılan çeşitli araştırmalarda besinlerdeki pestisit kullanımının 'maksimum kalıntı düzeyini' pek çok kez aştığı saptanmıştır. Ayrıca unutulmamalıdır ki tarım ilaçları kümülâtif özellikle maddelerdir ve az miktarlarda alınsalar bile vücuttaki yağlı dokularda birikmektedirler. Ayrıca üretim aşamasında ürünün doğrallığını bozan sadece pestisitler değildir. Kimyasal gübrelerle ve çeşitli hormonlara ilaveten, işlenmiş tarım ürünlerinin dayanıklılığını ve raf ömrünü artırıcı pek çok koruyucu kimyasal katkı maddeleri de kullanılmaktadır. Sonuç olarak tüm bu kimyasallar sadece toprağı ve suyu kirlenmekle kalmayıp besin zincirinin tamamını kirlenmektedir.

Küresel Organik Ürün Pazarı

Günümüzde tüketici bilincinin artması ve insan sağlığı ile tüketilen gıdalar arasındaki yakın ilişkinin kamuoyu tarafından sorgulanmaya başlanması ile birlikte organik ürünlere olan talep hızla artmaktadır. Bu talep her ne kadar gelişmiş ülkelerde 1970'lere kadar uzansa da bu sürecin yeni yüzyılla birlikte ivme kazandığı ve bu ivmenin gün geçtikçe yükseldiği bilinen bir olgudur. Organik ürünler, **özellikle son yıllarda artık bilinçli veya marjinal tüketici guruplarının ilgi alanı olan bir 'niş pazar' olmaktan çıkmış** ve toplumsal bir olgu olmaya başlamıştır. 1980'lerde sadece çocuk mamalarında kullanılan, tüketici farkındalığı anlamında çok düşük seviyelerde olan ve uluslararası talebi olmayan bir niş pazar olan organik ürünler, 2011 yılı itibarıyla yaklaşık 60 milyar dolarlık dev bir küresel pazar halini almıştır. Bu noktada belirtilmesi gereken önemli bir unsur ise organik ürün pazarının son on yılda üç kat arttığı ve küresel krizin başladığı 2008 yılından itibaren sektörün **krize rağmen büyümeye devam eden** dünyadaki ender sektörlerden olduğudur. Yakın geçmişte yakalanan hızlı ve istikrarlı büyüme oranının önümüzdeki yıllarda devam

etmesi ve pazarın büyüklüğünün 2020'de 100 milyar doları bulması beklenmektedir.

Dünyada organik ürün talebini yaratan ülkelerin önderliğini alım gücü yüksek ve istikrarlı talebe sahip gelişmiş ülkelerin yapmakta olması, gıda ihracatındaki potansiyelini ve hacmini artırmak isteyen tüm ülkelerin ilgisini çeken bir diğer unsurdur. Diğer bir deyişle; organik ürünlerdeki dünya pazarının büyüklüğüne ve gelişme potansiyeline bakıldığında zaman bu ürünleri sunabilecek ülkeleri çok büyük fırsatlar beklemektedir. Nedeni ise tüm organik ürünlerde bir arz açığının olmasıdır. Bunun ötesinde, talepteki ve arzadaki artış hızlarına bakıldığında zaman, bu açığın yakın veya orta vadede kapanması pek kolay görülmemektedir. Talep artış hızının arz artışının sürekli olarak üzerinde yer alması nedeniyle fark kapanmanın ötesinde günümüzde daha da açılmakta ve arz açığı durumun çok uzun yıllar böyle devam etmesi beklenmektedir.

KKTC Özelinde Organik Tarımın Önemi

KKTC tarım sektöründe, önceki bölümlerde anlatıldığı gibi, gerek bitkisel üretimde gerekse de hayvansal üretimde bir **ölçek sorunu** mevcuttur. Bu sorunun da küçük bir ada ekonomisi olduğumuz noktasından hareketle tam olarak ortadan kalkması pek mümkün değildir. Sektörün genelini oluşturan küçük ölçekli üreticiler için ise organik tarım, kazancı yüksek alternatif bir gelir kaynağı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ortalama işletme büyüklüğü düşük olan işletmelerin en önemli kısıtı olan yüksek birim maliyetleri onların işletmelerini rantabl bir şekilde ikame ettirmelerini ve ticaretten para kazanmalarını engellemektedir.

Ancak, organik ürünlerin konvansiyonel ürünlere göre anlamlı bir fiyat farkıyla pazarlanıyor olmaları tüm gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi KKTC özelinde de küçük işletmelere ekonomik kazanç fırsatları sunmaktadır. Ayrıca, organik tarımsal üretim, konvansiyonel tarıma göre çok daha emek yoğun bir yapıdadır.

Bu sayede kırsaldaki atıl işgücü, daha fazla iş ve gelir olanaklarına sahip olabilmektedir. Bunun sonucu olarak da organik tarımın kentsel alanlara göçü en azından azaltıcı bir etkisinin olduğu ortaya çıkmaktadır.

KKTC ekonomisi ambargolara rağmen gelişmeye çalışan bir ekonomidir. Önümüzdeki yıllarda ülke ekonomisinin dünya ekonomisine herhangi bir şekilde entegrasyonu durumunda tarım sektörünün de ihracat potansiyelinin artması beklenmektedir. Ancak unutulmaması gereken unsur günümüz uluslararası ticaretinde rekabetin çok yoğun olduğu ve her geçen gün daha da yoğunlaştığıdır. **Kuzey Kıbrıs gibi ölçek ve maliyet sorunu bulunan küçük ekonomilerin bu rekabetten kazanç elde etmelerini sağlayacak sınırlı fırsatlardan bir tanesi de organik ürünler gibi niş ürünlerdir.** Diğer bir deyişle, ortalama işletme büyüklükleri ve verim anlamında kat kat üstümüzde olan Hollanda, Danimarka gibi ülkelerin domine ettiği AB pazarında kazanç şansımız sadece hellim veya organik diğer süt ürünleri gibi niş ürünlerdir. Bu noktada belirtilmesi gereken bir diğer olumlu unsur da 60 milyar dolarlık küresel pazarda en önemli bölgenin AB olduğudur. AB'nin organik ürünler konusunda tüm ürünlerde çok önemli oranda arz açığının olması, ayrıca talep ve arzın üretim artış hızları da dikkate alındığında, AB pazarında bu alanda büyük fırsatlar olduğu açıktır. Pazara girişi olumlu etkileyen bir diğer unsur da **organik ürünlerde hiçbir tarife ve tarife dışı engelin uygulanmamasıdır.**

Organik tarımın KKTC özelindeki bir diğer önemi de sistemde ürünlerin organik olduklarına yönelik belgelerin devletler tarafından değil uluslararası geçerliliği olan sertifikasyon kuruluşları tarafından verilmesidir. Mevcut yasalar gereği ülkeler **akredite olmuş sertifika kuruluşlarının verdiği ürün belgelerini tanımak zorundadırlar.** Bu durum ise, KKTC gibi tanınma sorunlarıyla karşı karşıya olan bir ülkenin mevcut koşullarda dahi olanaklar yaratabileceği bir fırsat penceresi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu önemli fırsatı kullanıp hayata geçirmek, gelecekte rekabet gücünü artırıp ekonominin elde edebileceği kazançları artırabilmenin ötesinde, mevcut koşullarda dahi bize yeni fırsat pencereleri yaratabilecektir.

EK I

Ek 1: Makroekonomik Göstergeler

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Reel Büyüme Hızı (% değişim)	13,8	12,7	2,8	-2,9	-5,5	3,7	3,3*
GSYİH (Milyon TL)	3.070	3.988	4.604	5.079	5.376	5.614	6.081*
Fert Başı GSYİH (Cari Fiyatlarla, ABD\$)	10.325	11.522	14.553	16.005	13.292	14.611	14.012*
Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE, %)	2,7	19,2	9,4	14,5	5,7	3,27	14,72
Döviz Kurları (TL/€)	1,67	1,8	1,78	1,94	2,15	2,06	2,33
Döviz Kurları (TL/\$)	1,35	1,44	1,29	1,28	1,55	1,51	1,68
Toplam Mevduatlar (Milyon, TL)	3.632,00	46.812	4.937	5.563	6.505	7.067	8.403
Toplam Mevduatlar / GSYİH (%)	118	117	107	110	126	126	138
Toplam Krediler (Milyon, TL)	1.569	2.321	2.734	3.431	3.976	4.189	5.402
Toplam Krediler / GSYİH (%)	51	58	59	68	77	75	89
Kredi / Mevduat Oranı (%)	43	50	55	62	61	59	64
Devlet Bütçe Dengesi / GSYİH (%)	-7,9	-10,1	-7,1	-9,3	-14,1	-10,1	-9,2
Kamu Borç Stoku / GSYİH (%)	89	79	100	116	130	139	141
Dış Ticaret Dengesi (Fazla + / Açık -)	-1.187	-1.308	-1.455	-1.597	-1.255	-1.508	-1.580
Dış Ticaret Dengesi / GSYİH (%)	-39	-33	-32	-31	-38	-27	-44
Cari İşlemler Dengesi (Fazla + / Açık -)	-276	-203	-250	-323	-210	-275	-273
Cari İşlemler Dengesi / GSYİH (%)	-9	-5	-5	-6	-6	-5	-8
Toplam İstihdam	85.583	91.815	89.787	91.223	91.550	93.086	97.103
Kamu Sektöründe İstihdam	28.903	29.106	2.289	27.893	27.627	27.244	29.697
Aktif Sigortalı Sayısı	52.154	65.689	72.385	70.115	66.685	70.331	71.144
İşsizler	7.665	9.552	9.361	9.881	12.941	12.972	10.411
Yabancılar Verilen Çalışma İzinleri Sayısı	46.010	53.030	42.779	33.619	32.260	34.251	32.272
Asgari Ücret (TL)	720	860	950	1.190	1.237	1.300	1.300
*: Tahmin							

Kaynak:

Devlet Planlama Örgütü

Merkez Bankası

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

Ek II: Rekabet Edebilirlik Raporu Rakamsal Verileri için Teknik Notlar ve Kaynaklar

	Birim	Kaynak/Hesaplama Metodu	Değer	Rekabet Edebilirlik Raporu'nda belirtilen sıralama	Yorumlar/Tahmin Güvenilirliği
Cari Fiyatlarla GSYİH	milyar dolar/2011	DPÖ verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	3,6	136	\$/TL: 1.6782 Cari fiyatlarla GSYİH (2011 yılı tahmini): 6,081,000,000 TL
Nüfus	milyon/2011	DPÖ	0,3	142	Nüfus (2011 yıl sonu projeksiyonu): 286,964
Fert Başına GSYİH (cari fiyatlarla)	fert başına dolar/2011	DPÖ verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	14.012	48	Milli gelir hesaplarında kullanılan nüfus (2011 yıl sonu projeksiyonu): 258,609
Yatırımcının Korunması Endeksi	yatırımcının korunması endeksi 0-10 (en iyisi)	YAGA İş Yapabilirlik Raporu Taslak Çalışması /2012	3,33	125	
Mevcut Koltuk Kilometre	ülkeden yapılan haftalık tarifeli uçuşlar (milyon)/2011	Bayındırlık ve Ulaştırma Bakanlığı verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	42,79	103	Bu hesaplama, Ercan Havaalanı'ndan yapılan tüm tarifeli uçuşlara ek olarak Kıbrıslı Türklerin Güney Kıbrıs'daki havaalanlarını da kullandıkları gerçeği dikkate alınarak arzedilen koltuk kilometreye %20 eklenerek belirlenmiştir.
Cep Telefonu Abone Sayısı	100 kişiye düşen/2010	DPÖ	183,2	5	
Sabit Telefon Hatları	100 kişiye düşen/2011	DPÖ	35,9	34	
Devlet Bütçe Dengesi	GSYİH yüzdesi/2011	DPÖ verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	-9,2	139	Toplam bütçe açığı (2011): 560,700,000 TL
Ulusal Tasarruf Oranı	GSYİH yüzdesi/2010	DPÖ	11,2	120	
Enflasyon	Tüketici fiyatları endeksi yıllık değişim/2011 ortalaması	DPÖ	14,72	134	
Devlet Borcu	GSYİH yüzdesi/2011	DPÖ verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	141,4	142	TL Borç bakiyesi (2011): 3,235.1 milyon TL, Dolar borç bakiyesi (2011): 3,194.5 milyon \$, Toplam borç bakiyesi (2011): 8,596.1 milyon TL
Ülke Kredi Oranları	Ülke borçları ödeyememe olasılığı ile ilgili uzman değerlendirmesi, 0-100 (en düşük olasılık)		n/a	n/a	
Sıtma Vakası	100.000 kişiye düşen/2011	Sağlık Bakanlığı verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	0,3	76	Sıtma vakası (2011): 1 kişi
Verem Vakası	100.000 kişiye düşen/2011	Sağlık Bakanlığı verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	13,6	34	Verem vakası (2011): 39 kişi
HIV'in Yaygınlığı	15-49 yaş arası yetişkin nüfusa yüzdesi/2011	Sağlık Bakanlığı verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	0,012	1	HIV yaygınlığı (2011): 21 kişi
Bebek Ölüm Oranı	1.000 canlı doğumda/2011	DPÖ	12,3	61	
Ortalama Ömür Uzunluğu	Doğum anında yıllık/2011	DPÖ verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	74,6	56	Ortalama ömür (2011): erkeklerde: 72,2 Kadınlarda 76,9

Ek II: Rekabet Edebilirlik Raporu Rakamsal Verileri için Teknik Notlar ve Kaynaklar (devamı)

	Birim	Kaynak/Hesaplama Metodu	Değer	Rekabet Edebilirlik Raporu'nda belirtilen sıralama	Yorumlar/Tahmin Güvenilirliği
İlköğretime Kayıt Oranı	ilköğretime kayıt oranı/2011	DPÖ	100	1	
Ortaöğretime Kayıt Oranı	ortaöğretime kayıt oranı/2011	DPÖ	94,8	53	Ortaokul (2011): %110,5, Lise : %79
Yükseköğretime Kayıt Oranı	yükseköğretime kayıt oranı/2011	DPÖ	78	12	
Toplam Vergi Oranı	kazanç vergisi, emek vergisi, katkı ve diğer vergiler yüzdesi	YAGA İş Yapabilirlik Raporu Taslak Çalışması /2012	45,7	98	
Şirket Kurmak için Gereken Prosedür Sayısı	prosedür sayısı	YAGA İş Yapabilirlik Raporu Taslak Çalışması /2012	14	134	
Şirket Kurmak için Gerekli Süre	gün sayısı	YAGA İş Yapabilirlik Raporu Taslak Çalışması /2012	20	86	
Ticaret Ağırlıklı Tarife Oranı	İthal edilen birim değer başına ortalama vergi/2011	Maliye Bakanlığı ve Ticaret Dairesi verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	0,98	6	Toplam gümrük vergi gelirlerinin toplam ithalat değerine bölünmesiyle hesaplanmıştır. Cari fiyatlarla toplam gümrük gelirleri (2011):28.791.620,62 TL Mal ithalatı (2011): 1.745.405.207 \$
GSYİH'ya göre İthalat Oranı	GSYİH yüzdesi/2011	DPÖ ve Ticaret Dairesi verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	48,2	64	Mal ithalatı(2011):1.745.405.207 \$
İşten Çıkarma Maliyeti	hafta tutarında maaş	YAGA İş Yapabilirlik Raporu/2010	12	49	
Kadınların İşgücü Piyasasına Katılımı	erkek katılım yüzdesi olarak	DPÖ verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	0,58	120	Kadınların işgücüne katılım oranı (2011): 35.9 Erkeklerin işgücüne Katılım oranı (2011): 62.1
Yasal Haklar Endeksi	endeks 0-10 (en iyi)	YAGA İş Yapabilirlik Raporu/2010	7	43	
İnternet Kullanıcıları	internet kullanıcıları yüzdesi/2011	Ekonomistlerin analizi	65	42	
Geniş Bant İnternet Kullanıcıları	100 kişiye düşen/2011	Ekonomistlerin analizi	23	28	
Uluslararası internet bant genişliği	kişi başına düşen kb/s	Ekonomistlerin analizi	101,7	15	
Mobil geniş bant kullanıcıları	100 kişiye düşen	Ekonomistlerin analizi	4,2	81	
Yerel Piyasa Büyüklüğü Endeksi	(GSYİH+ithalat değeri- ihracat değeri) 1-7(en iyi) arası değerlere dönüştürülerek normalize edildi/2011	DPÖ ve Ticaret Dairesi verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	1,59	139	
Yabancı Piyasa Büyüklüğü Endeksi	mal ve hizmet ihracatı değeri 1-7(en iyi) arası değerlere dönüştürülerek normalize edildi/2011	DPÖ ve Ticaret Dairesi verileri kullanılarak Ekonomistler tarafından hesaplanmıştır	2,17	138	
PCT patent başvurular	Milyon nüfus		n/a	n/a	

EK III

Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi 2012 - 2013

Verimliliği Artırarak Ekonominiyi Büyütmek

XAVIER SALA-I-MARTIN

BEÑAT BILBAO-OSORIO

JENNIFER BLANKE

MARGARETA DRZENIEK HANOZ

THIERRY GEIGER

Dünya Ekonomik Forumu

Bu bölüm Dünya Ekonomik Forumunun bu yılki Küresel Rekabet Edebilirlik Raporu'ndan alınmıştır. Bölümde değinilen tablo ve şemalar orjinal raporda bulunmaktadır. Raporu <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2012-2013/> adresinden indirebilirsiniz.

2012-2013 dönemini kapsayan Küresel Rekabet Edebilirlik Raporu'nun çıkarıldığı dönemde dünyadaki ekonomik durum yine kırılgandı. Ana ekonomik faaliyet merkezlerinde (özellikle gelişmekte olan ekonomiler ve başlıca gelişmiş ekonomilerde) 2012-2013 döneminde beklenen yavaşlama ile birlikte bu yıl da küresel büyüme tarihdeki en düşük seviyelerinden birinde kalmaya devam etmektedir. Bu durum da, küresel ekonominin yavaş ve zayıf toparlanma sürecinden kaynaklanan bir sıkıntı yaşadığını teydit etmektedir. Daha önceki yıllarda da olduğu gibi büyüme yine eşit olmayan bir dağılım göstermektedir. Gelişmekte olan ve kalkınmakta olan ülkeler gelişmiş ekonomilere kıyasla daha hızlı büyüyerek gelir farkını istikrarlı bir biçimde kapatıyorlar.

Uluslararası Para Fonu (IMF) 2012 yılında euro bölgesinin %0.3 daralacağını tahmin etmekte ve ABD'nin ise belirsiz bir gelecekle birlikte zayıf bir düzelmeye yaşıyor olduğunu belirtmektedir. Brezilya, Rusya Federasyonu, Hindistan, Çin ve Güney Afrika gibi gelişmekte olan ülkeler 2011 yılındaki büyüme oranlarından daha yavaş bir hızla büyüyorlar. Aynı zamanda, Orta Doğu ve Kuzey Afrika ile Sahara Altı Afrika ülkeleri ivme kazanırken, diğer gelişmekte olan piyasalar (mesela Asya gibi) güçlü bir büyüme oranında seyir etmeye devam edecekler.

Son zamanlarda yaşanan gelişmeler (Çin'deki emlak balonu tehlikesi, dünya ticaretinde düşüş ile gelişmekte olan piyasalardaki değişken sermaye akışları gibi) düzelmeye sürecine darbe vurabilir ve küresel ekonomi üzerinde kalıcı etki yaratabilir. Bu yılki yavaşlama büyük ölçüde, liderlerin bir önceki yıl var olan problemleri ele almada gösterdikleri başarısızlığı yansıtmaktadır. Dünyanın dört bir yanındaki politika belirleyiciler ülkelerindeki yüksek işsizlik oranı ile sosyal koşullardan endişe duymaya devam ediyorlar. ABD'deki tehlikeli siyaset dünyanın en büyük ekonomisinin geleceğini etkilemeye devam ediyor. Diğer taraftan da kamu borcu krizi ile euro bölgesindeki daha az gelişmiş olan ülkelerde bankacılık sisteminde yaşanabilecek çökme tehlikesi çözümlenmeden hala geçerliliğini koruyor. Yüksek miktardaki kamu borcu ile düşük büyüme oranı, yetersiz düzeydeki rekabet edebilirlik ve bazı Avrupa ülkelerindeki siyasi tıkanıklık, ülkelerin borçlarını ödeyemez duruma düşmesi ile Euro'nun sürdürülebilirliği konusunda finans piyasalarında endişe yarattı.

Durumun karmaşıklığı ve aciliyeti göz önünde bulundurulduğunda, Avrupa ülkeleri oldukça güç siyasi ve sosyal neticeleri olan oldukça zorlu ekonomik yönetim kararlarıyla karşı karşıyadırlar. Avrupalı liderler her ne

kadar mevcut zorlukları nasıl ele alacakları konusunda hemfikir olmasalar da, uzun vadede euro'nun istikrara kavuşturulması ve Avrupa'nın daha yüksek ve sürdürülebilir bir büyüme sürecine sokulmasının, daha zayıf olan üye devletlerde rekabet edebilirlikle ilgili iyileştirmeler yapılmasını gerektireceği konusunda anlayışa sahiptirler.

Tüm bu gelişmeler birbiriyle çok yakından ilişkilidir ve politikacıların doğru zamanda, kararlılık ve koordineli bir şekilde atacakları adımları gerektirirler. Belirsizlik taşıyan küresel sonuçların ışığında, rekabet edebilirliği güçlendirmeyi amaçlayacak sürdürülebilir yapısal reformlar, ekonomik büyümeyi istikrara kavuşturmada ve gelecekte insanların refahını artırmada gerekli olacaktır. Rekabet edebilen ekonomiler, sağlam ekonomik performansı temin eden mekanizmaları sağlayan yüksek gelir düzeyini destekleyecek verimlilik artırıcılarını da kullanırlar.

30 yılı aşkın bir süredir Dünya Ekonomik Forum'unun her yıl çıkardığı Küresel Rekabet Edebilirlik Raporu ulusal rekabet edebilirlikle ilgili faktörleri incelemiş ve kıyaslamıştır. En başından itibaren amaç, rekabet edebilirliği iyileştirmenin önünde duran engelleri ortadan kaldırabilmek amacıyla paydaşlar arasındaki tartışmaları en iyi stratejiler ve politikalar ekseninde teşvik etmek ve bunlarla ilgili bilgi sağlamak olmuştur. Şu anki zorlu ekonomik ortam içinde çalışmamız sürdürülebilir büyüme açısından temel yapısal ekonomik unsurların önemini hatırlatan önemli bir çalışmadır.

2005 yılından bu yana Dünya Ekonomik Forumu rekabet edebilirlikle ilgili analizini Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksine dayandırmaktadır. Bu endeks ulusal rekabet edebilirliğin mikroekonomik ve makroekonomik temellerini ölçen kapsamlı bir araçtır.

Biz rekabet edebilirliği, bir ülkenin verimlilik düzeyini belirlemeye yarayan bir dizi kurum, politika ve faktör olarak tanımlıyoruz. Verimlilik düzeyi bir ekonominin temin edebileceği refah düzeyidir. Verimlilik düzeyi aynı zamanda bir ekonomide yapılan yatırımlardan elde edilen getiri oranını da belirler. Bu, ekonomik büyümenin temel itici güçlerindendir. Bir diğer değişle, daha rekabet edebilir olan bir ekonominin büyümeyi sürdürülebilir kılmaya olasılığı daha yüksektir.

Rekabet edebilirlik kavramı statik ve dinamik unsurlardan oluşur. Bir ülkenin verimliliği, söz konusu ülkenin yüksek düzeyde gelir sağlayabilme becerisini belirlese de,

yatırımdan elde edilen getiriye belirleyen ve bir ekonominin büyüme potansiyelini açıklayan başlıca unsurlardandır.

REKABET EDEBİLİRLİĞİN 12 BÖLÜMÜ

Rekabet edebilirliği ve verimliliği götüren birçok belirleyici unsur vardır. Yüzyıllar boyunca ekonomistler bunun ardında yatan nedenleri anlayabilmek amacıyla uğraşmışlardır. Bu çabalar çerçevesinde Adam Smith'in ihtisaslaşma ve iş bölümüyle ilgili çalışmaları, daha sonra neoklasik dönem ekonomistlerinin fiziki sermaye ve altyapıya odaklanmaları ve daha yakın zamanlarda da eğitim ve meslek içi eğitim, teknolojik ilerleme, makroekonomik istikrar, iyi yönetim, şirketlerin gelişmişliği, pazar büyüklüğü vs gibi noktalara yoğunlaşıldı. Bu faktörlerin hepsi rekabet edebilirlik ve büyüme için önemli olsa da, ana nokta bunların birbiriyle aynı anda geçerli olabilecek olmalarıdır. Bu faktörlerin iki ya da daha fazlası aynı anda varolabilmektedir. Ekonomiyle ilgili literatür buna işaret etmektedir.

Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi (Global Competitiveness Index-GCI) bu açık uçlu unsuru, rekabet edebilirlik dediğimiz bu karmaşık kavramın farklı bileşenleri için farklı ağırlıklı ortalamalar ortaya koyarak yansıtmaktadır. Bu bileşenler rekabet edebilirliğin 12 bölümü olarak gruplandırılmaktadırlar (bakınız Şekil 1):

Birinci bölüm: Kurumlar

Kurumsal çevre, bireylerin, şirketlerin ve hükümetlerin gelir ve ekonomide refah yaratmak için birbirleriyle etkileşim içinde oldukları yasal ve idari çerçeveyi ortaya koyar. Sağlam ve adil bir kurumsal ortamın önemi, yaşanan ekonomik ve finansal krizde daha da fazla anlaşılmıştır. Devletlerin hem uluslararası düzeyde hem de birçok ülke ekonomisinde giderek daha büyük roller oynadığı gerçeği karşısında da kırılgan olan krizden çıkış sürecinin güçlendirilmesinde çok önemli olduğu görülmüştür. Kurumların kalitesinin rekabet edebilirlik ve büyüme üzerinde önemli bir etkisi vardır. Bu yatırımlarla ilgili kararları, üretimle ilgili organizasyonu etkiler; toplumların faydaları dağıtma yönteminde ve kalkınma stratejileri ile politikalarına dair maliyetleri üstlenmesinde merkezi bir rol oynar. Mesela, arazi sahipleri, şirket hissedarları veya fikri mülkiyet sahiplerinin hakları güvence altına alınmazsa gelişim amaçlı yatırım yapma ve sahip olduklarının bakımını yapma konusunda isteksiz olurlar.

Kurumların rolü yasal çerçevenin de ötesindedir. Hükümetin piyasalara, özgürlüklere ve operasyonlarının verimliliğine karşı olan tutumu da çok önemlidir:

aşırı bürokrasi ve formalite, gereğinden fazla düzenleme, yolsuzluk, kamu ihalelerine fesat karıştırma, şeffaflık ve güvenin olmaması, iş sektörlerine uygun hizmetlerin sağlanamaması ve adli sistemin siyasete bağımlılığının işletmeler açısından bazı ciddi maliyetler yaratması ve ekonomik kalkınma sürecini de yavaşlatması.

Kamu kaynaklarının doğru yönetilmesi de ulusal iş piyasasında güveni inşa etmede çok önemlidir. Aşağıdaki Rekabet Edebilirliliğin üçüncü bölümü kapsamına giren makroekonomik istikrara dair önlemleri tamamlamak amacıyla hükümetlerin kamu kaynaklarını ne kadar iyi yönetebildiklerini gösteren göstergeler de eklenmiştir.

Ekonomik literatür ağırlıklı olarak kamu kurumlarına yoğunlaşsa da, özel kurum/kuruluşlar da refah yaratma sürecinde önemlidirler. Küresel finansal krizle beraber birçok büyük şirkette yaşanan skandal, yolsuzluğu ve kötü yönetimi önleme, iyi bir yönetim ile yatırımcılar ve tüketicilerin güvenini sağlayabilmede muhasebe, raporlama standartları ve şeffaflığın ne kadar önemli olduğunu ortaya koymuştur. Hükümet, diğer şirketler ve daha geniş anlamda kamuyla yaptığı işlerde güçlü etik kurallara uygun hareket eden yöneticiler tarafından dürüst bir şekilde yönetilen işletmeler ekonomilere fayda sağlayacaktır. Özel sektör şeffaflığı işletmeler için elzemdir ve hem standartların, hem de zamanında bilgiye erişimi sağlayacak muhasebe ve denetim uygulamalarının kullanılmasıyla oluşturulabilir.

İkinci bölüm: Altyapı

Kapsamlı ve verimli bir altyapı bir ekonominin etkin faaliyet gösterebilmesi açısından hayati önem taşır çünkü, ekonomik faaliyetin yerini ve bir ekonomi içinde oluşabilecek faaliyet veya sektörlerin neler olduğunu belirlemede önemli olan bir faktördür. İyi bir altyapı, bölgeler arasındaki mesafeden kaynaklanan etkiyi azaltır ve böylelikle, ulusal piyasayı entegre hale getirerek düşük maliyete başka ülkeler ile bölgelerdeki piyasalara bağlanabilmesini sağlar. Bunun yansıra, altyapı ağının kalitesi ve kapsamı ekonomik büyüme üzerinde ciddi bir etki yaratır ve farklı şekillerde gelir dağılımı eşitsizliği ile yoksulluğu azaltır. Bu bağlamda, iyi gelişmiş bir ulaşım sistemi ile iletişim altyapısı, daha az gelişmiş toplumlar için ana ekonomik faaliyet ve hizmetlere erişim sağlamada önkoşuldur.

Kaliteli yollar, demiryolları, limanlar ve hava ulaşımı da dahil olmak üzere etkin ulaşımın olması girişimcilerin mallarını ve hizmetlerini piyasaya güvenli bir biçimde ve zamanında ulaştırmalarını sağlar ve çalışanların en uygun

işlere kayabilmelerini kolaylaştırır. Ekonomiler, fabrika ve işletmelerin kesintisiz bir şekilde çalışabilmeleri için kesintisiz ve yeterli olan elektrik enerjisine ihtiyaç duyar. Son olarak, sağlam ve kapsamlı bir telekomünikasyon ağı bilginin hızlı ve özgürce akmasını temin ederek işletmelerin iletişim kurabilmelerine ve ekonomik aktörlerin mevcut tüm bilgileri dikkate alarak kararlar almalarına yardımcı olarak genel ekonomik verimliliği artırır.

Üçüncü bölüm: Makroekonomik istikrar

Makroekonomik çevrenin istikrarı işletmeler için önemlidir ve bu yüzden bir ülkenin genel rekabet edebilirliği için de önemlidir. Makroekonomik istikrarın tek başına bir ulusun verimliliğini artıramayacağı doğru olsa da, yakın zamanda Avrupa'da da görmüş olduğumuz gibi, makroekonomik istikrarsızlığın ekonomiye zarar vereceği de bir gerçektir. Bir hükümet geçmiş borçlarını geri ödeyebilmek için yüksek faizli ödemeler yapmak durumunda kalırsa, etkin bir biçimde hizmet sağlayamaz. Bütçe açıklarının olması hükümetin, konjonktürde yaşanabilecek değişikliklere karşı cevap verebilme kabiliyetini ve rekabet edebilirliği geliştirecek tedbirlere yatırım yapabilmesini kısıtlar. Şirketler enflasyon oranlarının kontrolden çıktığı durumlarda verimli bir şekilde faaliyet gösteremezler. Sonuç olarak da ekonomi, makro çevrenin istikrarlı olmaması halinde sürdürülebilir bir şekilde büyüyemez. Makroekonomik istikrar yakın zamanda, Avrupa ülkeleri ile Euro bölgesindeki ülkelerin kamu borçlarının sürdürülemez seviyelere gelmesi nedeniyle iflas etmemek için IMF desteğine ihtiyaç duyması ile kamuoyunun dikkatini çekmiştir. Bu bölümün makroekonomik istikrarı değerlendirdiğini belirtmekte fayda var. Hükümetin kamu maliyesini (kaynaklarını) iyi yönetip yönetmediğini doğrudan hesaba katmamaktadır. Bu kalitatif husus, yukarıda belirtilen kurumlar bölümü altında ele alınmıştır.

Dördüncü bölüm: Sağlık ve ilköğretim

Sağlıklı bir iş gücü, ülkenin rekabet edebilirliği ve verimliliği açısından önemlidir. Hasta olan çalışanlar tam performansla çalışamazlar ve daha az verimli olurlar. Sağlık durumunun iyi olmaması işletmeler açısından önemli maliyetler doğurur, çünkü hasta çalışanlar sıklıkla işe gelmezler ya da daha düşük bir verimlilik düzeyiyle çalışırlar. Bu nedenle, sağlık hizmetlerinin sağlanmasıyla ilgili yapılacak yatırım ekonomik ve ahlaki sebeplerden dolayı çok önemlidir. Bu bölüm, insanların (nüfusun) almış olduğu temel eğitimin niteliğini ve niceliğini dikkate almaktadır. Temel eğitim her bir çalışanın verimliliğini artırır.

Daha da önemlisi, az miktarda örgün eğitim almış olan çalışanlar yalnızca basit bedensel işler yapabilirler ve onlar için gelişmiş üretim süreçlerine ve tekniklerine adapte olmak çok daha zordur.

Bu nedenle de inovasyonun bulunması veya uygulanmasına daha az katkıda bulunurlar. Bu nedenle, temel eğitim eksikliği iş geliştirmede engel teşkil edebilir ve şirketler de daha sofistike ya da katma değeri yüksek ürünler üretmek için zincirinde yükselme konusunda zorlanabilirler.

Hükümetler, geçmiş yıllarda biriken mali yükü azaltmak için bütçede kesinti yapsalar da, uzun vadede bu alanlara yapılan kaynak tahsisinde ciddi boyutta herhangi bir kesintiye gitmekten kaçınmak önemli olacaktır..

Beşinci bölüm: Yüksek öğretim ve (meslek içi) eğitim

Kaliteli yüksek öğretim ve eğitim, basit üretim süreçlerinin ve ürünlerinin ötesine geçerek değer zincirinin üst basamaklarına doğru tırmanmak isteyen ekonomiler için hayati önem taşır. Özellikle de, günümüzün kürselleşen ekonomisi, ekonomilerin karmaşık işleri yapabilecek, değişen çevreye ve üretim sisteminin değişen ihtiyaçlarına süratle ayak uydurabilecek iyi eğitilmiş çalışanlar yetiştirmesini gerektirir. Bu bölüm orta ve yüksek öğretime kayıt oranları ile iş çevrelerinin değerlendirmesiyle öğretim kalitesini ölçmektedir. Çalışanlara (personele) sunulan meslek içi eğitim miktarı da dikkate alınmıştır, çünkü (çoğu ekonomide ihmal edilen) teknik ve iş başında eğitim, çalışanların becerilerini sürekli olarak güncellemede önemlidir.

Altıncı bölüm: Mal piyasasının etkinliği

Etkin mal piyasaları olan ülkeler, kendi arz-talep koşullarına göre doğru ürün ve hizmet karmalarını üretme ve bu ürünlerin ekonomi içinde en etkin şekilde alım/satımlarının yapılmasını sağlama konusunda iyi bir konuma sahip olurlar. Hem içte hem de dışta sağlıklı bir piyasa rekabeti, piyasanın talep ettiği ürünleri üreten en verimli işletmelerin başarılı olmalarını sağlayarak piyasanın ve işletmelerin verimliliğini artırmada önemlidir. Malların alış verişi için en uygun ortam, yapılacak iş faaliyetleri karşısında hükümet müdahalesiyle yaratılacak engellerin minimum düzeyde olduğu ortamdır. Mesela, orantısız veya yüksek vergiler ile doğrudan yabancı yatırıma (yabancıların sahip olabileceği hisse miktarını kısıtlayan) ve uluslararası ticarete getirilen sınırlama ve ayrımcı olan kurallar rekabet edebilirliği engelleyen unsurlardır. Yaşanan bu ekonomik kriz dünyanın dört bir tarafındaki ekonomilerin birbirlerine ne kadar bağımlı olduklarını ve büyümenin ise ne kadar açık pazarlara bağlı olduğunu göstermiştir. Korumacı tedbirler

toplam ekonomik faaliyeti azalttıklarından verimliliği engellerler.

Piyasa etkinliği aynı zamanda, tüketici odaklı olma ve müşteri gelişmişliği gibi talep koşullarına da bağlıdır. Kültürel veya tarihsel sebepler nedeniyle bazı ülkelerdeki tüketiciler daha talepkâr olabilirler. Bu da şirketleri daha yenilikçi, müşteri odaklı olmaya ittiğinden ve böylelikle de piyasada verimli olabilmek için gerekli olan disiplini empoze ettiğinden önemli bir rekabet avantajı teşkil edebilir.

Yedinci bölüm: İş gücü piyasasının etkinliği

İş gücü piyasasının etkinliği ve esnekliği, çalışanların ekonomi içinde en iyi şekilde kullanılabilecekleri yerlere kaydırılmalarını ve çalıştıkları işlerde en iyi performansı gösterebilmeleri için onlara teşviklerin verilmesini sağlamada hayati önem taşır. Bu nedenle iş gücü piyasasında çalışanların bir ekonomik faaliyetten bir diğerine süratle ve düşük maliyetle kaydırılabilmesi ve sosyal karmaşaya yol açmadan ücretlerin dalgalanmasına izin verecek esnekliğin olması şarttır. İyi işleyen bir işgücü piyasasının önemi, gençler arasında çok yüksek işsizlik oranının Tunus'da sosyal bir huzursuzluğa sebep olması ve ardından da bunun bölge çapına yayılmasıyla Arap ülkelerinde yakın zamanda yaşanan olaylarda ortaya çıkmıştır. İşgücü piyasasına girişi engelleyen önemli engellerin bulunduğu bazı Avrupa ülkelerinde de gençler arasında işsizlik oranı yüksektir.

Verimli bir iş gücü piyasasının ayrıca, çalışanlara verilen teşvikler ile gösterdikleri çaba arasında net bir ilişki kurması (liyakat) ve kadın-erkek eşitliğini iş ortamında sağlaması gerekir. Bu faktörlerin tümü birlikte ele alındıklarında hem çalışanın performansı üzerinde olumlu bir etki yapar, hem de ülkenin yetenekliler için cazip olmasını sağlar. Bu iki hususun önemi, yetenek konusunda ufukta gözükken sıkıntılar düşünüldüğünde daha da artmaktadır.

Sekizinci bölüm: Finansal piyasaların gelişmişliği

Yakın zamanda yaşanan finansal kriz, ekonomik faaliyetler için sağlam ve iyi işleyen bir finans sektörünün ne denli önemli olduğunu göstermiştir. Etkin bir finans sektörü, bir ulusun vatandaşlarının tasarruf ettiği kaynaklar ile yurt dışından gelerek ekonomiye giren kaynakları en verimli şekilde kullanılacak biçimde tahsis eder. Kaynakları, siyasi bağlantıları olan yatırımcılar yerine, en yüksek getiriye sahip olma olasılığı bulunan girişimcilik veya yatırım projelerine kanallı eder. Bu nedenle riskin detaylı ve doğru şekilde değerlendirilmesi sağlam bir finans piyasası için hayati önem taşır. İş yatırımları verimlilik açısından hayati önem taşırlar.

Bu nedenle ekonomiler, sağlam bir bankacılık sektöründen gelecek krediler, iyi bir şekilde denetlenen menkul kıymetler, risk sermayesi ve diğer finansal ürünler gibi özel sektör yatırımları için sermaye yaratacak sofistike finansal piyasalar gerektirirler.

Tüm bu fonksiyonları yerine getirebilmek için bankacılık sektörünün şeffaf ve güvenilir olması gerekir ve yakın zamanda da net olarak anlaşıldığı üzere finansal piyasaların, yatırımcıları ve ekonominin genelindeki diğer aktörleri koruyabilmeleri için uygun düzenlemelere ihtiyaçları vardır.

Dokuzuncu bölüm: Teknolojinin yaygınlaştırılması

Günümüzün küreselleşen dünyasında, işletmelerin rekabet edebilmeleri ve geliştirebilmelerinde teknoloji giderek daha büyük bir öneme sahip olmaya başlamıştır. Teknolojinin yaygınlaştırılması bölümü, bir ekonominin endüstrilerinin verimliliğini artırmak için, günlük faaliyetlerinde ve üretim süreçlerinde daha verimli ve rekabet edebilir olmak adına bilişim ve iletişim teknolojilerinin kapasitesini detaylandırmak amacıyla kullanarak mevcut teknolojilerini ne kadar süratli adapte edebildiğini ölçer. Özellikle de bilişim ve iletişim teknolojileri (ICT) günümüzde, başka ekonomik sektörlerde de önemli derecede kaymasından ve ticari işlemlerdeki etkin altyapı oluşturma rolünden dolayı “genel amaçlı kullanılan” teknoloji halini almıştır. Bu nedenle ICT erişimi ve kullanımı ekonomilerin teknolojik anlamda genel hazır olma durumlarının önemli bir parçasıdır.

Kullanılan teknolojinin ulusal sınırlar içinde geliştirilip geliştirilmediği verimliliği geliştirebilme yetisiyle ilişkilidir. Buradaki ana husus, ülkede faaliyet gösteren şirketlerin gelişmiş ürün ve ürün planlarına erişebilmeleri, bunları kullanabiliyor ve benimseyebiliyor olmaları gerekir. Yabancı teknolojinin ana kaynakları arasında, özellikle de teknolojik gelişmişlik düzeyinin daha düşük olduğu ülkelerde, Doğrudan Yabancı Yatırım (DYY) genellikle önemli bir rol oynar. It is important to note that, in this context, the level of technology available to firms in a country needs to be distinguished from the country's ability to conduct blue-sky research and develop new technologies for innovation that expand the frontiers of knowledge. Şunu da unutmamakta fayda vardır; bir ülkede şirketler için mevcut olan teknoloji düzeyi ile o ülkenin yenilikçi olma ve bilginin sınırlarını genişletme konusundaki kabiliyeti birbirinden ayrıştırılmalıdır. Bu nedenle teknolojik hazırlığı, 12. Bölüm altında ele alınan inovasyondan ayırdık.

Onuncu bölüm: Piyasa büyüklüğü

Piyanın büyüklüğü verimliliği etkiler, çünkü büyük piyasalar şirketlerin ölçek ekonomilerinden (sürümden kazanma) faydalanmalarına olanak tanır. Geleneksel olarak şirketlerin kullanabilecekleri piyasalar ulusal sınırlarla kısıtlıdır. Ancak, küreselleşme çağında ise uluslararası piyasalar özellikle de küçük ülkelerde bir dereceye kadar yerel piyasaların yerini tutarlar. Ticari anlamda açık olmanın büyümeyle olumlu bir ilişkiye sahip olduğunu gösteren çok fazla ampirik veri bulunmaktadır. Yakın zamanda gerçekleştirilen bazı araştırmalar bu ilişkinin sağlamlığıyla ilgili soru işaretleri uyandırır da, genel kanı, özellikle de küçük yerel piyasaları olan ülkelerde ticaretin büyüme üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Avrupa Birliği örneği rekabet edebilirlik açısından piyasa boyutunun önemini göstermektedir çünkü entegrasyon arttıkça önemli derecede verimlilik kazanımları elde edilmiştir. Avrupa Birliği içinde ticaret bariyerlerinin kaldırılması ile standartların uyumlaştırılması bölge dahilinde ihracatların artmasına sebep olsa da, gerçek anlamda bir ortak pazar olmanın önünde, özellikle de hizmetler söz konusu olduğunda birçok engel vardır ve bunlar da sınırlarda önemli farklılıklar yaratır. Bu nedenle ulusal yerel pazar ile dış pazarın boyutunu Endeks'te kullanmaya devam ediyoruz.

Bu nedenle ihracatlar, bir ülkedeki işletmeler için piyanın boyutunu belirlemede yerel talebin yerini tutacak şekilde düşünülebilirler. Piyasa boyutunun ölçümüne hem yerli hem de yabancı piyasaları da ekleyerek, hem ihracata dayalı ekonomileri hem de tek piyasası olan ancak birçok farklı ülkeden oluşan coğrafik alanları da (Avrupa Birliği gibi) dikkate almış oluyoruz.

Onbirinci bölüm: İşletmelerin gelişmişliği

Şüphesiz, işletmelerin sofistike uygulamaları, malların ve hizmetlerin üretilmesinde daha yüksek bir etkinliğe ulaşılmasına yardımcı olur. İşletmelerin gelişmişliği birbiriyle yakından bağlantılı iki unsurla alakalıdır. Bunlar: bir ülkedeki genel işletme ağının kalitesi ile her bir işletmenin operasyon ve stratejilerinin kalitesiyle alakalıdır. Bu faktörler özellikle, büyük ölçüde temel verimlilik kaynaklarını tüketen ve ileri bir gelişmişlik noktasında olan ülkeler için önemlidir. Yerel tedarikçiler ve onların birbirleriyle olan etkileşiminin kalitesi ve niceliğinin ölçülmesiyle belirlediğimiz bir ülkenin işletme ağları ve bağlantılı sektörlerinin kalitesi çeşitli sebeplerden dolayı önemlidir.

Belli bir sektörden şirketler ve tedarikçiler coğrafik olarak birbirine yakın olan gruplar çerçevesinde birbirlerine bağlı olduklarında (kümeler) etkinlikleri artar, ürün ve süreçler için daha fazla inovasyon fırsatı çıkar ve yeni şirketler için piyasaya girişi engelleyecek unsurlar azalır.

Bireysel olarak şirketlerin ileri düzey operasyon ve stratejileri (markalama, pazarlama, dağılım, ileri düzey üretim süreçleri, benzersiz ve sofistike ürünlerin üretimi) ülke genelindeki sektörler içinde sofistike ve modern iş süreçlerine yol açarak ekonomi içinde olumlu bulaşma etkisi yaratır.

Onikinci bölüm: İnovasyon

İnovasyon, hem yeni teknolojik hem de teknoloji dışındaki bilgilerden kaynaklanabilir. Teknoloji dışındaki inovasyonlar, kurumlardaki teknik bilgi, beceri ve çalışma koşullarıyla yakından alakalıdır ve bu nedenle de GCI'nın 11. bölümü kapsamına girerler. Rekabet edebilirliğin son bölümü teknoloji inovasyona odaklanır. Kurumların iyileştirilmesi, altyapının oluşturulması, makroekonomik istikrarsızlığın azaltılması ya da beşeri sermayenin geliştirilmesi ile önemli kazanımlar sağlanabilse de tüm bu faktörler günün sonunda azalan getirilere dönüşmektedir. Aynı şey işgücünün, finansal ve mal piyasalarının verimliliği için geçerlidir. Uzun vadede yaşam standartları teknolojik inovasyonla yükseltilebilir. Teknolojik gelişmeler ekonomilerimizin tarihte yaşadığı verimlilikle ilgili kazanımları sağlayan ana unsur olmuştur. 18. yy'da yaşanan sanayi devrimi, buharlı motorun icadı ve elektriğin üretilmesi ve yakın geçmişte yaşanan dijital devrim bunlara bir örnektir. Dijital devrim yalnızca iş yöntemlerini değiştirmekle kalmıyor, aynı zamanda ürünler ve hizmetler açısından birçok farklı yeni olasılık doğurmaktadır. Bilginin sınırlarına yaklaşan ve yalnızca dış teknolojileri kullanarak ve adapte ederek daha fazla değer oluşturma olasılığı daha fazla ekonomiler için inovasyon özellikle çok önemlidir.

Daha az gelişmiş olan ülkeler mevcut teknolojileri adapte ederek ya da başka alanlarda aşamalı iyileştirmeler yaparak verimliliklerini artırabilirler. Ancak, inovasyon odaklı aşamaya ulaşan ekonomilerde verimliliği artırmak için bunu yapmak artık yeterli olmaz. Bu tarz ülkelerdeki şirketler, rekabetçi olabilmek için son teknoloji ürünler ve süreçler tasarlayıp geliştirmeli ve daha fazla katma değerli faaliyetlere yönelmelidirler. Bunu yapabilmek inovasyon faaliyetine elverişli ve hem kamu, hem de özel sektör tarafından desteklenen bir çevre gerektirir. Bu da özellikle özel sektör tarafından Araştırma & Geliştirme'ye

yeterli anlamda yatırımın yapılması, yeni teknolojiler geliştirebilmek için gerekli olan temel bilgileri üretecek yüksek kalitede bilimsel araştırma kurumlarının var olması, üniversiteler ve sektör arasında araştırmalarla ilgili kapsamlı işbirliklerinin kurulması ve diğer Endeksler kapsamında analiz edilmiş olan yüksek düzeylerde rekabet ve risk sermayesine erişim ile finansmana ek olarak fikri mülkiyet haklarının korunması anlamına gelir. Bugün yavaş gerçekleşen iyileşme ile gelişmiş ekonomilerin yüz yüze oldukları artan mali baskılar düşünüldüğünde, özel ve kamu sektörlerinin Araştırma & Geliştirmeyle ilgili harcamalarda kısıtlama yapılmasına yönelik baskılara karşı koymaları, gelecekte sürdürülebilir bir ekonomik büyümeye ulaşma anlamında hayati önem taşıyacaktır.

Oniki bölümün birbiriyle ilişkisi

Rekabet edebilirliğin 12 bölümüyle ilgili sonuçlar ayrı ayrı açıklanmış olsa da, bu durum söz konusu bölümlerin birbirlerinden bağımsız oldukları anlamına gelmez. Bu bölümler birbirlerini güçlendirir niteliktedirler ve birinde olan zayıflık diğer bölümler üzerinde de olumsuz etkiler doğurur.

Mesela, yeni teknolojilere adapte olmada (9. Bölüm) becerikli olmayan, sağlıklı, iyi bir öğretim ve eğitime sahip işgücü (4. Ve 5. Bölümler) olmadan, Araştırma ve Geliştirme için yeterli finansman olmadan (8. Bölüm) veya inovasyonun pazara sürülmesini sağlayacak etkin bir mal piyasası olmadan güçlü bir inovasyon kapasitesinin (12. bölüm) gerçekleştirilmesi çok zor olacaktır. 12 bölüm tek bir endeks içinde bir araya getirilmiştir; ancak, bu oniki bölümün her biri için ölçümler ayrı ayrı belirtilir, çünkü bu detayların ayrı ayrı belirtilmesi ülkelerin gerçekten geliştirmeleri gereken alanları daha net ifade eder.

Ek GCI'nin yapısını eksiksiz olarak açıklamaktadır ve yapısına dair teknik detayları da belirtmektedir.

GELİŞİM AŞAMASI VE AĞIRLIKLIL ENDEKS

Yukarıda açıklanmış olan bölümlerin tümü değişik ölçülerde tüm ekonomiler için önemlidirler ancak, ekonomileri farklı şekilde etkileyecekleri de bir gerçektir. Mesela, Kamboçya'nın rekabet edebilirliğini geliştirmek için yapması gerekenle Fransa'nın rekabet edebilirliğini geliştirmek için yapması gereken şey farklıdır. Bunun sebebi ise Kamboçya ve Fransa'nın farklı gelişim aşamalarında olmalarıdır. Ülkeler geliştikçe ücretler artma eğilimi gösterir ve bu yüksek gelir düzeyini sürdürebilmek için iş gücü verimliliğinin artması şarttır.

Gelişim aşamasıyla ilgili ekonomik teoriye göre Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi çerçevesinde ilk aşamada olan ekonomilerin faktör odaklı oldukları kabul edilir ve ülkeler de faktör donatımlarına (ağırlıklı olarak vasıfsız işgücü ve doğal kaynaklara) göre rekabet ederler.

Şirketler fiyat üzerinden rekabet ederler ve temel ürün veya mal satarlar. Düşük verimlilik oranları da düşük maaşlara neden olur. Söz konusu gelişim aşamasında rekabet edebilirliği sağlayabilmek için iyi işleyen özel ve kamu kurumları/kuruluşları (1. bölüm), iyi derecede gelişmiş altyapı (2. bölüm), istikrarlı bir makroekonomik çevre (3. bölüm) ve en azından temel eğitim almış sağlıklı bir iş gücü (4. bölüm) gereklidir.

Bir ülkenin rekabet edebilirliği arttıkça, katedilen gelişmeyle beraber verimlilik ve ücretler artar. Daha sonra ülkeler etkinlik odaklı bir gelişim aşamasına geçerler. Bu aşamada daha etkin üretim süreçleri geliştirmeli ve ürün kalitesini artırmalıdır, çünkü ücretler artmıştır ve fiyatları artıramazlar. Bu noktada, rekabet edebilirlikte yüksek öğretim ve eğitim (5. bölüm), etkin mal piyasaları (6. bölüm), iyi işleyen iş gücü piyasaları (7. bölüm), gelişmiş finansal piyasalar (8. bölüm), mevcut teknolojilerden yararlanabilme kabiliyeti (9. bölüm) ve büyük yerel veya yabancı piyasa (10. bölüm) daha fazla önem kazanır

Son olarak, ülkeler inovasyon odaklı aşamaya geçtiklerinde ise, işletmelerinin yeni ve/veya eşsiz ürünlerde rekabet edebildiği ölçüde yüksek ücret ve bununla bağlantılı yaşam standartlarını sürdürebilir kılarlar. Bu aşamada şirketler yeni teknolojilerle (12. bölüm) ve/veya en sofistike üretim süreçlerini veya iş modellerini (11. bölüm) kullanıp yeni ve farklı ürünler üreterek rekabet etmelidirler.

GCI, bir ülkenin gelişim seviyesini dikkate alarak söz konusu ülkeyi nispeten daha fazla ilgilendiren Rekabet Edebilirlik bölümlerine daha yüksek nispi ağırlıklar verir. Bir diğer değişle, 12 bölümün hepsi belli ölçüde tüm ülkeler için önemlidir; ancak, her bir bölümün önemi söz konusu ülkenin gelişim durumuna göre değişir. Bu nokta dikkate alınarak endeks içindeki bölümler üç alt başlık olarak gruplandırılmışlardır ve bunların her biri belli bir gelişim aşaması için çok önemlidir.

Temel gereksinimler alt başlığı, faktör odaklı aşamada bulunan ülkeler için en önemli olan bölümleri içerir. Etkinlik artırıcılar alt başlığı, etkinlik odaklı aşamada olan ülkeler için en önemli olan bölümleri içerir. Son olarak, inovasyon ve gelişmişlik faktörleri alt başlığı inovasyon odaklı aşamada olan ülkeler açısından çok önemli olan bölümleri içerir. Bu üç alt başlık Şekil 1'de gösterilmektedirler.

Gelişim aşamalarına göre her alt başlığa verdiğimiz ağırlıklar Tablo 1'de belirtilmiştir. Ağırlıkları doğru hesaplayabilmek için, geçtiğimiz yılların alt başlıklarıyla kişi başına düşen GSYİH'de yaşanabilecek azami regresyon kıyaslaması yapıldı ve her bir gelişim aşaması için ayrı katsayılar kullanıldı. Bu ekonometrik tahminler yuvarlandı ve Tablo 1'de belirtilen ağırlıklar ortaya çıktı.

VERİ KAYNAKLARI

Kavramları ölçebilmek için GCI kayıt oranı, devlet borcu, bütçe açığı, yaşam süresi gibi statistiki verileri kullanır. Bu veriler uluslararası tanınmış ajanslardan alınmaktadır. Mesela, United Nations Educational , Scientific and Cultural Organization (UNESCO), IMF, World Health Organization (WHO). Tüm bu değişkenlerle ilgili tanımlar ve veri kaynakları raporun sonunda yer alan Teknik Notlar ve Kaynaklar kısmında özetlenmiştir. Bunun yanı sıra, GCI, daha kalitatif değerlendirme gerektiren kavramlar için ya da tüm ekonomiye dair uluslararası anlamda kıyaslanabilir verilerin olmadığı durumlarda Dünya Ekonomik Forumu'nun Yönetici Görüşleri Anketinden faydalanır. Anket süreci ile verilere yapılan istatistiki işlem Rapor'da Bölüm 1.3'te belirtilmiştir.

GCI üzerinde düzenlemeler

Bu yıl GCI yapısı üzerinde bazı ufak tefek düzenlemeler yapılmıştır. Makroekonomik çevre (3. bölüm) içinde faiz oranı dağılımı, uluslararası anlamda bu verinin kıyaslanmasında yaşanan sıkıntılardan dolayı Endeks'ten çıkarılmıştır. Ayrıca, teknolojik hazırlık (9. bölüm) kısmına , mobil araçlar üzerinden giderek daha fazla internete erişim sağlanıyor olduğu gerçeğinin dikkate alınmasını sağlamak amacıyla mobil genişbant eklendi. Yönetici Görüşleri Anketi aracılığıyla toplanan ve hükümetlerin iş çevrelerine ne derece hizmet sağladıklarına dair veriler kurumlar bölümüne (1. bölüm) eklendi. İnovasyon bölümündeki (12. bölüm) patentle ilgili gösterge, şu ana kadar kullanılmış olan ABD Patent and Trademark Office (USPTO) yerine Patents Co-operations Treaty'ye dayalı veriler dahil edilmek amacıyla kaynak değiştirildi.

Bu veriler, World Intellectual Property Organization ile OECD'nin birlikte toplayıp yayınladığı verilerdir. Yalnızca ABD'deki değil dünyadaki patent başvurularının kaydını tutarlar. Bu nedenle, coğrafyaya göre yapılacak herhangi bir taraflı yaklaşımı da ortadan kaldırmaktadırlar. Son olarak da İstihdam Katılığı Endeksi işgücü piyasası etkinliği bölümünden (7. bölüm) çıkartıldı. Çünkü Dünya Bankası artık bu göstergeyle ilgili veri sağlamıyor.

ÜLKELER

Raporun kapsamı bu yıl 142 ülkeden 144'e çıktı. Rapor kapsamına giren yeni ülkeler Gabon, Gine, Liberya, Seyşeller ve Sierra Leone'dur.

Libya'daki iç huzursuzluktan dolayı 2011 yılında orada herhangi bir araştırma yapılamamıştı. Bu nedenle bir yıllık bir aradan sonra Libya yeniden kapsama alındı. Daha önce kapsamda olan üç ülke bu yılki raporun kapsamından çıkarıldı. Belize ve Angola'da araştırma verileri toplanamadı. Suriye'de güvenlikle ilgili durum araştırmanın yapılmasına olanak tanımadı. Tunus'ta ise bu yılın sonuçlarını raporlamamaya karar verdik çünkü verilerdeki önemli yapısal eksiklikler geçmiş yıllarla kıyaslama yapılmasını zorlaştırmaktadır. Bu ülkeleri gelecekte yeniden kapsama alabilmeyi umud ediyoruz.

Ülke/Ekonomi Profilleri Nasıl Yorumlanmalı

Ülke/Ekonomi Profilleri Bölümü, 2012-2013 Küresel Rekabet Edebilirlik Raporu kapsamındaki 144 ekonominin her biri için bir sayfalık bir profil vermektedir

Sayfa 1

1) Ana Göstergeler

- Nüfusla ilgili rakamlar BM Ekonomik ve Sosyal İşler Bölümü, Nüfus Bölümü'nce yayınlanan World Population Prospects: The 2010 Revision (CD-edition) yayınından alınmıştır. Tayvan (Çin) nüfus rakamları Tayvan'ın Ulusal İstatistikleri'nden alınmıştır.

- Ulusal kaynakların kullanıldığı Puerto Rico dışındaki GSYİH rakamları IMF'nin Dünya Ekonomik Bakış Veritabanı-Nisan 2011'den alınmıştır. Rapor edilen GSYİH ve kişi başına GSYİH cari fiyatlar üzerindendir.

- Üst sağ tarafta bulunan tabloda incelenen ekonomide (mavi renkli çizgi), 1990 ve 2011 yılları arasında (ya da en azından verilerin bulunduğu dönemlerdeki durumu yansıtmaktadır) satın alma paritesine göre ayarlanmış kişi başına düşen GSYİH'nin geçirdiği süreci yansıtmaktadır (mavi çizgi). Siyah çizgi ise GSYİH ağırlık ortalaması yansıtılmış kişi başına düşen GSYİH verilir. Biz IMF'nin ekonomilerle ilgili yapmış olduğu kategorilendirmeyi kullandık. Bu kategorilendirmeye göre dünya altı bölgeye ayrılır. Bunlar: "Orta ve Doğu Avrupa, Bağımsız Devletler Topluluğu- ki bunun içine, üye olmamalarına rağmen, Gürcistan ve Moğolistan da giriyorGelişmekte olan Asya," "Latin Amerika ve Karayipler," "Orta Doğu ve Kuzey Afrika", ve "Saharaaltı Afrika". Son grup ise Gelişmiş ekonomilerden oluşur. GSYİH rakamları WEO veritabanındandır. Sınıflandırmayla ve verilerle ilgili daha fazla bilgi için lütfen www.imf.org/weo adresini ziyaret ediniz. Puerto Rico için herhangi bir veri bulunmamaktadır.

2) Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi

Bu kısım ilgili ekonominin Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi'ndeki farklı bileşenler çerçevesinde performansını gösterir. İlk sütunda ülkenin 144 ekonomi arasında kaçınıcı sırada olduğu belirtilir. İkinci sütun ise puanları gösterir. Her bir alt başlık puanının genel GCI puanına yüzdelik olarak katkısı, alt başlık isminin yanında belirtilir. Bu ağırlıklar söz konusu ülkenin gelişmişlik düzeyine göre değişir. Kullanılan metodoloji ile Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi sonuçları hakkında daha fazla bilgi için lütfen bu raporun 1.1 Bölümü'ne bakınız. Sağ taraftaki şema, aynı gelişim aşamasındaki ülkelerin (siyah çizgi) ortalama puanları karşısında söz konusu ülkenin Rekabet Edebilirlik Endeksi'nin 12 bölümü (mavi çizgi) çerçevesinde performansının ne olduğunu gösterir.

3) İş yapmada en problemli faktörler

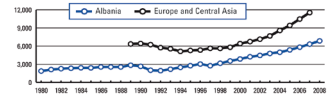
Bu şema, iş çevrelerinden yöneticilerin gözünden kendi ekonomilerinde iş yaparlarken karşılaştıkları en problemli faktörlerin neler olduğunu ortaya koyar. Buradaki bilgiler 2011 yılına ait Dünya Ekonomik Forumu Yöneticiler Anketi'nden alınmıştır. Katılımcılardan 16 faktörlük listeden en problemli beş faktörü seçmeleri ve daha sonra da bunları 1 (en problemli) ile 5 arasında değişen bir değerlendirme ölçeğine göre puanlamaları istendi. Sonuçlar daha sonra şemaya aktarıldı ve katılımcıların verdikleri puanlamaya göre ağırlıkları hesaplandı.

Albania

1 Key indicators

Population (millions), 2008.....	3.2
GDP (US\$ billions), 2008.....	13.0
GDP per capita (US\$), 2008.....	4,073.9
GDP (PPP) as share (%) of world total, 2008.....	0.03

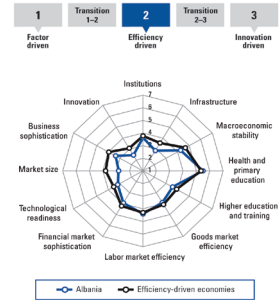
GDP (PPP int'l \$) per capita, 1980-2008

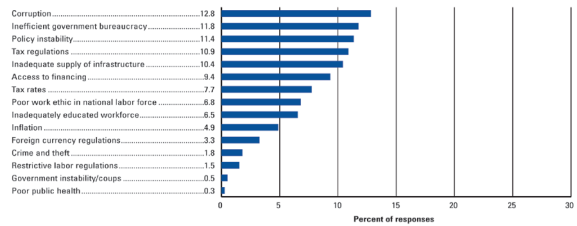
2 Global Competitiveness Index

	Rank (out of 133)	Score (0-7)
GCI 2009-2010	96	3.7
GCI 2008-2009 (out of 134)	108	3.6
GCI 2007-2008 (out of 131)	109	3.5
Basic requirements	90	4.0
1st pillar: Institutions	87	3.8
2nd pillar: Infrastructure	104	2.8
3rd pillar: Macroeconomic stability	95	4.2
4th pillar: Health and primary education	66	5.5
Efficiency enhancers	93	3.6
5th pillar: Higher education and training	90	3.6
6th pillar: Goods market efficiency	97	3.9
7th pillar: Labor market efficiency	65	4.4
8th pillar: Financial market sophistication	90	3.9
9th pillar: Technological readiness	89	3.2
10th pillar: Market size	106	2.8
Innovation and sophistication factors	121	2.9
11th pillar: Business sophistication	109	3.4
12th pillar: Innovation	126	2.4

Stage of development

3 The most problematic factors for doing business

4) Detaylı Olarak Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi

Bu sayfa, Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi'ndeki göstergelerin her birinde bir ülkenin hangi sırada yer aldığını gösterir. Göstergeler rekabet edebilirlik bölümlerine göre organize edilirler. GCI'nı iki farklı bölümünde yer almış olan göstergelerin yalnızca ilki bu sayfada gösterilmiştir.

GÖSTERGE: bu sütunda her bir göstergenin ismi var. Bazı hallerde de hangi birimle ölçüldükleri (gün ya da % veya GSYİH gibi) belirtilir. Asteriks ile işaretlenmiş olan göstergeler Yönetici Görüşleri Anketinden değildirler. Yönetici Görüşleri Anketinden olan göstergeler her zaman 1-7 ölçeği üzerinden puanlanırlar. Bu ölçeğe göre 7 en arzu edilen sonucu temsil eder.

DEĞER: Bu sütun söz konusu ülkenin GCI'de bulunan her bir değişken karşısında aldığı puanını verir.

Rekabet Edebilirlik Endeksi'nin genel sıralamasında

- ilk 10'a giren ekonomilerde, teker teker 1 ile 10 arasında sıralamaya giren değişkenler avantaj olarak kabul edilirler. Mesela Almanya genel sıralamada 6ncı olmuştur. 7nci sırada olduğu gösterge 1.06 yargı bağımsızlığıdır. Bu da söz konusu göstergeyi bir rekabet avantajı yapar.
- Genel Rekabet Edebilirlik Endeksi sıralamasında 11 ile 50. sıralar arasında yer alan ekonomilerde, söz konusu ülke değişkenlerinin sıralaması, ülkenin genel sıralamadaki durumundan daha iyi sıralardaysa bu, ekonomi için bir avantajdır. İlk hesaplama katıldığı bölümün altında gösterilmiştir. Şili örneğine bakacak olursak, bu ülke genel sıralamada 31nci gelmiştir. 7.02 Ücret Belirlemede Esneklik göstergesinde 29. gelmiştir. Bu gösterge Şili için bir rekabet avantajıdır.

4

The Global Competitiveness Index in detail

INDICATOR		RANK/131		INDICATOR		RANK/131	
1st pillar: Institutions				6th pillar: Goods market efficiency			
1.01	Property rights	118	III	6.01	Intensity of local competition	116	III
1.02	Intellectual property protection	120	III	6.02	Extent of market dominance	104	III
1.03	Diversification of public funds	66	III	6.03	Effectiveness of anti-monopoly policy	114	III
1.04	Public trust of politicians	69	III	6.04	Extent and effect of taxation	57	III
1.05	Judicial independence	106	III	6.05	Total tax rate*	80	III
1.06	Favoritism in decisions of government officials	84	III	6.06	% of procedures required to start a business*	25	III
1.07	Wastefulness of government spending	85	III	6.07	Time required to start a business*	29	III
1.08	Burden of government regulation	54	III	6.08	Agricultural policy costs	94	III
1.09	Efficiency of legal framework in settling disputes	70	III	6.09	Prevalence of trade barriers	54	III
1.10	Efficiency of legal framework in challenging eggs	62	III	6.10	Tariff barriers*	47	III
1.11	Transparency of government policymaking	94	III	6.11	Prevalence of foreign ownership	96	III
1.12	Business costs of terrorism	59	III	6.12	Business impact of rules on FDI	95	III
1.13	Business costs of crime and violence	63	III	6.13	Burden of customs procedures	92	III
1.14	Organized crime	86	III	6.14	Degree of customer orientation	89	III
1.15	Reliability of police services	75	III	6.15	Slower sophistication	103	III
1.16	Ethical behavior of firms	76	III	7th pillar: Labor market efficiency			
1.17	Strength of auditing and reporting standards	80	III	7.01	Cooperation in labor-employer relations	56	III
1.18	Efficacy of corporate boards	77	III	7.02	Flexibility of wage determination	45	III
1.19	Protection of minority shareholders' interests	96	III	7.03	Rapidity of employment*	66	III
2nd pillar: Infrastructure				7.04	Hiring and firing practices	29	III
2.01	Quality of overall infrastructure	97	III	7.05	Firing costs*	25	III
2.02	Quality of roads	89	III	7.06	Pay and productivity	19	III
2.03	Quality of railroad infrastructure	102	III	7.07	Reliance on professional management	90	III
2.04	Quality of port infrastructure	105	III	7.08	Brain drain	101	III
2.05	Quality of air transport infrastructure	63	III	7.09	Female participation in labor force*	83	III
2.06	Available sea kilometers*	117	III	8th pillar: Financial market sophistication			
2.07	Quality of electricity supply	116	III	8.01	Financial market sophistication	117	III
2.08	Telephone lines*	89	III	8.02	Financing through local equity market	133	III
3rd pillar: Macroeconomic stability				8.03	Ease of access to loans	72	III
3.01	Government surplus/deficit*	119	III	8.04	Banking capital availability	101	III
3.02	National savings rate*	125	III	8.05	Restriction on capital flows	81	III
3.03	Inflation*	12	III	8.06	Strength of investor protection*	14	III
3.04	Interest rate spread*	34	III	8.07	Soundness of banks	104	III
3.05	Government debt*	95	III	8.08	Regulation of securities exchanges	128	III
4th pillar: Health and primary education				8.09	Legal rights index*	5	III
4.01	Business impact of malaria	1	III	9th pillar: Technological readiness			
4.02	Malaria incidence*	1	III	9.01	Availability of latest technologies	105	III
4.03	Business impact of tuberculosis	22	III	9.02	Firm-level technology absorption	100	III
4.04	Tuberculosis incidence*	34	III	9.03	Leads relating to ICT	88	III
4.05	Business impact of HIV/AIDS	32	III	9.04	FDI and technology transfer	83	III
4.06	HIV prevalence*	40	III	9.05	Mobile telephone subscriptions*	54	III
4.07	Infant mortality*	63	III	9.06	Internet users*	60	III
4.08	Life expectancy*	69	III	9.07	Personal computers*	91	III
4.09	Quality of primary education	64	III	9.08	Broadband Internet subscribers*	89	III
4.10	Primary enrollment*	70	III	10th pillar: Market size			
4.11	Education expenditure*	101	III	10.01	Domestic market size index*	96	III
5th pillar: Higher education and training				10.02	Foreign market size index*	116	III
5.01	Secondary enrollment*	91	III	11th pillar: Business sophistication			
5.02	Tertiary enrollment*	86	III	11.01	Local supplier quantity	119	III
5.03	Quality of the educational system	85	III	11.02	Local supplier quality	116	III
5.04	Quality of math and science education	59	III	11.03	State of cluster development	130	III
5.05	Quality of management schools	103	III	11.04	Nature of competitive advantage	109	III
5.06	Internet access in schools	87	III	11.05	Value chain breadth	117	III
5.07	Local availability of research and training services	110	III	11.06	Control of international distribution	93	III
5.08	Extent of staff training	71	III	11.07	Production process sophistication	78	III
6th pillar: Government effectiveness				11.08	Extent of marketing	74	III
6.01	Government effectiveness	100	III	11.09	Willingness to delegate authority	88	III
6.02	Government effectiveness	100	III	12th pillar: Innovation			
6.03	Government effectiveness	100	III	12.01	Capacity for innovation	120	III
6.04	Government effectiveness	100	III	12.02	Quality of scientific research institutions	128	III
6.05	Government effectiveness	100	III	12.03	Company spending on R&D	126	III
6.06	Government effectiveness	100	III	12.04	University-industry collaboration in R&D	133	III
6.07	Government effectiveness	100	III	12.05	Gov't procurement of advanced tech products	80	III
6.08	Government effectiveness	100	III	12.06	Availability of scientists and engineers	115	III
6.09	Government effectiveness	100	III	12.07	Utility patents*	90	III

* Hard data

Note: For further details and explanation, please refer to the section "How to use the data".

* Hard data
Note: For further details and explanation, please refer to the section "How to Read the Country/Economy Profiles" at the beginning of this chapter.

